CENTRALE V.E. II

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
A
8
42 B
12
F. 641.

Digitized by Google

8.42.Ba.2

A I c 142

Digitized by Google

Digitized by Google

8.42.B.12

EXPLICATIO DOCTRINÆ

Bibliotheca Transpontina.

SANCTI THOMAE AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI, ET COMMVNIS,

ET CONFIRMATIO THESIVM
& Impertinentium ex eodem

DE

MOTIONE PRIMI MOTORIS

DISPVTATORVM IN COLLEGIO REGIO DVACI.

AVTHORE FRANCISCO SYLVIO A
Braniâ Comitis, S. Theol. Licentiato, & præfati
Collegij Philoſophiæ Profeſſore.

IN QVATVOR PARTES DIVISA.

Omnia Sanctæ Rom. Eccleſiæ iudicio
ſubiecta ſunto.

DVACI,
Apud MARCVM WYON Typographum Iuratum.
Anno, M. DC. IX.

Digitized by Google

APPROBATIO.

HIc Tractatus cui titulus: *Explicatio doctrinæ Sancti Thomæ Aquinatis Doctoris Angelici & communis, & confirmatio Theſium & Impertinentium ex eodem de motione primi motoris, &c.* Sancti doctoris mentem, cuius doctrina probata eſt in Eccleſia, dilucidè proponere, & ſolidè confirmare mihi viſus eſt, ideóque cenſeo eum vtiliter prælo committi poſſe. Actum Duaci 18. Septembris 1609.

Georgius Colvenerius S. Theol. Doctor, & Regius ordinariuſque Profeſſor, ac librorum in Academia Duacena Viſitator & Cenſor.

Digitized by Google

MAGNIFICO

D. RECTORI ET RELIQVO ALMAE VNIVERSITATIS DVACENSIS CONCILIO SALVTEM

precatur,

FRANCISCVS SYLVIVS.

PERQVAM *difficilis quæſtio eſt, & pugnantibus nominatiſſ. doctorum iudicijs, nunc in hanc, nunc in illam partem ventilata; ſitne modus operationis Dei per creaturas ſuas ſimilis illi quo duo ſimul tam natura, quam tempore nauem trahunt: vt proinde, quemadmodum horum nullus alium mouet, applicat, aut determinat ad agendum: ita ſit dicendum quod Deus & creatura ſimul operantur, vt etiã neuter eorum moueat alium, applicet, aut determinet, ideoque Deus concurrat in ſolum creaturæ ſuæ effectum & non in cauſam: An verò ſit cum B. Thomâ admittendum quod Deus omnipotenti ſuâ virtute & efficaciâ ſic realiter in omni operante operetur vt in illud influat, ipſum attingat, moueat,*

Digitized by Google

applicet, ac prædeterminet, non prædeterminatione illâ quæ eſt in brutis quâ naturali neceſsitate aſtringatur ad vnum, ſed eâ quâ prius naturâ ſeu cauſalitate quam operetur, Deus verè ac realiter faciat illud agere hoc quod agit. Eam quæſtionem, humeris certè meis imparem, diſcutere ſi aggredior, temeritatis notam vereor; ſed conſolatur diuina Sa-
Eccl. 24. *pientia dicens Eccleſiaſtici* 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. *Veritatis partim indagandæ, partim defendendæ gratiâ nuper fuit in Licæo Regio diſputata: quæ diſputatio licet veritatem non vſque adeò manifeſtarit, illius tamen penitius inſpiciendæ anſam præbuit. Quod dum facio, dumque pro Theſium dicti Collegij confirmatione, pro S. Thomæ explicatione, pro doctrinæ eius defenſione plura congero: viſum eſt, non ſine multorum partim rogatu partim conſilio, lucernam iſtam non ponere ſub modio ſed ſuper candelabrum, ne cum abſcondentibus frumenta maledicamur in populis.* Sapientia enim ab-
Eccl. 20. *&* 41. ſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? *ait ſapiens Eccl.* 20. *&* 41. *Verum, quis nodoſæ iſtius quæſtionis erit patronus? Non dubito Auguſtinos, Proſperos, Bernardos Angelico Doctori dare dexteram: ſed & hoc ipſum ab alijs vocatur in dubium. Quis igitur eſt ſub cuius auſpicijs prodeat lucem viſura tantæ difficultatis explicatio? Si nobilitatis genere inſignes: ſi pietate conſpicuos: ſi eccleſiaſticâ functione præeminentes viros quærimus: re ad ſcholas ablegatâ, fabris fabrilia, ſcholaſticis ſcholaſtica conuenire pronunciabunt. Ad vos ergo, Viri Academici, ad vos inquam conuertor: vobis laborem hunc meum offero, de-*

dicoque. Quem etſi nulla dignitas offerentis commendet, ab illo tamen cuius doctrina defenditur & explicatur, eam, credo, commendationem merebitur, vt tantorũ virorum non ſolum non reformidet aſpectum, ſed & tutelam ſperare auſit, oblatus modò dicatuſque fuerit. Et verò, cui potius quam cætui omni diſciplinarũ genere celeberrimo, ſcholaſticarum quæſtionum perſpicaciſsimo, & Antiquitatis obſeruantiſsimo, quæſtionem è ſcholarum veſtrarum ſcaturigine hauſtam dedicem? Eam ergo, vt non aliter quam nomini veſtro inſcriptam, in publicum darem ſuaſit ac perſuaſit, non modò ſtatus quæſtionis quæ viris grauibus & ad ardua ſenſus exercitatos habentibus apprimè conuenit: ſed partim etiam quod reſolutio quæ à me fertur & explicatur in hoc opere, totius ferè ſit Antiquitatis, totius Vniuerſitatis, à Patribus noſtris Louanij & Duaci olim tradita & recepta: partim etiam quod propugnata ſit in loco Regis & Veſtro, Regis fundatione, Veſtro adminiſtratione. Doctrinam ergo Regiam cur non offeram regijs adminiſtratoribus, ſcholaſticam ſcholaſticis, Academicam Academicis, difficilem eruditis? Illam igitur vobis offero, Magnifice D. cæterique Domini huius Duacenſis Vniuerſitatis Conſiliarij: quam ſi æqui bonique conſulitis, non tantum me deuincietis & animabitis; ſed & ipſi Sancto Doctori procul dubio gratum erit à tantis viris ſuſceptum ſuæ doctrinæ patrocinium. Quin & gratiam cælitus rependet, Deum oraturus vt poſsitis ea quæ docuit non ſolum intellectu conſpicere, ſed & imitatione complere.

Duaci è Seminario Epiſcoporum Prouinciæ.

Digitized by Google

PRAEFATIO AD LECTOREM.

IN poſtremâ opuſculorum B. Thomæ editione, ex Inno. 4. monuimus illius doctoris ſapientiam præ cæteris, exceptâ canonicâ, habere proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem ſententiarum, ita vt nũquam qui eum tenuit inueniatur à tramite veritatis deuiaſſe; & qui eum impugnauit ſemper fuerit de veritate ſuſpectus. Quia ergo apud eum inueniuntur non ſolum hæc verba, Deus mouet, applicat, imprimit, determinat; ſed etiam hic modus dicendi, Deus eſt primum mouens quod omnia mouet, vtitur omnibus cauſis vt inſtrumentis, applicat virtutes actiuas cauſarum ad operationem, operatur in omni operante, contingit cauſam dum eam mouet, voluntatem ſic mouet vt non ex neceſſitate ad vnum determinet, omnia ordinat, omnia ſunt à Deo prædeterminata: rem ſtudioſis pergratam facturum me ſum arbitratus, ſi (vt Vrbanus 6. loquitur) B. Thomæ doctrinam tanquam veridicam & catholicam ſectatus oſtẽdero illum non impropriè verba iſta ſumere, nec in ſolos effectus con-

Digitized by Google

curſum (quem ne nominat quidé) aſſerere, ſed proprietate verborũ ſeruatâ (vt vult Pontifex) modum dicendi tenuiſſe qui ſententiarum veritati reſpondeat. Quod dum facio, B. Proſperum l. 3. de vitâ contemp. c. 34. imitatus. Hoc omnes, qui hæc fortè lecturi ſunt, conteſtor & obſecro, vt quicquid in rebus ipſis, quæ vtcunque digeſtæ ſunt, reprehenſionis inuenerint, vitio meæ ruſticitatis aſcribant, & mihi dignanter indulgeant. Ea autem quæ ſecundum fidem catholicam dicta probauerint, deputent Deo qui dat omnibus affluenter & non impropе- *Iac. 1.*
rat: & pro his omnibus mecum gratias agant. Cæterum de accuratione dictionis elucubratæ nó ſatago, nec mihi pudoris eſt, ſi diſputatio mea, quæ fortè probatur in rebus, aliquos verborum inanium ſectatores horrore incomptæ orationis offendat. Ea enim mihi viſa eſt compoſitio ſatis ornata quæ conceptiones animi cum neceſſariâ quadam perſpicuitate proferret, non quæ illecebris aurium deſeruiret; præſertim cum ſententiarum viuacitatem ſermo ex induſtriâ cultus eneruet, & totam vim verborum ſplendor elaboratus euacuet. Tui candoris erit Beneuole lector, operam hanc noſtram boni cóſulere: tuæ pietatis, fructum ſi quem ex illa perceperis authori Deo tribuere: tuæ gratitudinis, in tuis ad eum precibus noſtri meminiſſe, vt ſi fortè quid minus explicatè dictum ſit illuminare dignetur is qui illumi- *Io. 1.*
nat omnem hominem venientem in hũc mundum.

Digitized by Google

Authores qui præter S. Scripturam & B. Thomam citantur pro Dei in cauſas reali efficaciâ & prædeterminatione.

Adrianus 6. Louani.
Albertus Magnus.
Alex. Alenſis.
S. Ambroſius.
S. Anſelmus.
Ariſtoteles.
S. Auguſtinus.
Azorius.
Baſſolius.
Bellarminus.
S. Bernardus.
Boëtius.
S. Bonauentura.
Caniſius.
Capreolus.
S. Chryſoſt.
Concilium Arauſ.
Concil. Tolet.
Concil. Trid.
Coſterus.
Cunerus Louan.
S. Cyprianus.
Driedo Louan.
Franco Abbas.
S. Fulgentius.
S. Gregorius.
Greg. Arimin.
S. Hieronimus.
S. Hilarius.
Iacobus Latomus Louan.
Ianſenius Louani.
Ioannes Lenſæus Louan.
Ioannes Heſſelius Louan.
Orationes Eccleſiæ.
Pariſienſes.
Pererius.
Petrus de Aliaco Cardin. Camer.
S. Proſper.
Ruardus Tapperus Louan.
Scotus.
Tiletanus Louan.
Toletus.

Ne cui ignotæ ſint Theſium & Impertinentium noſtrorum aſſertiones, earum ſummam hîc breuiter ſubijciemus.

EA eſt agentium ſecundorum ſubordinatio, vt omne quod mouetur ab alio moueatur, ideoq́ teſte Azorio, cauſa ſecunda vocatur 2. quia mouetur à primâ: alioquin enim ſolum eſſet cauſa cum primâ.

Vniuerſa quæ mouentur & agunt, Deus ita impellit, vt quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen; ideoq́ verè dicitur quod eas determinet ac prædeterminet, nec libertatem impediat.

Hæc doctrina ſic eſt à B. Thomâ tradita, vt etiam aſſerat omnes cauſas ſecundas eſſe inſtrumenta Dei: ita tamen vt ab inſtrumento non remoueatur ratio libertatis.

Deus ergo non ſolum concurrit in effectus cauſarum ſecundarum, ſed etiam in ipſas cauſas influit. Opinio autem quæ ſimultaneum Dei in ſolos effectus concurſum aſſerit, nec eſt B. Thomæ, nec à veteribus probata inuenitur, ſed à recentioribus quibuſdam prædicari non ita pridem capta eſt.

EXPLI-

Digitized by Google

EXPLICATIO DOCTRINÆ

SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI ET COMMVNIS,

ET CONFIRMATIO THESIVM & impertinentium ex eodem

DE MOTIONE PRIMI MOTORIS

DISPVTATORVM IN COLLEGIO REGIO DVACI.

PROËMIVM.

SICVT ſecretiſſima eſt operatio gratiæ Dei, ac ſoli eius largitori plenè cognita; adeò vt S. Aug. lib. 2. contra litteras Petil. cap. 84. dicat: *Si tibi proponam quæſtionem, quomodo Deus Pater attrahat ad filium homines quos in libero dimiſit arbitrio, fortaßis eam difficile ſoluturus es: quomodo enim attrahit, ſi dimittit vt quis quod voluerit, eligat: & tamen vtrumque verum eſt, ſed intellectu hoc penetrare pauci valent:* Ita omnis Dei per ſuas creaturas operatio admodum obſcura eſt, adeò vt idem Aug. fateatur lib. 8. de geneſi ad litteram cap. 21. difficillimum eſſe intellectu, quomodo Deus nec per tempus, nec per locum motus, moueat temporaliter & localiter creaturam ſuam, ac deinde credendum dicat quod Deus tali modo creaturam ſuam moueat. In hac tamen de operatione Dei quæſtione, quatuor ſunt præcipua quæ hodie vocari ſolent in dubium. Primum eſt: An ſententia eorum qui docent Deum non concurrere in ſolum effectum, ſed etiam influere in cauſam, immediatè eam attingendo, mouendo, applicando, ideoque prius natura determinando, ſit D. Thomæ? Secundum: An ſit vera: Tertium. Modus explicandi. 4. eſt: Argumentorũ ſolutio.

PRIMAE PARTIS

ART. I.

QVOD ad primum attinet, pro indubitato habemus D. Thomam non aſſeruiſſe ſimultaneum Dei concurſum in effectus cauſarum ſecundarũ, qui non ſit etiam in cauſas, ideoque concluſionem hanc ſtatuimus.

D. Thomas docuit Deum ita per creaturas operari, vt non ſolum effectus earum attingat, ſed etiam influat in ipſas cauſas, realiter ac phyſicè

Digitized by Google

eas attingendo, mouendo, determinando & prædeterminando. Et quia teſte Philoſopho cap. 1. lib. de Interpretatione, ſcriptura eſt nota eorum quæ in voce verſantur, vox autem nota eſt conceptuum qui ſunt in anima proferentis; nec poſſumus ſcire quæ ſit mens D. Thomæ, niſi ex eius verbis & ſcriptis; ideo mentis eius ac doctrinæ per Pontifices maximos approbatę perquàm ſtudioſi, illam ex verbis quæ nobis reliquit, debemus inquirere. 1. p. q. 3. art. 1. *Oſtenſum eſt* (inquit) *ſupra quod Deus eſt primum mouens:* art. 2. *Deus eſt primum agens cum ſit prima cauſa efficiens:* art. 4. *Deum dicimus eſſe primam cauſam efficientem:* Quæſtione 4. art. 2. *Deus eſt prima cauſa effectiua rerum:* Quæſtione 6. art. 1. & quæſtione 14. art. 5. *Deus eſt prima cauſa effectiua omnium: & Ad eum pertinet imponere alijs modum, ſpeciem & ordinem.* Similia ſunt l. 3. contra gent. c. 17. 18. 19. & 89. vbi etiã dicit Deum eſſe primũ principium noſtrorum conſiliorum & voluntatum; & eſſe cauſam non ſolum voluntatis ſed etiam volẽdi. Sentit ergo D. Thomas Deum ita prius naturâ agere quàm creaturæ operentur, vt eas ad agendum determinet, quandoquidem imponat modum, ſpeciem, & ordinem agendi, ſitque primum agens & primum efficiens. Si dicas Deum vocari primum agentem quia independenter agit: Reſpondeo Deum non ideo ſolum vocari primum agentem, primum efficientem, & primum mouentem; notum eſt enim primum mouens & primum efficiens vocari illud quod primò agit & primò efficit, prioritate nimirum quinti modi, quo cauſa dicitur ſuo effectu prior. Si enim agens dicitur quod agit, cur non primum agens quod primò agit, ſicut ſecundum & poſterius quod poſterius agit? Nequè eſt idem agere primò, & agere independenter: nam à B. Thomâ Deum agere independenter, & agere primò ponuntur vt diſtincta, vt patet ex his verbis quæſt. 3. art. 8. *Cum Deus ſit prima cauſa efficiens, eius eſt primò & per ſe* (.i. independenter) *agere.* Quæſt. autem. 8. art. 1. Deũ realiter attingere cauſã ita docet, *Deus eſt in omnibus rebus, ſicut agens adeſt ei in quod agit: oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediatè agit, & ſua virtute illud contingere:* ſed Deus comparatur ad omnem cauſam agentem ſicut agens; ergo ſuâ virtute omnem cauſam contingit; ideoque non concurrit in ſolum effectum, ſed influit in ipſam cauſam, quandoquidem ſuâ virtute illam contingit, & in eam immediatè agit: vnde in reſponſione ad tertium dicit: *Hoc ad maximam virtutem Dei pertinet quod immediatè in omnibus* (ſiue cauſis ſiue effectibus) *agit:* & art. 2. *Deus,* inquit, *ſic eſt in omnibus rebus vt dans eis eſſe, & virtutem, & operationem.* Ex quibus manifeſtè ſequitur prærerquam quod Deus cauſis ſecundis virtutem dederit, quod etiam eas immediatè attingat; nec concurrat in ſolum effectum, ſed etiam in cauſam, quandoquidem ſit in eâ dans ei præter eſſe, & virtutem actiuam, etiam ipſam operationem.

Deus eſt primum mouens.

Deus eſt in omnibus dans eſſe, virtutem & operationem.

ART. II.

APertè autem creaturas à Deo determinari ad agendum aſſerit quæſtione 19. art. 3. ad 5. vbi ſic loquitur. *Cauſa quæ eſt ex ſe contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum:* & l. 3. contra gent. c. 2. A contingente ad vtrũque non ſequitur effectus niſi per aliquid determinetur ad vnum. Ex quibus ſic licet argumentari. Omnis cauſa contingens determinatur ab aliquo exteriori: ſed etiam creatura rationalis & libera eſt cauſa contingens, ergo determinatur ab aliquo exteriori. Nec obſtat quod nonnulli reſpondeant hinc ſolum ſequi quod omnis creatura determinetur dependenter ab aliquo exteriori, Deus autem ſeipſum determinet independenter ab alio: hæc enim explicatio noua eſt, nec verbis Sancti Doctoris congrua: ipſe enim non aſſerit cauſam contingentem determinari depen-

Cauſa contingens determinatur ab exteriori.

Digitized by Google

denter ab alio, ſed abſolutè determinari ab alio; quæ duo ſunt longè diuerſa: Nam in opinione negantium influentiam Dei in cauſas, agentia libera non determinantur ab extrinſeco, & tamen determinantur dependenter ab extrinſeco. Deinde ex argumento cui reſpondet D.Thomas, clarum eſt eum aſſerere, non ſolum quod cauſa contingens determinetur dependenter ab alio, ſed abſolutè quod inclinetur, & determinetur ab alio ipſam determinante: argumentum enim tale eſt: Ab eo quod eſt ad vtrumlibet non ſequitur actio, niſi ab aliquo alio inclinetur ad vnum: ſi ergo voluntas Dei in aliquibus ſe habet ad vtrumlibet, ſequitur quod ab alio determinetur.i. quod aliquid aliud ipſam inclinet ac determinet, & ſic habet aliquã cauſam priorem. Cui argumento non erat ſatis dicere ſequi actionem à cauſa contingenti quando determinatur dependẽter ab alio, ſupereſſet enim explicare à quo ſic determinetur, an à ſe, an ab alio: Sed non poteſt intelligi quod omnis cauſa contingens determinetur à ſe, licet dependenter ab alio, quia multæ ſunt cauſæ contingentes quæ non determinant ſeipſas, vt pote ratione carentes: ergo dum D. Thomas vniuerſaliter aſſerit eas determinari ab alio, non eſt intelligendum quod determinentur à ſe quidem, ſed dependenter ab alio; ſed ſimpliciter quod ab alio, præſertim cum eius reſponſio contineat oppoſitionem inter cauſam contingentem & voluntatem Dei, quod illa debeat ab alio determinari; hæc autem non ab alio, ſed à ſe ſolùm determinetur. Deinde prima propoſitio argumenti dicit non ſequi actionem ab eo quod eſt indifferens, niſi illud inclinetur ſeu determinetur ad vnum ab alio, ſed B. Thomas eam concedit in cauſa indifferente, quæ eſt contingens; ergo requirit vt ab aliquo exteriori determinetur. Si dicas cauſam contingentem determinari concomitanter ab alio: Contra 1. Omnis determinans concomitanter tendit in ſolum effectum, vt explicare ſolent qui ſic loquuntur; ſed nullus determinans, de quo loquitur hic B.Thomas tendit in ſolum effectum, quia dicit ipſam cauſam determinari: ergo determinans de quo loquitur B. Thomas, non eſt determinans concomitanter. Secundo, determinare concomitanter concurrendo in ſolum effectum non eſt determinare: nam ex duobus trahentibus nauem neuter alium determinat, etiamſi ambo ſimul concurrant in effectum. Si dicas non eſſe ſimile, quia Deus independenter operatur: Reſpondetur ſatis eſſe ſimile, quandoquidem Deus etiamſi independenter operans, non tamen magis operabitur in cauſa quam vnus trahentium nauem operetur in alio, ſi per ſimultaneum concurſum ſolum operetur in effectu & non in cauſa. Rurſum eâdem quæſtione 19. art. 4. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt agenti per naturam prædeterminetur finis, & media neceſſaria ad finem ab aliquo ſuperiori intellectu, ſicut ſagittæ prædeterminatur finis & certus modus à ſagittante, vnde neceſſe eſt quod agens per intellectum & voluntatem ſit prius agente per naturam: vnde cum primum in ordine agentium ſit Deus, neceſſe eſt quod per intellectum & voluntatem agat.* Et infra: *Effectus determinati ab infinitâ ipſius* (ſcilicet Dei) *perfectione procedunt ſecundum determinationem voluntatis & intellectus ipſius.* Quomodo hæc conſiſterent, ſi cauſas non determinaret? ideóq; in quæſtione 6. de potentia art.1.reſpiciens adhunc locum, ait ſe dixiſſe quod Deus determinat naturam ad vnum; quod ipſum de omnibus in vniuerſum rebus creatis ſatis ſignificat 1. p. quæſtione 22. art. 2. dicens quod *cauſalitas Dei qui eſt primum agens ſe extendit vſque ad omnia entia*; quod *omnia quæ habent quocunque modo eſſe, ſunt ordinata à Deo in finem*; quod *omnes cauſæ particulares concludantur ſub vniuerſali*: & art. 4. quod *ad diuinam prouidentiam pertinet omnes gradus entium producere*; quod *effectus diuinæ prouidentiæ non ſolum eſt aliquid euenire quocunque modo, ſed aliquid euenire vel contingenter vel neceſſariò.*

Effectus determinati proueniunt ex determinatione voluntatis Dei.

Omnia ſunt à Deo ordinata.

Digitized by Google

ART. III.

SED & quæſtione 23.art.1.clarè aſſerit Deum ita prædeterminare, vt tamen non inferat neceſſitatem. Cum enim ſibi obiecìſſet argumento 1. Nulla quæ ſunt in nobis Deus prædeterminat: ſed omnia merita & demerita ſunt in nobis, ergo nulla merita Deus prædeſtinat ſeu prædeterminat: concedere debebat primam propoſitionem ſi vera eſſet, præſertim cum ſit ex B. Damaſceno deſumpta: ſed quia illâ conceſſâ argumentum efficaciter concludit Deum merita vel demerita non prædeterminare, quod eſt falſum; ideo reſpondet negando maiorem; & ad Damaſcenum dicit, quod Damaſcenus *nominat prædeterminationem impoſitionem neceſſitatis ſicut eſt in rebus naturalibus quæ ſunt ex naturâ ſua prædeterminata ad vnum*: hoc eſt dicere: Deus quidem determinat ac prædeterminat voluntatem; ſed quia ſic prædeterminat, vt ipſa ex diuina prædeterminatione non accipiat neceſſitatem, quomodo tamen bruta neceſſitatem accipiunt, ideo Damaſcenus negauit opera voluntatis prædeterminari, non quod abſolutè non prædeterminentur, ſed quia non prædeterminantur ſic vt neceſſitentur. *Nominat ergo* (ait S. Thomas) *prædeterminationem impoſitionem neceſſitatis*, non quod D. Thomas vel Damaſcenus ſentiant iſta duo æquiualere, ſed quia licet diuerſa ſignificent, vnum tamen loco alterius poſitum eſt, vt ſæpe contingit; ac nominatim dum libro 2. Damaſcenus dicit quod prouidentia ſit voluntas Dei, non vult vnum æquiualere alteri, ſed hoc dicit quia prouidentia voluntatem includit & præſupponit ait B. Thomas in q. 5. de veritate art.1. ad 1. In hunc etiam modum verba Damaſceni exponit dicta quæſtione 5. de veritate art. 5. ad 1 & l. 3. contra gent. c. 90. Quâ expoſitione quid erat opus, ſi vniuerſaliter putaſſet verum eſſe quod Deus non prædeterminat, aut quod omnis prædeterminatio libertatem tollat? Sentit ergo Deum prædeterminare, primum quidem ab æterno per prouidentiam, ac poſtmodum in tempore per operationem; ſed ita, vt libertas non labefactetur. Et quia Alexander Alenſis ſimili modo eadem verba Damaſceni exponit, ideo idem eum ſentire dicemus, ſed iam in authoritatibus noſtri Sancti Thomæ maneamus.

Explicatur Damaſce.

Deus non ſic determinat vt neceſſitet.

ART. IIII.

QVæſtione 83. art. 1. ad 2. ita loquitur: *Verbum illud Apoſtoli* (Rom 9. non eſt volentis velle, &c.) *non ſic eſt intelligendum quaſi homo non velit & non currat libero arbitrio, ſed quia liberum arbitrium adhoc non eſt ſufficiens niſi moueatur & iuuetur à Deo*: ergo non repugnat libertati quod moueatur ab extrinſeco vt primo principio, ſcilicet Deo: præſertim cum ad libertatem ſufficiat, vt dicitur in reſp. ad 3. quod *Liberum arbitrium ſit cauſa ſui motus, quia homo per liberum arbitrium ſeipſum mouet ad agendum; nec ſit de neceſſitate libertatis quod ſit prima cauſa ſui id quod liberum eſt; ſicut nec adhoc quod aliquid ſit cauſa alterius, requiritur quod ſit prima cauſa eius. Deus igitur eſt prima cauſa mouens cauſas & naturales & voluntarias: & ſicut naturalibus cauſis, mouendo eas non aufert quin actus earum ſint naturales, ita mouendo cauſas voluntarias non aufert quin actiones earum ſint voluntariæ, ſed potius hoc in eis facit, operatur enim in vnoquoque* (ſcil. agente, ac proinde non in ſolo effectu) *ſecundum eius proprietatem.* Et quæſtione 103. art. 8. *Omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis vel voluntaria, nihil aliud eſt quam quædam impreſſio à primo mouente:* ergo dum primum mouens dat cauſis naturalibus vel liberis ſuam inclinationem, in eas imprimit; ideoque non concurrit in ſolum effectum, ſed etiam influit in cauſam in quam imprimit.

Rom. 9.

Liberũ arb. mouetur à Deo.

Deus mouet omnes cauſas.

Digitized by Google

ART. V.

RVrſum quæſtione 105. affirmat voluntatem efficaciter à Deo moueri, & ad effectus determinatos ordinari: Art.1.ad 3. *Hoc ipſum quod cauſa 2. ordinantur ad determinatos effectus, eſt illis à Deo:* quomodo actu ordinantur, ſi Deus actu non eas ordinet in eis operando? Ideo ſequitur quod *Deus cauſas ordinat* (vtique realiter eas attingendo & in eis operando) *ad determinatos effectus.* & q.6.de pot. ar.1. ad 13 dicit quod *ordinatio cuiuſlibet rei creata eſt à Deo.* & q. 5. de ver. ar.1.ad 4. quod *Deus omnia ordinat*, & ar. 2. quod *res naturales ordinat in finem ad modum quo ſagittator dat ſagittæ certum modum vt tendat ad determinatum finem.* Neque putandum eſt Deum, qui eſt cauſæ ſingulariter præſens, concurrere in effectum ita vt non influat ſeu operetur in cauſa: Nam eo ipſo quo cauſas ſecundas mouet, eas tangit virtuali contactu iuxta illud ar.2.ad 1.dictæ q.105. *Secundum virtualem contactum tangit quidem mouendo creaturas; ſed non tãgitur, quia nullius creaturæ virtus naturalis poteſt ad ipſum pertingere.* Ecce docet Deũ à creatura non tangi, eo quod virtus creaturæ non pertingat ad Deum; & tamen Deum tangere creaturam quæ ab illo mouetur, quia ſcilicet virtus Dei pertingit ad eam: ergo ſentit Deum non concurrere tangendo ſolùm effectum, ſed virtute tangendo cauſam. & art. 4. eiuſdem quæſtionis 105. poſtquam duos modos aſſignauit quibus voluntas moueri poteſt, ſcilicet ab obiecto, & ab eo qui cauſat virtutem volendi, infert quod *vtroque modo proprium eſt Dei mouere voluntatem: ſed maximè ſecundo modo eam interius inclinando:* & in reſponſione ad 1. *Deus*, inquit, *mouendo voluntatem non cogit ipſam quia dat ei eius propriam inclinationem*, quæ nihil eſt aliud quam actus voluntatis.i.velle, vt patet ex quæſtione 82.art.2. & hoc art. 4. vtrobique in corpore. Ad 2. autem, *moueri voluntariè eſt moueri ex ſe.i.à principio intrinſeco; ſed illud principium intrinſecum poteſt eſſe ab alio principio extrinſeco, & ſic moueri ex ſe non repugnat ei quod mouetur ab alio:* & ad 3. *Si voluntas ita moueretur ab alio quod ex ſe nullatenus moueretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritum vel demeritum, ſed quia per hoc quod mouetur ab alio non excludĩtur quod moueatur ex ſe; ideo per conſequens non tollitur ratio meriti aut demeriti.* Similia ſunt in q. 3 de ma ar. 2. vbi ait, *cum aliquid ſeipſum mouet, non excluditur quin ab alio moueatur, &c.* Sed obijcies primo: Deus dicitur mouere voluntatem quatenus ei dedit à principio virtutem volendi, ergo etiam ſi Deus non influat actu in illam, verum tamen erit quod eam moueat, ac quidem quod ſpecialiter & ſolus, quia ipſe ſolus virtutem eam cauſauit. Ant. eſt D. Thomæ art.3. *Mouens* (ait) *dicitur quod dat formam quæ eſt principium motus.* Si reſpondeas hunc eſſe errorem Durandi dicentis Deum agere omnia ſolum mediatè quatenus dat & conſeruat virtutem, ſtatim reſpondebitur quod authores huius ſententiæ longè ſint ab illo errore, quia præter illam motionem requirunt concurſum Dei immediatum in effectus, quem Durandus negabat. Reſpondeo ergo quod vno quidem modo Deus cenſetur mouens quatenus dat virtutem; ſed quando B. Thomas dicit Deum mouere voluntatem aut intellectum, non loquitur de iſto modo: quærens enim an Deus operetur in omni operante, & affirmatiuè reſoluens, manifeſtè ſentit Deum in omni operante operari aliter quam dando & conſeruando virtutem: hoc enim modo ſemper operatur, cum tamen ſpecialius operetur in operante quàm in quieſcente, ſcilicet ipſum realiter attingendo, mouendo, & faciendo operari: vnde ſæpe ponit vt diſtincta, Deum dediſſe virtutem actiuam, & mouere cauſam ſecundam vt ex 1. 2. q. 109. patebit, & clarum eſt ex hac q.105.ar.5. vbi ſic dicit. *Tertiò conſiderandum eſt quod Deus mouet non ſolum res ad operandum quaſi applicando formas & virtutes*

De⁹ ordinat cauſas ad determinatos effectus.

Deus mouẽdo creaturã, tangit eam.

Moueri ex ſe & moueri ab alio non pugnant.

Digitized by Google

rerum ad operationem, ſicut etiam artifex applicat ſecurim ad ſcindendum, qui tamen interdum formam ſecuri non tribuit, ſed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas

Deus non ſolum conſeruat mouens quia dat formã.

tenet in eſſe. Vnde non ſolum eſt cauſa actionum in quantum dat formam quæ eſt principium actionis, ſicut generans dicitur eſſe cauſa motus grauium & leuium: ſed etiam ſicut conſeruans & formas & virtutes rerum prout ſol dicitur cauſa manifeſtationis colorum, in quantum dat & conſeruat lumen quo manifeſtantur colores. Et quia forma rei eſt intra rem, & tantò magis quantò conſideratur vt prior & vniuerſalior, & ipſe Deus eſt propriè cauſa ipſius eſſe vniuerſalis in rebus omnibus quod inter omnia eſt magis

Operatur in omnibus.

intimum rebus: ſequitur quod Deus in omnibus (etiam cauſis) *intimè operetur.* Quibus verbis S. Doctor præterquam quod Deus det & conſeruet virtutes actiuas cauſarum, dicit quod eaſdem applicet: Sentit ergo Deum influere in cauſas vt agant, quomodò enim cauſas earumque virtutes applicaret, ſi non attingendo cauſam concurreret in ſolum effectum? Obijcies 2. B. Thomas ibi non loquitur de applicatione præuiâ, ſed de concomitante & formali quâ Deus immediatè concurrit in ſolum effectum, ergò nihil eſt pro præmotione. Reſpondeo negando ante. certum enim eſt B. Thomam loqui de applicatione & motione Dei quâ Deus verè & propriè cauſas ſecundas ipſarúmque virtutes mouet & applicat: hoc enim eſt quod diſertis verbis aſſerit, *applicando* (ait) *formas & virtutes rerum*. i. cauſarum. Obijcies 3. Si D. Thomas ſentit Deum operari per creaturas ſicut per inſtrumenta, ergo ignorauit cooperationem Dei immediatam, ideoque videbitur in errorem Durandi incidere, cuius tamen contrarium certum eſt. Reſpondeo inanem eſſe hanc obiectionem: conſtat enim D. Thomam docere quod Deus vtitur creaturis ſicut inſtrumentis eas applicando, & tamen ſimul docere quod omnia operetur immediatè: ex eo enim quod Deus *ſit ſua virtus, & quod ſit intra rem quamlibet, non ſicut pars eſſentiæ, ſed ſicut tenens rem in eſſe: ſequitur, quod ipſe in quolibet operante immediatè*

Deus in omni operante operatur immediatè.

operetur, non excluſâ operatione voluntatis & naturæ. Ita B. Th. q. 3. de potentia art. 7. Et hunc ſecutus Cardinalis Toletus l. 2. Phyſicorum cap. 3. quæſtione 8. in eo docuit differre modum concurrendi Dei cum creaturis, & artificis cum inſtrumento, *quod artifex non tangit effectum niſi mediante inſtrumento: at Deus propter ſuam infinitatem immediatè tangit ſuâ virtute effectum quemcunque, cum ſit vbique eſſentiâ ſuâ præſentiſſimus:* & hinc eſt quod ſup. dixerimus ex S. Th. quod Deus tangat cauſam quando eam mouet. Obijcies 4. D. Thomas non dicit abſolutè quod Deus applicet formas, ſed hoc dicit cum particula (quaſi) quæ eſt velut diminuens. Reſpondeo primò, ſi velis particulam (quaſi) ſemper eſſe particulam diminuentem, debes dicere quod etiam in ſcripturâ Ioannis 1. quaſi vnigeniti à Patre, &c. ſit diminuens, quod eſt apertè falſum. Secundo R. neg. ant. quamuis enim in corpore art. 5. dicat, quaſi applicando (quod non dicit quia id non perfectiſſimè Deus faciat, ſed quia applicatio propriè eſt rerum corporearum) idipſum tamen abſolutè

Deus applicat formas ad agẽdum.

dicit in reſponſione ad 3. his verbis. *Deus non ſolum dat formas rebus, ſed etiam conſeruat eas in eſſe, & applicat eas ad agendum.* Abſolutè etiam ſic locutus eſt lib. 3. cont. Gent. cap. 67. & alibi: & adeò non vult ſignificare aliquid imperfectum, vt dicat illo cap. 67. *quod omnis applicatio virtutis ad operationem eſt principaliter & primò à Deo.* Præterea cũ dixiſſet art. 2. q. 106. voluntatem moueri poſſe vel ex parte obiecti vel ex parte potentiæ, angelum autem non poſſe ſufficienter mouere voluntatem alterius niſi per modum perſuadentis, ſubiunxit; *Ex parte verò ipſius potentiæ voluntas nullo modo poteſt moueri niſi à Deo: operatio enim voluntatis eſt inclinatio quædam volentis in volitum; hanc autem inclinationem ſolus ille immutare poteſt qui virtutem volendi creaturæ contulit.* Et q. 111. art. 2. *Cum motus voluntatis non ſit aliudquàm inclinatio volũtatis in rem volitã, ſolius Dei eſt ſic* (.i. ab interiori, vt patet ex

Digitized by Google

præcedentibus) *immutare voluntatem qui dat naturæ intellectuali virtutem talis inclinationis*. & q. 115. ar. 4. docet quod nec cœlum nec Angelus poſſit voluntatem immutare: *Spirituales* (inquit in reſponſione ad 1.) *ſubſtantiæ quæ cœleſtia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediantibus cœleſtibus corporibus: ſed in intellectum humanum agunt immediatè illuminando: voluntatem autem immutare non poſſunt.* Vnde & q. 111. art. 2. ad 2. dicit quod *dæmones non poſſunt immittere cogitationes interius eas cauſando*: cuius ratio ſatis patet ex dictis, & ex q. 116. ar. 1. vbi dicit *Solus Deus poteſt voluntatem immutare, vt ſuprà habitum eſt* (quæſt. 105. art. 4. & q. 106. ar. 2. & q. 111. ar. 2.) *& per conſequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium eſt voluntas, ſoli Deo attribui debet. Sic igitur in quantum omnia quæ hic aguntur diuinæ prouidentiæ ſubduntur tanquam per eam ordinata, & quaſi prælocuta, fatum ponere poſſumus.* Et eſt obſeruandum quod ibidem effectus omnes qui per accidens fiunt reducendos eſſe dicat in aliquam cauſam præordinantem quæ eſt prouidentia diuina, quia ſcilicet illi ſubijciuntur omnes effectus, non ſolum qui per ſe fiunt, ſed etiam qui per accidens. Ex quibus omnibus clariſſimum eſt D. Thomam ſentire quod Deus omnem cauſam moueat, voluntatem immutet, & omnes actiones etiam liberas ordinet ac præordinet: Si autem Deo eſt proprium mouere & immutare voluntatem, quomodò non influit in cauſam, cum ipſa voluntas, quæ ab eo mouetur & immutatur, cauſa ſit? Et ſi voluntas à Deo mouetur & immutatur, quare Deus non prius naturâ mouet, cum mouens & motum ſint ſicut cauſa & effectus, prius & poſterius? Docet ergo B. Thomas Deum reſpectu omnium naturaliter aut liberè agentium eſſe mouens; ideoque dicendum eſt quod prius naturâ per ipſa agat quam illa operentur. i. quod ea prædeterminet.

Solus Deus poteſt immutare voluntatem.

Omnia ſunt à Deo ordinata & quaſi prælocuta.

A R T. VI.

PRima 2. quæſt. 1. art. 2. *Tota irrationalis natura comparatur ad Deum ſicut inſtrumentum ad agens principale.* Ad 3. *Manifeſtum eſt quod particulares cauſæ mouentur ab vniuerſali.* Si dicas quod mouentur moraliter per imperium, vt inſinuare videtur dicens *ſicut cum rector ciuitatis qui intendit bonum commune mouet ſuo imperio omnia ſua particularia ciuitatis officia.* Reſponſio eſt prompta, quia irrationalis creatura de quâ loquitur non eſt capax imperij vel motionis iſtius metaphoricæ: ſed per exemplum morale declarat ordinem rerum phyſicarum, ideoque non ſubiungit Deum mouere per intellectum aut rationem cuius actus eſt imperium, vt dicitur quæſt. 17. ſed per voluntatem quâ Deus omnia quæ voluit fecit, quæque eſt cauſa phyſica omnium rerum: *Neceſſe eſt* (inquit) *quod omnia quæ carent ratione moueantur in fines particulares ab aliquâ voluntate rationali quæ ſe extendit in bonum vniuerſale, ſcilicet à voluntate diuinâ.* & art. 6. *manifeſtum eſt quod cauſæ 2. mouentes non mouent niſi ſecundum quod mouentur à 1. mouente.* & quæſtione 6. art 1. ad 1. *Non omne principium eſt principium primum: licet ergò de ratione voluntarij ſit quod principium eius ſit intra, non tamen eſt contra rationem voluntarij quod principium intrinſecum cauſetur* (nota) *vel moueatur ab exteriore principio, quia non eſt de ratione voluntarij quod principium intrinſecum ſit principium primum.* Ad 3. *Deus mouet hominem ad agendum non ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile, vel ſicut immutans corpus, ſed etiam ſicut mouens voluntatem: quia omnis motus tam voluntatis quam naturæ ab eo procedit ſicut à primo mouente: & ſicut non eſt contra rationem naturæ quod motus naturæ ſit à Deo ſicut à primo mouente, in quantum natura eſt quoddam inſtrumentum Dei mouentis: ita non eſt contra rationem actus voluntarij quod ſit à Deo in quantum voluntas à Deo mouetur: eſt tamen communiter de ratione naturalis & voluntarij motus quod ſint à*

Cauſæ 2. nõ mouent niſi moueantur à Deo.

Voluntas à Deo mouetur.

Digitized by Google

Prou. 21.

principio intrinſeco. Art.4.ad 1.*Deus qui eſt potentior quã voluntas humana, poteſt voluntatem mouere ſecundum illud* Pro.21. *Cor regis in manu Dei eſt: & quocunque voluerit inclinabit illud.* Q. 9.art.4.ad 1.*De ratione voluntarij eſt quod principium eius ſit intra, ſed non oportet quod hoc principiũ intrinſecum ſit primum principiũ non motum ab alio. Vnde motus voluntarius etſi habeat principium proximum intrinſecũ, tamen principium primum eſt ab extra*; ideoque nihil mirum eſt ſi ab illo primo principio moueri poteſt à quo eſt datum. Si dicas hinc ſequi motum illum fore violentũ, quia eſt ab extrinſeco: reſpondet idem S. Doctor ad 2. dicens: *Non ſufficit ad rationem violenti quod principium ſit extra, ſed oportet addere quod nullam conferat vim patiens: quod non contingit, dum voluntas ab exteriori mouetur; nam ipſa eſt quæ vult, ab alio tamen mota.* Quod autem non intelligat eam moueri ab authore naturæ quatenus ille principium agendi dedit & conſeruat, ſed quatenus nouiter eam mouet vt de nouo iam velit illud, quod prius nolebat, manifeſtum eſt ex argumento 3. vbi ex eo quod voluntas ſufficienter mouet ſeipſam ad volendum (ſcilicet id quod prius non volebat) inferebatur quod non moueatur ab exteriori: & ad illud reſpondetur *quod voluntas quantum ad aliquid ſufficienter ſe mouet, & in ſuo ordine, ſcilicet ſicut agens proximum: ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt oſtenſum eſt: vnde indiget moueri ab alio ſicut à 1. mouente*: hoc autem oſtenſum eſt in corpore articuli, vbi clarè docet voluntatem debere moueri ab aliquo exteriore ad exercitium: *Eo,* inquit, *modo quo voluntas mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc neceſſe eſt ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim quod quandoque eſt agens in actu & quandoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente*; quod ſcilicet actu & reipſa ipſum de nouo moueat & de potentia reducat in actum: *Manifeſtum eſt autem quod voluntas incipit velle aliquid, cum hoc prius non vellet; neceſſe eſt ergo quod ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem ſicut dictum eſt, ipſa mouet ſeipſam in quantum per hoc quod vult finem, reducit ſeipſam ad volendum ea quæ ſunt ad finem, hoc autem non poteſt facere niſi conſilio mediante: Cùm enim aliquis vult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc conſequi poſſit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc quod poteſt ſanari per medicum: & hoc vult: Sed quia non ſemper ſanitatem actu voluit, neceſſe eſt quod inciperet velle ſanari ab aliquo mouente: & ſiquidem ipſa moueret ſeipſam ad volendum, oportuiſſet quod mediante conſilio hoc ageret ex aliqua voluntate præſuppoſitâ: hoc autem non eſt procedere in infinitum: vnde neceſſe eſt ponere quod in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis, vt Ariſtoteles concludit.* Eâdem prorſus deductione probat idem S. Thomas in q. diſput. quæſtione 6. de electione humana art.1.& lib.3.contra Gent.cap.89. Deum ita eſſe primum principium noſtrorum conſiliorum & voluntatum vt voluntatem moueat ſecundum eius conditionem, non vt ex neceſſitate ſed vt indeterminatè ſe habentem ad multa. Sed contra, mouet eam indeterminatè, ergò non determinat illam. R. N. Ant. Senſus enim verborum D. Tho. eſt quod Deus non mouet voluntatem vt ex natura ſua determinatam ad vnum, ſed vt ex natura indifferentem & indeterminatè ſe habentem ad multa: verùm quia eam indeterminatam ad multa mouet ad vnum, facitque vt vnum ex multis velit, ideo determinat ad vnum: non enim eſt aliud determinare quam efficaciter mouere: determinat autem ſicut mouet, non ex neceſſitate, ſiue non inferens neceſſitatem, vt aperte docet 1.2.q.10. art.4. his verbis: *Quia voluntas eſt actiuum principium non determinatum ad vnum, ſed indifferenter ſe habens ad multa; ſic Deus ipſam mouet quod non ex neceſſitate ad vnum determinat, ſed remanet motus eius contingens, & non neceſſarius, niſi in his ad quæ naturaliter mouetur.* Verùm obiicies 1. D. Thomas hoc loco docet duo, ſcilicet voluntatem non determinari, & non determinari ex neceſſitate. 2. Secundum

Licet voluntas à ſeipſa moueatur, indiget tamẽ moueri ab exteriori ſc. à 1. mouente.

Deus determinat volũtatem, ſed non ex neceſſitate.

D.Thomam

Digitized by Google

D. Thomam & veritatem tantundem valent non determinari ad vnum, & non determinari ex neceſſitate ad vnum, ergò hic locus nihil ad rem facit. R. vtrumque antecedens eſſe manifeſtè falſum. Dicit quidem voluntatem eſſe actiuum principium non determinatum ad vnum, ſed ſicut indè non ſequitur quod non determinetur à ſeipſâ quandò operatur; ità nec ſequitur quod non determinetur à Deo: Vndè nec D. Thomas hoc dixit, ſed quod ſic *Deus ipſum mouet quod non ex neceſſitate ad vnum determinet.* i. vt maneat motus eius contingẽs & non neceſſarius. Significat ergò D. Thomas quod Deus voluntatem mouens eam determinet ad id ad quod eam mouet, licet non ex neceſſitate: quod patet etiam ex reſponſione ad 3. vbi dicit: *quod ſi Deus mouet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni quod voluntas ad id non moueatur: non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter; vndè non ſequitur quod voluntas à Deo ex neceſſitate moueatur.* Et eſt obſeruandum, hæc duo, non eſſe principium determinatum, & non determinari, eſſe longè diuerſa; cùm illud ſit naturæ, hoc actualis ad agendum applicationis ſeu à ſe ſeu ab alio. Quod & ſecundum antecedens falſum ſit, quodque hæc duò non æquiualeant, non determinari & non determinari ex neceſſitate, liquet in ſimilibus quæ non poſſunt dici æquiualere, vt non moueri, & non moueri ex neceſſitate. Nam & B. Thomas quæſt. 6. de malo art. 1. & alibi dicit voluntatem non ex neceſſitate moueri, cum tamen aſſerat ſæpiſſimè eam moueri: ſimiliter non ſcribere & non ſcribere ex neceſſitate, non ambulare & non ambulare ex neceſſitate, longè diuerſa ſunt: ergo & hæc non determinari & non determinari ex neceſſitate. Sed & ex ipſo D. Th. id patere poteſt, qui vt ſuprà oſtendimus licet concedat Deum determinare, negat tamen determinare ex neceſſitate: & quemadmodum B. Thomas dicit quod Deus voluntatem non ex neceſſitate determinat, ſic abſolutè dicit 1. p. q. 82. art. 2. quod voluntas non ex neceſſitate determinetur ad vnum. Si ergo idem eſt non determinari & non determinari ex neceſſitate, ſequetur voluntatem non determinari, ne quidem à ſeipſâ.

ART. VII.

QVæſtione 21. art. 4. ad 2. *Homo ſic mouetur à Deo vt inſtrumentum, quod tamen non excludit quin moueat ſeipſum per liberum arbitrium, ideò per actum ſuum meretur vel demeretur apud Deum.* Quæſt. 51. art. 4. ad 2. *Deus in omnibus operatur ſecundum modum eorum.* Q. 75. art. 2. *Voluntatem interius mouere non poteſt niſi ſolus Deus.* Quæſt. 80. art. 1. dicens voluntatem à duobus moueri, ſcilicet ab obiecto, & ab eo quod interius inclinat voluntatem ad volendum, hunc modum mouendi proprium eſſe dicit Deo & voluntati. Ne autem putetur loqui de motione morali quâ Deus voluntatem inclinet per ſuaſiones cõgruas, ſubiungit quod voluntatem moueri ex parte obiecti (quod eſt moueri moraliter) tribus modis poteſt intelligi. 1. ab obiecto propoſito. 2. vt à proponente vel offerente obiectum. 3. vt à perſuadente rationi: Ergo aliud eſt B. Th. voluntatem moueri ab eo quod interius inclinat quam moueri moraliter per ſuaſiones rationi adhibitas, quandoquidem hos modos proponat velut à ſe inuicem diſtinctos, motionemque moralem ſiue ſuaſoriam includat ſub motione ex parte obiecti, non autem ſub motione quæ fit ab interius inclinante. Deinde cum quæſt. 80. art. 1. ſibi oppoſuiſſet hoc argumentum: Sicut Deus eſt perfector boni, ita diabolus eſt perfector mali; ſed Deus eſt directè cauſa bonorum noſtrorum, ergo diabolus eſt directè cauſa peccatorum noſtrorum. Reſpondet quod *ſimilitudo illa eſt attendenda quantum ad hoc quod diabolus quodam modo eſt cauſa peccatorum noſtrorum, ſicut Deus eſt aliquo modo cauſa bonorum noſtrorum; non tamen attenditur quantum ad modum cauſandi; nam Deus cauſat bona interius mouendo voluntatem quod diabolo conuenire non poteſt.* Similiter reſp. q. 3. de

Etiãſi homo moueatur à Deo tanquã inſtrumentum, liberè tamen ſeipſum mouet.

Deus mouet voluntatem interius.

Digitized by Google

malo art. 3. ad 15. Longè ergò aliud eſt mouere voluntatem quam perſuadere, quandoquidem ſuaſio fiat rationi non voluntati, & diabolus perſuadere poſſit, non tamen mouere interius.

A R T. VIII.

SED & quæſt. 109. clariſſimè docet quod Deus voluntatem creatam realiter & phyſicè moueat ità vt ſine illâ motione non poſſit operari: Et ne dicas Deum ab eo vocari motorem, cenſerique mouere quatenus virtutem actiuam dedit & conſeruat, diſertè docet quod præter virtutem quam dedit Deus, neceſſe ſit vt moueat, ergò mouere aliud eſt quam virtutem dare. Verba eius ſunt art. 1. *Quantumcumque natura aliqua corporalis vel ſpiritualis ponatur perfecta, non poteſt in actum ſuum procedere niſi moueatur à Deo: quæ quidem motio eſt ſecundum ſuæ prouidentiæ rationem non ſecundum neceſſitatem naturæ, ſicut motio corporis cœleſtis. Non ſolum autem à Deo eſt omnis motus ſicut à primo mouente, ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis perfectio ſicut à primo actu. Sic igitur actio intellectus & cuiuſcunque entis creati dependet à Deo quantum ad duo, vno modo in quantum ab ipſo habet perfectionem ſiue formam per quam agit: alio modo in quantum mouetur ab ipſo ad agẽdum.* Vbi nota quod dicit ipſum intellectum & quodcunque ens creatum à Deo moueri, vt proinde neceſſe ſit hæc intelligere de motione & applicatione non formali quæ eſt in ſolum effectum, ſed de præuiâ quæ eſt in cauſam: non enim mouet Deus cauſam niſi attingendo cauſam. Articulo etiam 2. manifeſtè ponit vt diſtincta Deum dediſſe virtutem agendi & mouere. *Virtute,* inquit, *gratuitâ ſuperadditâ virtuti naturæ indiget homo in ſtatu naturæ integræ quantum ad vnum, ſcilicet ad operandum & volendum bonum ſupernaturale: ſed in ſtatu naturæ corruptæ quantum ad duo, ſcilicet vt ſanetur & bonum ſupernaturalis virtutis operetur, quod eſt meritorium. Vlterius autem in vtroq; ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum:* quod ipſum repetit art. 3. & 4. inferens quod *homines indigent in vtroque ſtatu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda.* & art. 6 *Homo,* inquit, *non poteſt ſe præparare ad lumen gratiæ niſi per auxilium gratuitum* Dei *interius mouentis.* Item: *nihil homo poteſt facere niſi à Deo moueatur.* Art. 9. *Homo ad rectè viuendum dupliciter auxilio Dei indiget: vno quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, &c. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ vt à Deo moueatur ad agendum. Quantum igitur ad primum auxilij modum, homo in gratia exiſtens non indiget alio auxilio gratiæ quaſi aliquo alio habitu infuſo; indiget tamen auxilio gratiæ ſecundum alium modum vt ſcilicet à Deo moueatur ad rectè agendũ.* Similiter q. 110. art. 2. docet hominem dupliciter iuuari à Deo, *vno modo in quantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcendum, vel volendum, vel agendum: & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ: actus enim mouentis in moto eſt motus, vt dicitur in 3. Phyſicorum: Alio modo adiuuatur homo ex gratuitâ Dei voluntate ſecundum quod aliquod habituale donum à Deo animæ infunditur.* & poſteà. *Creaturis naturalibus ſic prouidet vt non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largiatur eis formas & virtutes quaſdam quæ ſunt principia actionum.* Item quæſt. 112. art. 2. dicit quod *quæcunque præparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam; & ſecundum hoc ipſe bonus motus liberi arbitrij quo quis præparatur ad donum gratiæ ſuſcipiendum eſt actus liberi arbitrij moti à Deo* Art. 3. *Præparatio hominis ad gratiam eſt à Deo, ſicut à mouente; à libero autem arbitrio ſicut à moto:* vbi etiam addit quod Deus moueat cor hominis. Et quæſt. 113. art. 3. *In eo,* inquit, *qui habet vſum liberi arbitrij, non fit à Deo motio ad iuſtitiam abſque motu liberi arbitrij, ſed ita infundit donũ gratiæ iuſtificantis quod etiam ſimul cum hoc mouet liberum arbitrium ad donum gratiæ acceptandum in his qui ſunt*

Aliud eſt Deum mouere quam virtutẽ datam conſeruare.

Deus mouẽs animam imprimit illi motum non qualitatem.

Digitized by Google

motionis capaces. Art. 4. dicit *quod Deus mouet animam hominis conuertendo eam ad ſeipſum.* Ecce his omnibus locis euidenter docet duo, primum quod Deus, & hominem, & animam, & quaſlibet cauſas moueat: Secundum, quod non ſolum ſit motor ac mouens quatenus dedit virtutem actiuam, ſed etiam quia ipſas cauſas virtutem habentes mouet vt operentur. Vndè ſequitur primò quod non concurrat in ſolum effectum, ſed etiam quod influat in cauſam, quomodo enim moueret cauſam quam non tangeret? 2. ſequitur quod cauſam præmoueat. Nam *motio mouentis præcedit motum mobilis ratione & cauſa,* inquit idem lib. 3. contra Gent. cap. 149.

ART. IX.

PRiuſquam teſtimonia ex quæſtionibus à B. Th. diſputatis proferamus, præmittendum eſt quod in eis concurſum ſimultaneum in ſolū effectum ità manifeſtè negauit, vt illius aſſertores vno loco q. 3. art. 7. de potentiâ preſſi, non aliam habeāt reſponſionem quam quod D. Thomas eum locum retractauerit. Ita reſpondet Suarez in ſuâ Metaph. & qui nunc eum ſequuntur: quod ſi verum foret, mirum hoc ab alijs antiquioribus Scholaſticis non eſſe obſeruatum. Itaque pro indubitato eſt habendum quod eum locum B. Thomas non retractauerit. Probatur 1. ex ipſis Conimbricen. qui lib. 2. Phyſ. quæſt. 13. art. 1. non leuiter ſed ſeriò agnoſcunt D. Thomam docuiſſe neceſſariam eſſe præmotionem Dei in cauſis 2. vt agant. Eum autem hoc docuiſſe probant tum ex hoc loco quæſt. 3. de potentia, tum ex 1. parte quæſt. 105. & ex 1. 2. quæſt. 109. Quæ autem ratio cur vni Suarez credāt potius quàm toti collegio ſuorum Conimbricen. cùm plus videant oculi quàm oculus? 2. Probatur, quià nullus eſt locus in omnibus eius libris in quo retractationis iſtius appareat veſtigium. Locus enim 1. p. q. 105. art. 5. ad hoc proferri ſolitus, tantum abeſt vt retractationem indicet, quin potius eandem ſententiam confirmat, ſi Conimbricen. creditur & Molinæ diſput. 26. ſuæ concordiæ. Imò & hoc ipſum nos ſup. docuimus. Denique confirmatur, quia iſta quæſt. 3. de pot. aſſignat quatuor modos quibus Deus eſt cauſa actionis creaturæ, 1. quià tribuit virtutem, 2. quià conſeruat, 3. quià mouet & applicat, 4. ſicut principale agens eſt cauſa actionis inſtrumenti: Atqui etiam his omnibus modis partim in ſumma Theologica, partim in ſumma contrà Gentiles & alibi, docet Deum eſſe cauſam actionis creaturæ, ergò quæ dixit in quæſt. de potentia non retractauit ſed confirmauit. Minor probatur, quià q. 105. 1. p. docet Deum dare eſſe creaturis, & conſeruare, & applicare virtutes earum ſicut artifex applicat ſecurim, & omnia agere in virtute Dei: qui modi ſunt ijdem cum illis quos enumerat in fine corp. art. 7. quæſt. 3. de potentia vt ex verbis patebit. Et lib. 3. contrà Genᵗ cap. 67. & 70. docet Deum dare virtutem agendi, eandem cōſeruare & applicare, & omnia agere in virtute eius ſicut inſtrumentū agit in virtute principalis agentis: & multis alijs locis aſſerit Deum operari per creaturas ſicut agens principale operatur per inſtrumentū, vt patet ex dictis & patebit ex dicendis. Dices in 1. p. non meminit virtutis intentionalis, quā tamen aſſerit in q. 3. de potētia, ergò cenſendus eſt eā improbare. R. N. C. quià tàm in 1. p. quàm alibi conſtanter aſſerit illum eundem modum operandi quem ibi aſſeruerat in reſp. ad 3. argumentum art. 7. ille autem modus eſt is quo dixerat omnes cauſas agere vt inſtrumenta primæ cauſæ: hunc autem etiam aſſerit tam in locis iam dictis quàm opuſculo 1. cap. 23. vt ex verbis poſtea citandis patebit. Neque fuit neceſſe virtutem illam ſæpius nominare, quandoquidem modus operandi ſatis nominatus eſt, nec putandum ſit quod virtus illa ſit aliqua forma quæ ab actione realiter diſtinguatur, vt poſteà oſtendemus. Hoc ergo fundamento poſito videamus quot & quibus modis B. Thomas hic aſſeruerit Deum eſſe cauſam actionis creaturarum.

Digitized by Google

Sciendum eſt, inquit, *quod actionis alicuius rei res alia poteſt dici cauſa multipliciter. Vno modo quià tribuit ei virtutem operandi, ſicut dicitur in 8. phyſicorum, quod generans mouet graue & leue, in quantum dat virtutem per quam conſequitur talis motus. Et hoc modo Deus agit omnes actiones naturæ, quià dedit rebus naturalibus virtutes per quas agere poſſint, non ſolum ſicut generans virtutem tribuit graui & leui & eam vlterius non conſeruat, ſed ſicut continuè tenens virtutem in eſſe, quia eſt cauſa virtutis collatæ non ſolum quantum ad fieri ſicut generãs, ſed etiam quantũ ad eſſe vt ſic poſſit dici Deus cauſa actionis in quantum cauſat & conſeruat virtutem naturalem in eſſe: nam etiàm alio modo conſeruans virtutem, dicitur facere actionem, ſicut dicitur quod medicinæ conſeruantes viſum, faciunt videre. Sed quia nulla res per ſeipſam mouet vel agit niſi ſit mouens nõ motum. 3. modo dicitur vna res eſſe cauſa actionis alterius in quantum mouet eam ad agendum: in quo non intelligitur collatio aut conſeruatio virtutis actiuæ, ſed applicatio virtutis ad actionem, ſicut homo cauſa eſt inciſionis cultelli ex hoc ipſo quod applicat acumen cultelli ad incidendum mouendo ipſum. Et quià natura inferior agens non agit niſi mota, eo quod huiuſmodi corpora inferiora ſint alterantia alterata, cœlum autem eſt alterans non alteratum, & tamen non eſt mouens niſi motum; & hoc non ceſſat quoaduſque perueniatur ad Deum; ſequitur de neceſſitate quod Deus ſit cauſa actionis cuiuſlibet rei naturalis vt mouens & applicans virtutem ad agendum* (ecce modus quem retractatum volunt, cum tamen aſſeratur etiam 1.p.q.105.art.5.) *Sed vlterius inuenimus ſecundum ordinem cauſarum eſſe ordinem effectuum, quod neceſſe eſt propter ſimilitudinem effectus & cauſæ. Nec cauſa ſecunda poteſt in effectum cauſæ primæ per virtutem propriam, quamuis ſit inſtrumentum cauſæ primæ reſpectu illius effectus: Inſtrumentum enim eſt cauſa quodammodo effectus principalis cauſæ non per formam vel virtutem propriam, ſed in quantum participat aliquid de virtute principalis cauſæ per motum eius, ſicut dolabra non eſt cauſa rei artificiatæ per formam vel virtutem propriam, ſed per virtutem artificis à quo mouetur, & eam quoquo modo participat. Vnde 4. modo vnum eſt cauſa actionis alterius ſicut principale eſt cauſa actionis inſtrumenti. Et hoc modo etiam oportet dicere quod Deus eſt cauſa omnis actionis rei naturalis.* Et mox. *Sic ergo Deus eſt cauſa omnis actionis prout quodlibet agens eſt inſtrumentum diuinæ virtutis operantis.* Et in fine corporis. *Sic ergo Deus eſt cauſa actionis cuiuſlibet in quantum dat virtutem agendi, & in quantum conſeruat eam, & in quantum applicat actioni, & in quantum eius virtute omnis alia virtus agit: & cum coniunxerimus his quod Deus ſit ſua virtus, & quod ſit intra rem quamlibet non ſicut pars eſſentiæ ſed ſicut tenens rem in eſſe, ſequetur quod ipſe in quolibet operante immediatè operetur non ſecluſa operatione voluntatis & naturæ.* Quibus omnibus quid clarius dici poteſt ad docendum Dei præmotionem in creaturis ita eſſe neceſſariam vt ſine eâ nequeat agere? Dices, B. Thomas hic vt diſtincta ponit Deum applicare, & agere per cauſas ſicut per inſtrumenta, ipſaſque agere in virtute Dei. Ergo dum inuenitur ſolum dicere quod applicat, intelligendus eſt de applicatione formali non autem de pręuia. R. N. C. quia applicatio formalis non eſt ea quâ Deus actiuè cauſam attingit, ſed quâ ſimul cum eâ coefficit effectum, B. autẽ Thomas ſemper dicit ipſam cauſam eiuſque virtutem applicari ad agẽdum ſiue ad operationem, ergo applicatio de qua loquitur eſt illa qua Deus ita cauſaliter attingit cauſam vt eam moueat, applicet & agere faciat. Sicut enim hic in 3. modo dixit quod Deus mouet & applicat virtutem, ita in prima parte dicit quod *Deus non ſolum dat formas rebus ſed etiam conſeruat eas in eſſe & applicat eas ad agendum.* Petes quare ergo illos modos diſtinctè numerauit. Reſpondetur, quia ſunt diſtincti, cum poſterior ſemper aliquid includat, quod non erat incluſum in priori. Agere enim in virtute alterius plus dicit quam applicari, applicat enim aliquis ignem ad comburendum qui tamen non comburit in virtute eius qui illum appoſuit. Deinde per ap-

Deus mouet & applicat virtutem actiuam cauſæ 2.

Quodlibet agens eſt inſtrumentum Dei.

Digitized by Google

ſi...onem applicans eſt cauſa illius effectus qui eſt inſtrumento proprius, ſicut homo eſt cauſa inciſionis quæ eſt cultello propria: Illud autem in cuius virtute agitur, ita cauſat actionem inſtrumenti vt faciat inſtrumentum non ſolum cauſare effectum ſibi proprium, ſed etiam cauſare effectum ipſi principali agenti proprium, ſicut dolabra eſt cauſa rei artificiatæ, & non tantum ſciſſionis ſibi propriæ.

ART. X.

SED ad argumenta eiuſdem art. 7. veniamus: Ibi enim eandem prioritatem cauſalitatis Deo tribuit. *Ad* 4. inquit, *dicendum quod tam Deus quam natura immediatè operantur, licet ordinentur ſecundum prius & poſterius vt ex dictis patet*: Vbi ſcilicet dixerat in corpore quod *virtus cauſa prima prius agit in cauſatum & vehementius ingreditur in ipſum*. Ad 5. *De ratione virtutis inferioris eſt quod ſit aliquo modo operationis principium in ſuo ordine. i. Vt agat vt inſtrumentum ſuperioris virtutis*. Ad 6. *Deus non ſolum eſt cauſa operationis naturæ vt conſeruans virtutem naturalem in eſſe, ſed alijs modis, vt dictum eſt*, ſcilicet in corpore. Ad 7. *Virtus naturalis quæ eſt rebus naturalibus in ſua inſtitutione collata, ineſt eis vt quædam forma habens eſſe ratum & firmum in natura, ſed id quod à Deo fit in re naturali quo actualiter agat, eſt vt intentio ſola, habens eſſe quoddam incompletum per modum quo colores ſunt in aere & virtus artis in inſtrumento artificis. Sicut ergo ſecuri per artem potuit dari acumen vt eſſet forma in eâ permanens, non autem dari ei potuit quod vis artis eſſet in ea quaſi quædam forma permanens, niſi haberet intellectum; ita rei naturali potuit conferri virtus propria vt forma in ipſa permanens, non autem vis qua agit ad eſſe vt inſtrumentum primæ cauſæ niſi daretur ei quod eſſet vniuerſale eſſendi principium: Nec iterum virtuti naturali potuit conferri vt moueret ſeipſam, nec vt conſeruaret ſe in eſſe. Vnde patet quod ſicut inſtrumento artificis conferri non potuit quod operaretur abſque motu artis ita rei naturali conferri non potuit quod operaretur abſque motione diuina.* Circa quæ verba eſt obſeruandum quod D. Thomas non requirat in cauſa antequam agat formam aliquam ſeu qualitatem cauſæ inhærentem, ſed ſolum requirit motionem quæ ab eo nunc vocatur virtus intentionalis, nunc motio, quia habet eſſe incompletum in ipſa cauſa 2. & in ea non eſt permanenter ſed tranſeunter, quia ſcilicet per hoc quod ipſa moueatur, egreditur ab illa actio: de qua re alibi recurret dicendi locus. Ad 12. Vbi reſpondet ad locum eccleſiaſtici 15. dicit quod *Deus non dicitur hominem dereliquiſſe in manu conſilij ſui quin in voluntate operetur, ſed quia voluntati dedit dominium ſui actus, vt non eſſet obligata* (naturaliter) *ad alteram partem contradictionis: quod quidem dominium naturæ non dedit, cum per ſuam formam ſit* (naturali neceſſitate) *determinata ad vnum.* Et quæſt. 5. de veritate art. 5. ad 4. *Deus*, ait, *dimiſit hominem in manu conſilij ſui in quantum conſtituit eum propriorum actuum prouiſorem: ſed tamen prouidentia hominis de ſuis actibus non excludit diuinam prouidentiam de ijſdem ſicut neque virtutes actiuæ creaturarum excludunt virtutem actiuam diuinam*. Si autem Deus eſt primus prouiſor, ergo eſt primus cauſans, quia prouidentia eſt cauſa rerum vt docet 1. p. quæſt. 22. & lib. 3. contra Gent. c. 75. & 163. & quæſt. 5. de veritate. Sed vt ſcias quod nullatenus retractauerit ea quæ dixit quæſt. 3. de potentia, confer ea quæ de eadem ſcriptura dixit lib. 3. contra Gent. cap. 90. Vbi dicit quod *hæc verba ad hoc inducuntur vt homines eſſe liberi arbitrij oſtendantur, non vt eorum electiones à diuina prouidentia ſubtrahantur*: quæ proinde eas & ordinare & cauſare poteſt. Et 1. parte quæſt. 22. art. 2. ad 4. *In hoc*, ait, *quod dicitur Deum hominem ſibi reliquiſſe, non excluditur homo à diuina prouidentia, ſed oſtenditur quod non ei præfigitur virtus operatiua determinata ad vnum ſicut rebus naturalibus, quæ aguntur tantum quaſi ab altero directa in finem, non autem ſeipſa agunt quaſi dirigentia in finem, vt creaturæ rationales per liberum arbitrium quo conſiliantur & eli-*

Deus & natura dum operantur ordinantur ſecundum prius & poſterius.

Locus eccleſiaſtici 15. expenditur.

Digitized by Google

gunt. Sed contra obijcies: Si voluntas eſt domina ſui actus, ergo non debet à Deo moueri vel determinari, ſed poteſt agere quando vult Deo in ipſam non operante. R. N. Conſ. *quia dominium quod habet voluntas ſuper ſuos actus per quod in eius eſt poteſtate velle & non velle, excludit determinationem virtutis ad vnum* (qua virtus ſit naturaliter ad vnum determinata ſicuti eſt in brutis) *& violentiam cauſæ exterius agentis: non autem excludit influentiam ſuperioris cauſæ à quâ eſt ei eſſe & operari.* Ita B. Th. l. 1. contra Gent. cap. 69. Quibus conſonmiter loquitur in hoc articulo 7. quæſt. 3. de potentia ad 15. inquiens *quod voluntas dicitur habere dominium ſui actus non per excluſionem cauſæ 1. ſed quia cauſa 1. non ita agit in voluntate vt eam de neceſſitate ad vnum determinet, ſicut determinat naturam; & ideo determinatio actus relinquitur in poteſtate rationis & voluntatis.* Ex quibus verbis nota Deum ita determinare voluntatem, vt tamen non determinet neceſſitatem inferendo, ſed relinquendo in poteſtate voluntatis vt Deo ipſam determinante ſimul etiam ipſa ſe determinet. Verum 2. obſeruandum eſt non ſequi: voluntas habet in poteſtate ſeipſam determinare, ergo Deus non determinat ipſam: nam voluntas habet in ſua poteſtate ſeipſam determinare, ſed ſuppoſitâ ſemper Dei motione ac determinatione, tanquam 1. cauſæ: Vnde idem B. Thomas 1. p. quæſt. 83. art. 1. ad 4. *Electiones*, inquit, *ipſæ ſunt in nobis*. i. in noſtra poteſtate, *ſuppoſito tamen diuino auxilio*: & in reſponſione ad 2. dixerat liberum arbitrium non eſſe ſufficiens ad velle & currere niſi moueatur & iuuetur à Deo: Et hoc loco clarè aſſerit voluntatem habere dominium ſui actus, non tamen cum excluſione cauſæ primæ, vt ſcilicet verum ſit illud Auguſtini *Deus magis habet in poteſtate voluntates hominum quam ipſi ſuas.* Sed obijcies, B. Thomam hic loqui de formali determinatione, ſiue de actione qua voluntas ſeipſam determinat, non autem de prædeterminatione, alioquin enim non determinaretur à ſe ſed à Deo. R. Neg. ant. 1. quia expreſſe dicit B. Thomas quod cauſa 1. determinat voluntatem quæ eſt cauſa. 2. quia ſi hoc verum foret, nec Suarez, nec alij contenderent eum retractaſſe ea verba. 3. dicimus voluntatem determinari à ſe vt cauſa 2. & à Deo vt cauſa 1. ſicut mouetur à ſe & à Deo 1. 2. quæſt. 9. art. 4. ad 3. Denique dum in argumento 14. quæreret quomodo voluntas eſt libera, ſi non poteſt agere, niſi Deo in ipſam agente, Reſpondit quod *non quælibet cauſa excludit libertatem, ſed ſolum cauſa cogens: ſic autem Deus non eſt cauſa operationis noſtræ, qui* (vt ait 1. p. quæſt. 83. art. 1.) *mouendo cauſas voluntarias non aufert quin actiones earum ſint voluntariæ ſed potius hoc in eis facit.* Sed operæ pretium eſt conferre reſponſionem ad 3. argumentum iſtius articuli 1. cum hac præſenti vt appareat conformitas & tollatur ſuſpicio retractationis.

Deus influit in cauſam.

Deus non determinat voluntatem ex neceſſitate i. determinat ſed non neceſſitando.

Electiones ſũt in noſtra poteſtate, ſuppoſito tamen Dei auxilio.

ART. II.

QVæſt. 3. de malo art. 3. docens Diabolum non poſſe eſſe cauſam peccati niſi *per modum diſponentis vel perſuadentis interius aut exterius, aut etiam per modum præcipientis*, rationem dat, quia ſola voluntas & Deus eſt cauſa perficiens actus humani, *Relinquitur* (inquit) *quod cauſa perficiens & propria voluntarij actus ſit ſolum id quod operatur interius: hoc autem nihil aliud eſſe poteſt quam ipſa voluntas ſicut cauſa ſecunda, & Deus ſicut cauſa prima*. Et mox. *Motus voluntatis directè procedit à voluntate & à Deo qui eſt voluntatis cauſa, qui ſolus in voluntate operatur, & voluntatem inclinare poteſt in quodcumque voluerit.* Videre etiam licet reſponſionem ad 14. & 15. art 4. in corpore. Quæſtione 6. de malo art. 1. in corpore rurſum diſertè docet

Solus Deus operatur in voluntate.

Digitized by Google

Deum mouere voluntatem ſecundum eius conditionem, de quo loco diximus ſupra ad locum quæſt. 9. 1.2. Et quia poſſet argui. Si voluntas hominis immutabiliter mouetur à Deo, ergo non habet liberam electionem ſuorum actuum, ſed eius actio potius eſt violenta, quia eius principium eſt extra. Reſpondet D. Thomas neg. C. *Nam Deus*, inquit in reſponſione ad 3. *mouet quidem voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis mouentis quæ deficere non poteſt, ſed propter naturam voluntatis motæ quæ indifferenter ſe habet ad diuerſa, non inducitur neceſſitas, ſed manet libertas. Sicut etiam in omnibus diuina prouidentia infallibiliter operatur, & tamen à cauſis contingentibus proueniunt effectus contingenter, in quantum Deus omnia mouet proportionaliter i. vnumquodque ſecundum ſuum modum:* Et in reſponſione ad 4. *voluntas aliquid confert cum à Deo mouetur. Ipſa enim eſt quæ operatur, ſed mota à Deo; & ideo motus eius quamuis ſit ab extrinſeco ſicut à primo principio, non tamen eſt violentus.* Similiter reſpondet 1. 2. quæſt. 9. art. 4. ad 2. Iterum in reſponſione ad 17. *Voluntas*, ait, *quando de nouo incipit eligere tranſmutatur à ſua priori diſpoſitione quantum ad hoc quod prius erat eligens in potentia, & poſtea fit eligens actu. Et hæc quidem tranſmutatio eſt ab aliquo mouente, in quantum ipſa voluntas mouet ſeipſam ad agendum, & in quantum etiam mouetur ab aliquo exteriori agente ſcilicet Deo, non tamen ex neceſſitate mouetur vt dictum eſt.* Hîc nota cauſam agentem fieri per hoc quod ex cauſa potentia fit cauſa actu: & quia hoc ipſi à Deo fit, ideo Deus in cauſam influit & non in ſolum effectum. In quæſtione vnica de virtutibus in communi, art. 1. ad 11. rurſus docet quod *Deus in nobis operatur: & quod ita agit in nobis quod & nos agimus:* Art. 2. ad 20. *Deus non iuſtificat nos ſine nobis conſentientibus, quia per motum liberi arbitrij dum iuſtificamur Dei iuſtitiæ conſentimus*, &c. & poſtea: *Illa verò quæ per nos aguntur, quoniam nos ſumus cauſa ipſe Deus cauſat in nobis non ſine nobis agentibus: ipſe enim operatur in omni voluntate & in omni natura:* Hinc infer ergo operatur in cauſa & non ſolum in effectu: & nota quod indifferenter aſſerat Deum operari in voluntate ſicut in natura & ideò etiam voluntatem determinat vt ſignificatur q. 5. de ver. art. 5. ad 1. ſed hac de re vide dicta ad q. 23. 1. p. Deinde ar. 9. dictę q. 5. de ver. cũ dixiſſet quod *Deus operatur in omnibus rebus, ſicut cauſa prima operatur in cauſa* 2. Infer, ergo nõ cõcurrit in ſolum effectum, ſed etiam in cauſam in qua operatur. Art. 10. *Aſſerit quod voluntas eſt mouens motum vt in 3. de anima probatur, vnde oportet eius actum reducere in aliquod primum principium quod eſt mouens non motum.* Et infra. *Ipſe* (Deus) *ſolus imprimere poteſt in voluntatem noſtram.* Ne vero dicas: poteſt quidem, ſed non facit, ſequitur: *Ipſe Deus qui eſt ſimpliciter primus prouidens, imprimit ſolus in voluntatem noſtram.* His conformiter quæſt. 6. de veritate art. 6. *In quolibet*, ait, *ordine cauſarum attendendum eſt non ſolum ordo primæ cauſæ ad effectum, ſed etiam ordo ſecundæ cauſæ ad effectum, & ordo etiam cauſæ primæ ad ſecundam, quia cauſa ſecunda non ordinatur ad effectum niſi ex ordinatione cauſæ primæ; cauſa autem prima dat ſecundæ quod influat ſuper cauſatum, vt patet in libro de cauſis.* Quid clarius? quomodò cauſa 2. ordinatur ad effectum certum & determinatum ex ordinatione primæ niſi ordinetur & determinetur à primâ quomodo prima cauſa dat ſecundæ quod influat niſi qua in eam influit & non in ſolum effectum? Sentit ergo B. Thomas Deum ordinare & determinare cauſas ſecundas ſiue liberas ſiue neceſſarias ad effectum. Vnde q. 22. de veritate art. 8. docet ex profeſſo Deum poſſe voluntatem ita immutare vt faciat quod vni volitioni ſuccedat alia. Sed ne reſpondeas quod poſſit immutare, quia poteſt neceſſitare; & ideo D. Th. dicere quod Deus poteſt immutare voluntatem de neceſſitate. Reſpondeo quod ſententia B. Th. ſit Deum poſſe immutare voluntatem ſic vt ipſa non neceſſitetur, ſed liberè agat;

Quãdo voluntas inſimul incipit eligere tranſmutatur.

Deus operatur in voluntate & natura, ergo in cauſa.

Deus operatur in omnibus ſicut in cauſa 2.

Solus Deus imprimit in voluntatem noſtram.

Cauſa 2. ordinatur ad effectum ex ordinatione cauſæ 1.

vt patet ex 1. parte quæſt.111.art. 2. & quæſt.27. de veritate art.3. & hac quæſt.22. vbi docet Deum immutare voluntatem ſic vt voluntas inclinetur quidem, ſed non ex neceſſitate ſicut inclinatur voluntas beatorum. Dum ergo dicit ſolum Deum poſſe immutare voluntatem de neceſſitate, illud (de neceſſitate) idem eſt quod infallibiliter & efficaciter, quomodo ſolus Deus poteſt voluntatem immutare & ipſa ſeipſam vt docet art. 8. & 9. Verba eius ſunt. *Cùm Deus voluntatem immutat facit vt præcedenti inclinationi ſuccedat alia inclinatio:* Vt v.g. quando in voluntate rebellante Deo, inſerit amorem ſui nominis, facitque vt qui erat ante auerſus, iam liberè conuertatur, iuxta ea quæ habentur ſeſſ. 6.Con. Trid.c.5. Quod vero hæc immutatio fiat Deo realiter operante in ipſa voluntate, manifeſtum eſt ex ſequentibus verbis. *Poteſt*, inquit, *Deus voluntatem immutare ex hoc quod ipſe in voluntate operatur ſicut in natura: vnde ſicut omnis actio naturalis eſt à Deo, ita omnis actio voluntatis in quantum eſt actio non ſolùm eſt à voluntate vt immediate agente, ſed à Deo vt primo agente qui vehementius imprimit; Vnde ſicut voluntas poteſt immutare actum ſuum in aliud, ita & multò amplius Deus:* Et conſequenter ſicut voluntas poteſt actum ſuum immutare ſic vt illum liberè exerceat, ita & multò amplius Deus. *Immutat autem voluntatem dupliciter. Vno modò mouendo tantum, quando ſc. voluntatem mouet ad aliquid volendum ſine hoc quod aliquam formam imprimat voluntati, ſicut ſine appoſitione alicuius habitus quandoque facit vt homo velit hoc quod prius non volebat.* Vnde nota per virtutem intentionalem de quâ in quæſt.3. de potentia art. 7. non intelligi formam aliquam inhærentem. Et dum articulo ſequenti dicit *quod nulla creatura poteſt directè immutare voluntatem quaſi agendo intra ipſam:* & *quod angeli non imprimunt intellectui quaſi interius aliquid agentes*, quorum tamen vtrumque Deo conuenit: quid aliud ſignificat quam quod Deus operetur in cauſis, vt eas attingat & non ſolum effectum? Sed & quæſt. 24. rem eandem clarè ſignificat inquiens art.1.ad 3. quod *Deus operatur in vnoquoque agente etiam ſecundum modum illius agentis, ſicut cauſa prima operatur in operatione cauſæ 2. cum ſecunda cauſa non poſſit in actum procedere niſi per virtutem cauſæ primæ. Vnde per hoc quod Deus eſt cauſa operans in cordibus hominum, non excluditur quin ipſæ humanæ mentes ſint cauſæ ſuorum motuum: Vnde non tollitur ratio libertatis.* Et in reſponſione ad 4. *Cauſa*, inquit, *1. dicitur eſſe principalis ſimpliciter loquendo propter hoc quod magis influit in effectum, ſed cauſa 2. ſecundum quid principalis eſt in quantum effectus ei magis conformatur.* Si dicas eum non dicere quod influat in cauſam. Reſpondeo non vbique omnia dici: hoc autem licet hîc non dicat, ſufficienter tamen dixit multis locis, ac nominatim in reſponſione ad 3. docens Deum operari in omni cauſâ, ſeu agente: Item in argumento ſed contra 4. q.27. art.6. quod inſolutum relinquit, eò quod ſit efficax & concluſionem articuli bene probet, ſic loquitur. *Cauſa 2. per prius recipit influentiam cauſæ 1. quam effectus cauſæ ſecundariæ.* Obijcies, inſtrumentum non eſt liberum ad agendum, cum non agat niſi motum, ergo Deus non influit in cauſam mouendo liberum arbitium ſicut mouetur inſtrumentum, Reſpondet B.Th. dicto art. 1. q. 24. ad 5. *quod alio modo dicitur inſtrumentum magis communiter quicquid eſt mouens ab alio motum, ſiue ſit in ipſo principium ſui motus, ſiue non: & ſic ab inſtrumento non oportet quod omnino excludatur ratio libertatis, quia aliquid poteſt eſſe ab alio motum, quod tamen ſeipſum mouet, & ita eſt de mente humana.* Si dicas mentem humanam vocari inſtrumentum ab alio motum, quia habet ſuum eſſe à Deo, quod præcisè ad rationem inſtrumenti ſufficeret; & quia pendet ab eius concurſu ſimultaneo: non reſpondebis ad mentem D.Th. 1. ipſe enim ideo vocat eam inſtrumentum, quia non agit niſi actualiter Deus eam moueat. Cum enim lib.1. contra Gent. cap.45. dixiſſet: *Omnia mouentia quæ ſunt in mundo comparantur ad*

Deus voluntatem mouens non ſemper imprimit formam.

Deus operatur in cordibus hominũ.

Cauſa 2. recipit influentiã cauſæ 1.

Ab inſtrumento non excluditur ratio libertatis,

Digitized by Google

ad primum mouens quod eſt Deus, ſicut inſtrumenta ad agens principale, & l.2.cap.21. *Oportet omnes cauſas inferiores agentes reduci in cauſas ſuperiores ſicut inſtrumentales in primarias:* ſubiungit: *inſtrumentum autem nunquam adhibetur ad cauſandum aliquid niſi per viam motus, eſt enim ratio inſtrumenti quod ſit mouens motu.n.* Ex quibus patet eum cauſas ſecundas non ideò vocare inſtrumenta Dei quia ſuum eſſe acceperunt à Deo, ſed quia non adhibentur ad opus, niſi per viam motus, ſiue quia non operantur niſi Deo actualiter eas mouente & in ijs operante: Et cum longè aliud ſit mouere cauſam, in ea operari, inclinare, immutare, applicare, & & in eam imprimere ac influere quod D.Tho. Deo tribuit, quam actionem coëfficere, ſequitur vlterius quod ipſe vocet eaſdem cauſas ſecundas inſtrumenta, non quia Deus cum ijs earum actionem coëfficiat, ſed quia illas verè & propriè mouet ac inclinat: Vnde queſt.28.de veritate ar.1.ad 2.explicans locum Ioannis 6. Nemo venit ad me niſi Pater meus qui miſit me traxerit eum: *Tractus ille*, inquit, *non importat violentiam ſed operationem diuinam qua operatur in liberum arbitrium vertendo id quocunque voluerit: & ſic illud ad quod homo trahitur aliquo modo ad liberum arbitrium pertinet.* Si operatur in liberum arbitrium, ergo operatur in cauſam, quia liberum arbitrium eſt cauſa, & ſic non concurrit in ſolum effectum.

Omnes cauſæ ſunt inſtrumenta Dei.

ART. XII.

LIbro 1.contra Gent.cap.45. *Omnia mouentia quæ ſunt in mundo comparantur ad primum mouens quod eſt Deus, ſicut inſtrumenta ad agens principale.* Cap.69. *Effectus cauſarum ſecundarum in cauſas primas principalius reducuntur.* & lib. 2. cap. 21. poſtquam dixit quod *oportet omnes cauſas inferiores agentes reduci in cauſas ſuperiores ſicut inſtrumentales in primarias:* & *quod inſtrumentum nunquam adhibetur ad cauſandum niſi per viam motus*, conſequenter aſſerit influentiam cauſæ primæ in ſecundam ſicut agentis principalis in inſtrumentum his verbis: *Inſtrumentum adhibetur propter conuenientiam eius cum cauſato vt ſit medium inter cauſam primam & cauſatum & attingat vtrumque, & ſic influentia primi perueniat ad cauſatum per inſtrumentum.* Ecce ibi clarè dicit quod influentia primæ cauſæ ſit in inſtrumentum, & per illud in effectum; non ergo concurrit in ſolum effectum. Similem locum inuenies q.vnica de vnione verbi art.5.ad 12. Rurſum lib.2. cap.23. *Agens*, inquit, *particulare ſe habet ad agens vniuerſale ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum.* Capite autem 26. docet tantum abeſſe vt Deus coarctetur ad aliquos determinatos effectus, quin potius *ad omnia quibus entis ratio non repugnat, ſuam cauſalitatem extendit: per quod excluditur quorundam Philoſophorum poſitio dicentium quod ex hoc quod Deus ſeipſum intelligit, fluit ab ipſo de neceſſitate talis rerum diſpoſitio quaſi non ſuo arbitrio limitet ſingula & vniuerſa diſponat ſicut fides catholica profitetur.* Deus ergo non tantum eligit quæ facienda ſunt, ſed ita eligit vt ſingulas cauſas limitet & determinet ad vnum certum ac determinatum effectum, eaſque ad illum diſponat: Præterea Deus non ſolum determinat effectum qui faciendus eſt, ſed etiam ipſam cauſam, vt ſæpius ex D.Thoma retulimus, & omnem conditionem: *Nam*, vt loquitur B.Th. cap. 35. *Effectus ab intellectu & voluntate ſequitur ſecundum determinationem intellectus & imperium voluntatis:* ſicut autem per intellectum determinatur rei factio, & quæcunque alia conditio; ita & præſcribitur ei tempus.

Influentia Dei pertingit ad effectũ per cauſam 2. quæ eſt inſtrumẽtum.

Deus limitat ſingula.

ART. XIII.

LIb. 3. contra Gent.c.17. ita loquitur. *Sicut ſupremum agens mouet omnia ſecunda agentia; ita ad finem ſupremi agentis oportet quod ordinentur omnes fines ſecun-*

Supremũ agens mouet oĩa agentia.

Digitized by Google

derum agentium: quicquid enim agit ſupremum agens, agit propter finem ſuum: agit autem ſupremum agens actiones omnium inferiorum agentium, mouendo omnes ad ſuas actiones & per conſequens ad ſuos fines. Vnde patet quàm contra D. Thomam loquantur qui volunt magis accommodatè dici quod Deus cooperetur cauſis ſecundis quam quod moueat cætera mouentia: cum hîc & cap. 64. diſertè dicat Deum mouere cætera agentia, idemque doceat 1.p.& 1.2. vt ex verbis ſupra citatis manifeſtum eſt. Si dicas Deum dici mouere quia motionem facit ſimul cum cauſa 2. Reſpondeo primò quod communi omnium ſenſu mouere cauſam plus eſt quam facere motionem: eſt enim facere motionem per cauſam, eamque realiter attingere ſeu mouere. 2. D. Thomas dicit Deum mouere cauſas ad actiones, ergo mouere aliud eſt quam facere motionem ſeu actionem. Prætereà vti re aliqua eſt illam ita attingere vt applicetur ad operationem: ſed Deus vtitur omnibus cauſis, ergo omnes cauſas ita attingit vt eas applicet; ideoque falſum eſt quod concurrat in effectum & non in cauſam. Maior eſt B. Thomæ 1. 2. quæſt.16. Vbi docet quod *vti eſt applicare aliquod principium actionis ad actionem.* Minor aſſeritur ab eodem lib. 3. contra Gent. cap. 64. his verbis. *Quicunque facit aliquid propter finem vtitur illo ad finem: oſtenſum eſt autem ſupra quod omnia quæ habent eſſe quocunque modo, ſunt effectus Dei, & quod omnia facit propter finem qui eſt ipſe. Ipſe igitur vtitur omnibus dirigendo ea in finem: hoc autem eſt gubernare:* & poſtea: *Oſtenſum eſt,* ait, *quod Deus eſt primum mouens non motum; primum autem mouens non minus mouet quam ſecunda mouentia ſed magis; quia ſine eo non mouent alia; omnia autem quæ mouentur, mouentur propter finem: mouet igitur Deus omnia ad fines ſuos.* Quæ deductio habetur ex Philoſopho lib.8.Phyſ. textu 33. quem commentans idem D.Thomas ſic loquitur: *Cum tam primum mouens quam vltimum mouere dicamus, dicimus quod magis mouet primum mouens quam vltimum, & hoc patet per duas rationes, quarum prima eſt quod primum mouens mouet ſecundum mouens, ſed non è contrario. Secunda ratio eſt quia ſecundum mouens non poteſt mouere ſine primo, ſed primum mouens poteſt mouere ſine ſecundo.* Quibus planè ſimilia videbis apud Tolet. in eum librum ſcribentem, qui nominatim dicit quod mouens vltimum recipit motum à primo: vnde ſequitur euidenter quod primum agat realiter in ſecundum. Sed & hîc obſeruandũ eſt quod B. Thomas ſicut & Philoſophus vt duo diſtincta ponat, Deum agere independenter, & mouere cauſas 2. hoc enim in ratione. 1. continetur, illud in 2. ideoque non reſpondent ad mentem D. Thomæ qui volunt Deum ab eo dici mouere cauſas, & eas moueri quia ille agit independenter, hæ autem dependenter: quanquam & hæc eiuſmodi explicatio ex ſupra dictis ſatis maneat refutata.

Deus vtitur omnibus.

ART. XIIII.

QVod B.Th.1.p.quæſt.105.art.5. dixit Deum operari in omni operante, ideoq; etiam in cauſa & non ſolum in effectu, nec ſolum quatenus dat vel conſeruat virtutem, ſed quatenus eandem applicat, hoc ipſum clariſſimè docet hoc lib. 3. contra Gent.cap.67. vbi poſtquam dixit Deum eſſe cauſam omnis actionis quatenus dat & conſeruat virtutes actiuas, ſemper eas in rebus cauſando, ſic loquitur: *Quicquid applicat virtutem actiuam ad agendum dicitur eſſe cauſa illius actionis: artifex enim applicans virtutem rei naturalis ad aliquam actionem dicitur eſſe cauſa illius actionis, ſicut cocus decoctionis quæ eſt per ignem: Sed omnis applicatio virtutis ad operationem eſt principaliter & primò à Deo; applicantur enim virtutes operatiuæ ad proprias operationes per aliquem motum vel corporis vel animæ: primum autem principium vtriuſque motus, eſt Deus; eſt enim primum mouens omnino immobile: vt ſupra oſten-*

Omnis applicatio virtutis ad operationem eſt principaliter & 1. à Deo.

ſum eſt, & ſimiliter omnis motus voluntatis quo applicantur aliquæ virtutes ad operandum reducitur in Deum ſicut in primum appetibile & in primum volentem: omnis igitur operatio debet attribui Deo ſicut primo & principali agenti: Adhuc in omnibus cauſis agentibus ordinatis, ſemper oportet quod cauſæ ſequentes agant in virtute cauſæ primæ, ſicut in rebus naturalibus corpora inferiora agunt in virtute corporum cœleſtium, & in rebus voluntarijs omnes artifices inferiores operantur ſecundum imperium ſupremi architectoris: in ordine autem cauſarum agentium, Deus eſt prima cauſa, vt in 1. oſtenſum eſt: ergo omnes cauſæ inferiores agentes agunt in virtute ipſius; cauſa autem actionis magis eſt id cuius virtute agitur quam etiam illud quod agit: ſicut principale agens magis agit quam inſtrumentum. Deus ergo principalius eſt cauſa cuiuſlibet actionis quam etiam cauſæ ſecundæ agentes. Sed obijciet aliquis. Agere in virtute eſt agere per virtutem quæ accepta fuerit à ſuperiori agente depẽdenter à continuo illius influxu in effectum: ergo nihil eſt hic pro influxu Dei in cauſam. R. N. Ant. S. enim Thomas plus voluit dicens Deum applicare omnes virtutes operatiuas, omniaque agentia agere in virtute Dei, quã quod virtutẽ acceperint à Deo vt patet ex contextu huius c.67. & ex c.70. vbi dicit quod *virtus inferioris agẽtis dependet à virtute ſuperioris agentis in quantum ſuperius agens dat virtutem ipſam inferiori agenti per quam agit vel conſeruat eam aut etiam applicat eam ad agendum, ſicut artifex applicat inſtrumentum ad proprium effectum, cui tamen interdum formam non dat per quam agit inſtrumentum, nec conſeruat, ſed dat ei ſolum motum.* & cap.89. docet Deum dare virtutem ac inſuper hominem non poſſe vti illâ virtute niſi agat in virtute Dei, & niſi Deus operetur in Illo. Rurſum 1.p.q.105. art. 5. cauſam agere in virtute Dei dicit eſſe ſic agere quod Deus eam moueat, realiter ſcilicet ipſam attingendo. *Primum*, inquit, *agens mouet ſecundum ad agendum; & ſecundum hoc omnia agunt in virtute ipſius Dei.* Mouere autem cauſam longè aliud eſt quam illi datam virtutem conſeruare vel ſimul cum ea agere vt patet ex dictis. Vnde & capite 67. iam citato: *Ipſe eſt*, inquit, (Deus) *qui operatur in omni operante per naturam & per voluntatem*, vt etiam dixerat 1.p.quæſt.105.art.5. & hic cap.75. *Oſtenſum eſt*, ait, *ſupra quod Deus operatur in omnibus cauſis ſecundis, & omnes rerum effectus reducuntur in Deum ſicut in cauſam.*

Artifex aliquando dat instrumento ſolum motum.

Deus operatur in omnibus cauſis.

ART. XV.

ET eodem l.3.cap.88. cum dixiſſet quod *nulla ſubſtantia creata poteſt agere in voluntatem vel eſſe cauſa electionis noſtræ niſi per modum ſuadentis, &c.* & quod *Solus Deus poteſt mouere voluntatem per modum agentis: eámque in aliquid inclinare & mouere voluntatem per modum agentis abſque violentia: Hinc eſt*, ait, *quod dicitur Prouerb.21. Cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit inclinabit illud. & Philipp. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate.* Rurſum: *Impoſſibile eſt*, inquit, *quod voluntas moueatur à principio extrinſeco quaſi ab agente: ſed oportet quod omnis motus voluntatis ab interiori procedat: nulla autem ſubſtantia creata coniungitur animæ intellectuali quantum ad ſua interiora niſi ſolus Deus qui ſolus eſt cauſa ipſius, & ſuſtinens eam in eſſe: à ſolo ergo Deo poteſt motus voluntarius cauſari.* Sed ne hinc colligas Deum non eſſe mouentem niſi quemadmodum generans eſt cauſa motus grauium & leuium, ſcilicet quatenus cauſauit virtutem, vide quæ recitauimus ex 1. p. quæſt.105. & alijs locis, & quæ ſequuntur cap. 89. dicti lib. 3. contra Gent. *Quidam vero non intelligentes qualiter motum voluntatis Deus in nobis cauſare poſſit abſque præiudicio libertatis voluntatis, conati ſunt has authoritates malè exponere, vt ſcilicet dicerent quod Deus cauſat in nobis velle & perficere, in quantum dat nobis virtutem volendi, non autem ſic quod faciat nos velle hoc*

Solus Deus poteſt mouere voluntatem.

Prou. 21.
Phil. 2.

Digitized by Google

vel illud; ſicut Origenes,&c quibus quidem,authoritatibus ſacra ſcriptura reſiſtitur euidenter. Dicitur enim Iſaia 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine: vnde non ſolum virtutem volendi à Deo habemus ſed etiam operationem. Quorum verborum ſenſum ita Deo (vt credimus) operante aſſequimur vt putemus hinc euidenter colligi Deum non concurrere in ſolum effectum, ſed influere in cauſam: dum enim in nobis operatur velle, cauſalitas eius ſe extendit & ad potentiam voluntatis & ad actum: vnde ſequitur *hoc ipſum quod Salomon dicit quocunque voluerit vertet illud: oſtendit non ſolum diuinam cauſalitatem ad potentiam voluntatis extendi, ſed etiam ad actum ipſius:* Quomodo autem cauſalitas Dei ſe extendit & ad potentiam & ad actum, ſi concurrit in ſolum actum & non in potentiam quæ eſt cauſa? Dices forſitan quod ſe extendat ad potentiam quatenus dedit illam: ſed hoc eſt prorſus alienum a verbis B. Thomæ præcedentibus, quæ manifeſtè plus requirunt: vnde & in ſequentibus dicit: *Deus non ſolum dat rebus virtutẽ ſed etiam nulla res poteſt propriâ virtute agere niſi agat in virtute ipſius vt ſupra oſtenſum eſt* (ſcilicet cap. 70. *Ergo homo non poteſt virtute voluntatis ſibi data vti niſi in quantum agit virtute Dei.* Ecce clarè diſtinguit Deum dare virtutem voluntati & voluntatem agere in virtute Dei; ideoque rectè docuimus ſupra quod agere in virtute Dei non ſit agere per virtutem acceptam ſed per virtutem quæ de nouo datur cauſæ dum Deus in eam influit. Quid autem hoc ſit oſtendemus parte 3. Verum quia ſolent obijci quædam ſcripturæ, audiamus S. Tho. eas reſoluentem: *Videntur,* inquit l. 3. c. 90. *quædam in doctrinâ ſacrâ ſecundum prædictam ſententiam* (quæ res humanas ponebat extra Dei prouidentiam) *ſonare. Dicitur enim Eccleſiaſtici 15. Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilij ſui: & infra: appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit dabitur illi: & Deuter. 3. Conſidera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum, è conuerſo mortem & malum. Hæc autem verba ad hoc inducuntur vt homines eſſe liberi arbitrij oſtendãtur,non vt eorum electiones à diuina prouidentia ſubtrahantur. Et ſimiliter quod Gregorius Nyſſenus dicit in libro quem de homine fecit. Prouidentia eſt eorum quæ non ſunt in nobis, non autem eorum quæ ſunt in nobis: & Damaſcen. dicit in 2. libro quod ea quæ ſunt in nobis Deus prænoſcit, ſed non prædeterminat: exponenda ſunt vt intelligantur ea quæ ſunt in nobis diuinæ determinationi non eſſe ſubiecta quaſi ab eâ neceſſitatem accipientia.* q. d. ea quæ ſunt in nobis (.i. actus liberi) ſunt quidem determinationi & prouidentiæ Dei ſubiecta, ſed non ſic vt ab ea neceſſitatem accipiant, quia Deus qui de illis habet prouidentiam, non ſolum prouidet ac determinat vt fiant, ſed etiam vt fiant modo conue[illegible]ti naturæ hominis. i. liberè. *Voluntas diuina,* inquit B. Thomas 1. 2. quæſt. 10. art. 4. ad. 1. *non ſolum ſe extendit vt aliquid fiat per rem quam mouet, ſed vt etiam eo modo fiat quo congruit naturæ ipſius: & ideo magis repugnaret motioni diuinæ ſi voluntas ex neceſſitate moueretur, quod ſuæ naturæ non competit, quam ſi moueretur liberè prout competit ſuæ naturæ.* Hic nota Deum & mouere voluntatem ſeu cauſam & ita mouere vt ipſa liberè agat. Similia inuenies 1. p. q. 22. art. 4. ad 1. Rurſum in ſequentibus motionem mutationemq; voluntatis ſoli Deo attribuit. Cap. 91. *Oportet,* inquit, *omnium voluntatum & electionum motus in diuinam voluntatem reduci, non autem in aliquam aliam cauſam, quia ſolus Deus noſtrarum voluntatum & electionum cauſa eſt: & ſolus Deus directè ad electionem hominis operatur* cap. 92. operatur inquam non ſuadendo (hoc enim & angelo conuenit, vnde ſequitur *tamen actio Angeli operatur aliquid ad electionem hominis per modum perſuadentis*) ſed potentiam hominis realiter attingendo, *nam ex diuina operatione inclinante inclinatur eius voluntas ad aliquid eligendum ſibi vtile,* vt dicitur eodem cap. 92. vbi etiam ità diſtinguit operationem Dei ab operatione

Iſa. 26.

Cauſalitas Dei ſe extendit ad potentiam & ad actum.

Eccl. 15.

Deut. 3.

Digitized by Google

Angeli & corpotis cœleſtis : *Non ſemper*, ait, *homo eligit id quod Angelus cuſtodiens intendit, neque illud ad quod corpus cœleſte inclinat, ſemper tamen hoc eligit quod* Deus *operatur in eius voluntate :* Item *homo vel diſponitur ad eligendum per cœleſtia corpora, vel illuſtratur per angelorum cuſtodiam, vel etiam inclinatur per operationem diuinam.* Vbi notare debes quando dicitur Deus inclinare homines ad bonum, quod non poſſit intelligi de inclinatione quæ tantum fit per illuſtrationes & ſuaſiones : nam hoc etiam Angelis conuenit qui tamen voluntatem inclinare non poſſunt.

Solus Deus *poteſt efficaciter inclinare voluntatem.*

Capite nonageſimo quarto. *Quæcunque rerum aliquid operantur inſtrumentaliter agunt ab eo* (deo) *mota.* Et capite 95. *Efficacior eſt impreſſio diuinæ motionis in ſubſtantijs intellectualibus, quam in ſubſtantijs alijs naturalibus :* Ergo Deus & mouet omnes cauſas ſiue liberas ſiue naturales, & in eas influit, quia in illis imprimit. Confirmatur ex cap.100. vbi ſic loquitur : *Oportet quod* Deus *comparetur ad omnia ſicut mouens ad motum & actiuum ad id quod eſt in potentia.* Ex quibus ſicut rectè probat ea quæ Deus facit in cauſis præter naturæ ordinē, non eſſe contra naturam : ita rectè oſtenditur efficacia virtutis Dei non tendere in ſolum effectum nec agere ſimul natura, ſed tendere in cauſam & effectum, ac prius natura operari. Illæ enim propoſitiones & vniuerſales ſunt & vt vniuerſaliter veræ aſſumuntur, ſicut & illa cap.149. *Motio mouentis præcedit motum mobilis ratione & cauſa. Adhuc* (vt eodem cap.100.dicit) *cum* Deus *ſit primum agens, omnia quæ ſunt poſt ipſum ſunt quaſi quædam inſtrumenta ipſius : ad hoc autem ſunt inſtrumenta inſtituta vt deſeruiant actioni principalis agentis dum mouentur ab ipſo,&c. & propter hoc non eſt contra naturam inſtrumenti vt moueatur à principali agente, ſed eſt ei maximè conueniens. Neque ergo eſt contra naturam cum res creatæ mouentur qualitercunque à* Deo *, ſic enim inſtitutæ ſunt vt ei deſeruiant.*

Omnes cauſæ ſunt inſtrumenta Dei.

Dices hinc ſequitur non fore contra naturam voluntatis ſi à Deo neceſſitaretur ad aliquid. R. ſi hoc non eſſet contra naturam eius, multò minus contra naturam eſt quando ita mouetur & determinatur vt tamen non neceſſitetur ſed liberè agat : Deinde vniuerſaliter verum eſt omnem creaturam inſtrumentum Dei eſſe, ideoque agere motam ſicut inſtrumentum mouetur à principali agente : hoc enim aſſumit & hic & alibi tanquam vniuerſale. Vnde capit.147. *Sub* Deo *qui eſt primus intellectus & volens ordinantur omnes intellectus & voluntates ſicut inſtrumenta ſub principali agente.* & cap.149. *Anima noſtra operatur ſub* Deo *ſicut agens inſtrumentale ſub principali agente.* & l.4.cap.41. *Omnes homines comparantur ad* Deum *vt quædam inſtrumenta quibus operatur, ipſe enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate* ſecundum Apoſtolum Philipp. 2.& cap. 148. l. 3. oſtendens quod per auxilium gratiæ homo non cogitur ad bene agendum ſic loquitur : *Diuinum auxilium ſic intelligitur ad bene agendū homini adhiberi quod in nobis noſtra opera operatur ſicut cauſa prima operatur operationes cauſarum ſecundarum, & agens principale operatur actionem inſtrumenti. Vnde dicitur Iſaia 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis* Domine. *Cauſa autem prima cauſat operationem cauſæ ſecundæ ſecundum modum ipſius, ergo &* Deus *cauſat in nobis noſtra opera ſecundum modum noſtrum qui eſt vt voluntariè & non coactè agamus : non ergo diuino auxilio cogitur aliquis ad rectè agendum.* i. non neceſſitatur ſed liberè agit, coactionem enim hìc ſumit pro naturali neceſſitate quæ opponitur libertati. Vnde in fine capitis probat ex ſcriptura hominem eſſe liberi arbitrij. Deinde rurſum in eodem câp. dicit quod Dei *auxilium non excludit à nobis actū voluntatis, ſed ipſum præcipuè in nobis facit : vnde & Apoſtolus dicit ad Philipp. 2.* Deus *eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate.* Cap. autem 149. docet diuinum illud auxilium eſſe ſupra hominem, ideoque hominem non poſſe illud promereri ſed neceſſario præueniri vt bonum agat. *Homo*, inquit, *non mouet ſeipſum* (.i. non ſe diſponit per motum aliquem præuium) *ad hoc quod adipiſcatur diuinum au-*

Philip. 2.

Iſa. 26.

Digitized by Google

xilium quod ſupra ipſum eſt, ſed potius ad hoc adipiſcendum à Deo mouetur: motio autem mouentis præcedit motum mobilis ratione & cauſa; non ergo propter hoc datur nobis diuinum auxilium quia nos ad illud per bona opera promouemur, ſed potius nos ideo per bona opera proficimus quia diuino auxilio præuenimur. Vbi continetur hoc aut ſimile argumentum. Omnis motio mouentis præcedit ratione & cauſa motum mobilis: Atqui dum homo agit bene, ibi eſt motio Dei mouentis, ſcilicet Dei per auxilium gratiæ, & motus mobilis ſcilicet hominis qui mouetur, ergo motio Dei per gratiam præcedit motum hominis operantis, ideoque ipſe homo non prius operatur quam Deus, nec poteſt ſeipſum ſine Deo præueniente diſponere. Vbi tria notanda ſunt 1. quod Deus moueat. 2. quod præmoueat ſeu præueniat 3. quod omne mouens prius natura moueat quam mobile ſit motum: Nam ex vi argumenti liquet primam propoſitionem debere accipi vt vniuerſaliter veram, alioquin enim illud non concludet: quanquam ſi Deus præuenit in bonis, nec libertatem tollit, ſatis clarum eſt quod præuentio ſeu præmotio libertati non contrarietur.

ART. XVI.

Virtus Dei cõtingit virtutem cauſæ 2.

EAndem ſententiam quod Deus immediate attingat cauſam & in eam influat dum illam mouet ad operandum confirmare licet ex 2. ſent. diſt. 1. quæſt. 5. ar. 5. *Hoc,* inquit, *quod creatum eſt cauſa alij creaturæ, non excludit quin Deus immediatè in rebus omnibus operetur, in quantum virtus ſua eſt ſicut medium contingens virtutem cuiuſlibet cauſæ 2. cum ſuo effectu: non enim virtus alicuius creaturæ poſſet in ſuum effectum niſi per virtutem creatoris à quo eſt omnis virtus & virtutis conſeruatio & ordo ad effectum, quia vt in l. de cauſis dicitur: cauſalitas cauſæ 2. firmatur per cauſalitatem cauſæ primæ.* Ecce vbi clarè dicit Deum eiuſque virtutem contingere cauſam 2. eiuſque virtutem: non ergo concurrit Deus in ſolum effectum, ſed etiam in cauſam. Vnde quod ex eo ſæpe repetiuimus, diſt. 25. q. 1. art. 2. ad 1. rurſum aſſerit, quod *Deus operatur in voluntate & in libero arbitrio ſecundum exigentiam:* & in reſponſione ad 3. *Nulla virtus creata liberum arbitrium cogere nec immutare poteſt, Deus autem poteſt quidem immutare, ſed non cogere.* Item diſt. 26. quæſt. 1. art. 5. ad 3. *Ipſe motus voluntatis non eſt à gratia* (operante) *ſine libero arbitrio, & tamen quia ſe habet gratia vt principale, quia inclinat in talem actum per modũ cuiuſdã naturæ; ideo ipſa ſola dicitur talem actũ operari, non quod ſine libero arbitrio operetur, ſed quia eſt principalior cauſa.* & diſt. 37. q. 2. ar. 1. ad 1. *Deus,* inquit, *non eodem modo inclinat voluntatem in bonum & in malum; inclinat ſiquidem voluntatem in bonum adminiſtrando virtutem agendi, & directè mouendo ad bonum, ſed ad malum dicitur inclinare in quantum gratiam non præbet, &c.* Art. autem 2. de Deo dicit quod quantum attinet ad bonas actiones, *vtrumq; agenti influit & vt agat & vt bene agat;* ergo influit in cauſam, quandoquidem influat agenti, quod eſt cauſa.

Deus influit agenti vt agat.

ART. XVII.

NE vero arbitreris diſſentanea his ab eo ſcripta fuiſſe in ſcriptis poſterioribus, ſcias ſummam Theologicam (è qua dudum multa retulimus teſtimonia diſertè aſſerentia Deum & mouere omnia mouentia, & voluntatem ita mouere vt eam quidem determinet ad agendum ſed non ex neceſſitate. i. non ſic vt neceſſitatem inferat) ab eo ſcriptam fuiſſe morti iam vicino. Sed & in compendio Theologico quod eſt tertium inter opuſcula, quodq; imperfectum morte præuentus reliquit, eadem hac de re docuit: nam cap. 4. *Neceſſe eſt,* inquit, *Deum mouentem omnia immobilem eſſe,* quia ſcilicet eſt primum mouens: & cap. 129. *Non eſt* (ait) *contra arbitrij voluntatem ſi Deus voluntatem hominis mouet, ſicut non eſt contra naturam quod Deus in naturalibus operatur, ſed tam inclinatio naturalis quam voluntaria, à Deo eſt,*

Deus mouet omnia, etiã voluntatem.

Digitized by Google

vtraque proueniens ſecundum conditionem rei cuiuſque. Sic enim Deus res mouet ſecundum quod competit earum naturæ. Ne vero putes Deum ab eo dici mouentem ſolum ideo, quia virtutem dedit & conſeruat, lege quæ diximus ex 1. p. q. 105. *Non ſolum dat & conſeruat ſed etiam applicat, &c.* Lege etiam quæ ſequuntur hoc capite. *Patet,* ait, *ex prædictis quod in corpus humanum & virtutes eius corporeas imprimere poſſunt corpora cœleſtia ſicut & in alia corpora, non autem in intellectum, ſed hoc poteſt creatura intellectualis; in voluntatem autem ſolus Deus imprimere poteſt.* Quomodo autem imprimet in voluntatem, ſi in eam non influit, ſed tantum in effectum? Hoc non eſt imaginabile: vnde ſequitur cap. 130. *Quia cauſæ 2. non agunt niſi in virtute 1. cauſæ ſicut instrumenta agunt per directionem artis, neceſſe eſt quod omnia alia agentia per quæ Deus ordinē ſuæ gubernationis adimplet, virtute ipſius Dei agãt. Agere igitur cuiuſlibet ipſorũ à Deo cauſatur, ſicut & motus mobilis à motione mouentis: mouens autem & motum oportet ſimul eſſe. Oportet igitur quod Deus cuilibet agenti adſit interius quaſi in ipſo agens, dum ipſum ad agendum mouet.* Quid clarius? eſtne hoc dicere, quod Deus cõcurrat in ſolum effectum? nunquid diſertè aſſerit Deum interius agere in ipſo agente mouendo ipſum? Quomodo autem agit in agente mouendo ipſum, niſi quia influit in cauſam agentem quando eam mouet? Reſpondebis quod mouet, quia motionem ſimul facit cum creatura: ſed vana eſt explicatio; agere enim & operari in agente mouereque cauſam agentem vt faciat actionem plus eſt quàm facere actionem in paſſo: vnde & duo nauem trahentes (quod eſt exemplum Bellarmini ad probandum ſuum concurſum) faciunt eandem actionem, & tamen neuter agit in alio, nec vnus mouet alium. Dicendum ergo quod Deus non concurrit in ſolum effectum, ſed influit in cauſam, & vt opuſculo 2. quod eſt contra Græ. cap. 10. inquit. *Operatur in nobis & mouet ſingula ſecundum modum vniuſcuiuſque, ita quod quædam ex motione diuinã ex neceſſitate ſuas actiones perficiant, vt patet in motibus cœleſtium corporum, quædam vero contingenter.* Vnde conſequens eſt quod iuxta D. Th. loquuntur qui docent primum motorem Deum mouere cætera mouentia: qui autem id negant vt ſuam ſimultaneam cooperationem adſtruant, longe ſint ab eius mente verbis ſæpe citatis expreſſa.

Solus Deus poteſt imprimere in voluntatem.

Deus adeſt interius cuilibet agenti vt in eo agens.

ART. XVIII.

Ex dictis cum liqueat S. Thomam docere quod Deus moueat, applicet, ac determinet cauſas, quod operetur in omni agente, quod interius adſit agenti, ipſumque tangat ſua virtute, quod voluntatem immutet, in eam imprimat, in ea operetur, quod voluntas & à ſe moueatur & à Deo, ita tamen vt Deus tanquã cauſa 1. & principalis moueat, voluntas autem ab eo moueatur vt cauſa 2. & inſtrumentalis: Euidenter patet eum non ſentire quod Deus ſimul natura cum creaturis concurrat in effectum, & non in cauſam: quomodo enim operabitur in cauſa agẽte ſi eam non tangat? quomodo eam mouet, applicat, ac determinat, illiq; adeſt interius per contactum virtutis, ſi cauſam nec tangit, nec realiter mouet, nec in eam influit? quomodo in voluntatem imprimit ſi non tangit? verum adhæc reſpondent aliqui verba quidem B. Thomæ eſſe pro nobis, ſed nõ doctrinã, ideoq; declaramus nos non tam doctrinę B. Th. quam nominis & verborum eius ſtudioſos. Egregiam vero reſponſionem: Vnde hauriemus doctrinã niſi ex verbis & ſcriptis? Nunquid verba ſunt ſigna affectuum qui in anima ſunt? Nunquid ſententiæ allatæ diſerte clamant id quod negatur ab alijs? Quidã reſpondens ad authoritates B. Th. *Reſpondeo,* inquit, *non adferri vllum locum D. Thomæ in quo vtatur his vocibus: determinat, aut prædeterminat voluntatem.* Alius autem ſic dixit. *D. Thomas reſpectu voluntatis creatæ nunquam vtitur hoc verbo, determinat vel prædeterminat; quod argumento eſt illum non ſentire neceſſariam eſſe prædeterminationem.* An non iſti etiam ex verbis

Digitized by Google

doctrinam colligunt? Neque vero hic dicitur quod D. Thomas non eo ſenſu vtatur verbo determinat quo nos vtimur, ſed abſolute quod non vtatur illo verbo reſpectu voluntatis ceatæ; quod quam falſum ſit, liquet ex dictis, vbi verba protulimus & oſtendimus quod ſæpius vtatur illo verbo. Et hinc eſt quod publicè ſit admiſſa hæc propoſitio: *Deus determinat efficienter cauſas ſecundas*. Et cum D. Thomas ne vel vno loco dicat quod Deus concurrit in ſolum effectum, permultis autem aſſerat, quod in cauſa operetur, imprimat, influat, moueat, applicet; mutet, determinet, quis non videt eum non ſentire concurſum illum ſimultaneum, ſed motionem cauſæ ita præuiam natura ſicut motio mouentis eſt prior motu mobilis, vt ipſe ait. Hinc eſt quod hactenus ſcriptores ſiue nobiſcum ſentientes ſiue diſſentientes ferè omnes conceſſerint hanc eſſe B. Thomæ ſententiam, adeò vt Suarez aut primus aut inter primos (quod ſciam) fuerit qui conſtanter eam D. Thomæ ſubtraxerit. Atque vt omittam Patres Dominicanos de quibus extra controuerſiam eſt quod doctrinam hanc ſui Angelici Doctoris vt ſanam & veridicam profiteantur ac doceant: aliorum quorundam proferemus ſententiam.

Collegium Conimbricenſe quod inſtar multorum debet eſſe, quamuis noſtram de præmotione Dei aſſertionem non approbet, ſeriò tamen profitetur eam eſſe D. Thomæ opinionem, & quidem celebrem; idque probat non ſolum ex quæſt. 3. de potentia quam alij retractatam eſſe, volunt probare, nec poſſunt; ſed etiam ex illa ipſa quæſt. 105. 1. p. vbi locus eſt retractationis eorum quæ dixit in quæſt. 3. de potentia, ſi iunioribus creditur. Sed vide conſenſum, Suarez dicit, S. Thomas tacitè retractauit in quæſt. 105. 1. p. ea quæ dixerat pro determinatione in quęſt. 3. de potentia: Alij autem vt Conimbricenſes, D. Thomas & quæſt. 3. de potentia & quæſt. 105. p. 1. pro determinatione loquitur. Azorius verò etiam ex illa quæſt. 105. noſtram ſententiam D. Thomæ attribuit & ſequitur. Molina autem diſputatione 26. ex eodem loco eidem attribuit, ſed non ſequitur, nos autem & attribuimus & ſequimur. Conimbricen. l. 2. Phyſ. quæſt. 13. art. 1. verba ſunt hæc. *Circa modum quo Deus cum cauſis ad earum operationes & effecta concurrit diſcutienda ſe offert celebris opinio D. Thomæ 1. p. q. quæſt. 105. & in 1. 2. quæſt. 109. art. 1. & quæſt. 3. de potentia art. 7. eiuſque ſectatorum Capreoli in 2. diſtinct. 1. quæſt. 2. Ferrari. 3. contra Gent. cap. 70. & aliorum exiſtimantium omnes cauſas 2. antequam operentur, accipere à Deo influxum quendam & motum qui ſit quaſi eſſe intentionale virtutis diuinæ quo ad promēdas actiones excitentur eo modo quo artium inſtrumenta: vt dolabra & ſecuris præuiam motionem à fabro accipiunt, cum ad opus applicantur.* Molinæ ſunt iſta, diſput. 26. etiamſi poſtea videatur eſſe dubius: *D. Thomas 1. p. quæſt. 105. art. 5. docet Deum duplici ratione dici operari cum cauſis 2. imprimis quia virtutes illis tribuit ad operandum, eaſque actu conſeruat, vt Durandus dicebat: deinde quia ita eas ad agendum mouet, vt quodammodo formas & virtutes earum applicet ad operationem non ſecus atque artifex ſecurim applicat ad ſcindendum* Pererij & Azorij verba proferemus poſtea.

PARTIS SECVNDAE

ART. I.

CVM hactenus auctoritatibus D. Thomæ oſtenderimus eum ſentire quod Deus cauſas ſecundas realiter attingat, moueat, applicet ac prædeterminet, ideoque non concurrat in ſolum effectum: proximum eſt docere quod illa eius ſententia vera ſit & ab omnibus iure amplectenda.

Ad quod probandum licet rationes non ſuppeterent aliæ quam quæ à B. Th. locis memoratis tanguntur, ſolius tamen tanti Doctoris auctoritas nos meritò

Digitized by Google

ritò mouere deberet vt cum eo ſentiremus, potius quam cum neotericis, præſertim cum à ſanctis Patribus in nullo diſcrepet hæc eius doctrina, ſed omnino conſentiat, vt mox videbitur. Quia tamen rationes non deſunt, eas proferam, ſi prius duo admonuero; Primum quod in rebus arduis, qualis eſt materia de operatione Dei qua operatur omnia, ſiue actus moraliter ſolum bonos, ſiue illos qui pietatis ſunt, & ad ſalutem conducunt; non tam videndum ſit quid ratio naturalis, quam quid ſcripturarum Sanctorumque Patrum auctoritates ſuadeant. Fallit enim humana ratio ſi non auctoritate diuinâ fulciatur, eadémque Pelagium feſellit, & huius ſœculi Philoſophis perſuaſit Rom. 1. vt dicerent ſe eſſe ſapientes, & quando negare non poterant ſe non à ſe ipſis factos homines, crederent ſaltem & dicerent ſe à ſeipſis, non autem à Deo fieri bonos. Sic enim orator Rom. quaſi communi Philoſophorum ore: virtutem, inquit, nemo vnquam acceptam Deo retulit, quia ſcilicet propter virtutem iure laudamur, & in virtute recte gloriamur, quod non contingeret ſi donum à Deo, non à nobis haberemus. En rationem humanam, quæ ſimili ferè modo ſimilibus hominibus perſuaderet quod actus bonos non accipiamus à Deo præmouente, quia propter eos iure laudamur, quod non contingeret ſi Deus prius natura eos faceret. Sed neutrius ratio concludit, quia ſic facit & dat Deus vt cum opifice ſuo is qui reparatur operetur. Secundum eſt quod hac in re ſerio perpendenda ſit creatoris & creaturæ conditio: illius omnipotentia, huius infirmitas, illius independentia, huius continua dependentia: illius efficax operatio quæ inuenitur in omni operante, huius inefficax imò nulla operatio, niſi is qui creaturam fecit cum non eſſet, eam agere faciat cum non ageret. Simul autem cogitandum eſt libertatem hominibus à Deo ſic datâ vt eâ vti non poſſint ſine præuio illius auxilio. Sicut enim fieri non poteſt vt Deo eam non conſeruante ſubſiſtat; ita fieri non poteſt vt Deo eam non mouente, operetur. Eſt enim Deus & cauſa prima dans eſſe & conſeruari,& primum agens ac primum mouens dans agere & operari. Nec eſt quod libertatem vereamur infringi ab eo qui libertatem contulit. Si enim poteſt voluntatem creare, cur non poſſit voluntatem tangere realiter ac mouere? Si dedit potentiam cur non poſſit tribuere vſum; non ſolum faciendo operationem, ſed etiam mouendo potentiam? Cur qui libertatem dedit voluntati, libertatem tollat ſi voluntatem mouet? Cur qui illam creauit vt liberè ageret, non poſſit eam mouere vt libere agat? Operatio Dei in voluntate non eſt deſtructio libertatis ſed confirmatio. Non ergo timeas libertati tuæ, ſed fidenter roga Deum vt te moueat, præmoueat, applicet, determinet ad opera pietatis, ad conuerſionem, ad confeſſionem, ad ſacramentorum perceptionem &c. Sed ad rationes accedamus. *Ro. 1.*

ART. II.

PRima ſolet peti ex ratione primi mouentis, quod cum immobile ſit cætera omnia moueat, iuxta illud Phi. in 7.& 8. Phyſicorum. *Omne quod mouetur ab alio mouetur.* Sed eſt notandum primò quoſdam negaſſe illud ab Ariſtotele vſurpari. Inter quos fuit Bellarminus l.3.de gratia & lib. arbitrio c.11. Verû legendus eſt Philoſophus lib.7.Phyſicorum text.1.2.& 3.lib.8.text.33. 44. 50.& alibi, vbi diſertè ait omne quod mouetur ab alio moueri, atque hoc ipſum notius eſt quam vt refutari debeat. Secundo notandum eſt eſſe nonnullos qui dictum axioma concedunt ab Ariſtotele vſurpatum, ſed ita vt ipſe locutus ſit ſolum de motu Phyſico, deque primo motore qui ſit vel primum cœlum, vel intelligentia illi aſſiſtens & ipſum mouens. Tertio ſunt & aliqui qui velint Ariſtotelem tot primos motores admiſiſſe, quotquot non ab alio, ſed à ſe mouentur; vt animalia, homines: vt Socrates v.g. ſit

Digitized by Google

primus motor mobilium quæ ab ipſo mouentur. Verum hæc ſine ratione dicuntur, nec conſentanea ſunt illis quæ ab alijs eiuſdem inſtituti doctoribus adferũtur. Nam licet Ariſtoteles illud axioma ſæpe explicet in corporibus & corporum motibus quæ fiunt à primo motore creato, certum eſt tamen quod Ariſtoteles illud extendat ad primum motorem Deum, à quo ſicut omnia habuerunt eſſe, ita & mouentur quandocunque mouentur: Lib. enim 8. Phyſicorum cap. 10. & ſequent. ex eo probat dandum eſſe primum ens, primumque motorem qui ſit incorporeus & magnitudinis expers & infinitus, non duratione ſolum ſed & virtute: vt confirmari poteſt non ſolum ex textu ſed etiam ex Toleto qui lib. 8. Phyſ. cap. 6. quæſt. 6. docet ex Ariſtotele ipſum ſenſiſſe quod Deus ſit cauſa efficiẽs totius mundi tam corporum quam intelligentiarum: ergo agnouit motorem Deum qui ſolus ſit ſimpliciter & abſolutè primus motor. Et quæſt. 7. ſequ. ex eodem & multis alijs oſtendit Deum eſſe vbique. Quæſt. 8. docet Ariſtotelem ſenſiſſe quod Deus ſit virtutis infinitæ, probatque ex iam dicto capite 10. l. 8. Phyſicorum text. 78. vbi expreſſè ponit primum mouens eſſe virtutis infinitæ, ergo licet Socrates dici poſſit primum mouens in aliquo genere, non eſt tamen abſolutè primum mouens Ariſtotelicum, cum nec omnia moueat, nec ſit incorporeum, nec infinitum, nec æternum. Similiter Conimbricenſes quæſt. 3. l. 8. Phyſ. cap. 10. *Diſquirendum*, inquiunt art. 1. *ſupereſt, num Ariſtoteles infinitam in primo motore (hoc eſt in Deo) virtutem agnouerit:* & art. 2. reſpondentes dicunt. *Probabilior tamen videtur eorum opinio qui arbitrantur Ariſtotelem cognouiſſe Deum habere virtutem perfectione infinitam. Ita ſentit D. Th. 1. p. quæſt. 25. art. 2. Henricus Gand. 1. p. ſuæ ſummæ art. 35. q. 6. Scotus in 1. diſt. 2. quæſt. 3. & in quodlib. q. 7. Magnus Albert. hoc in libro tract. 4. cap. 1 & Simplicius ad text. 79. vbi aſſerit idem omnibus antiquis peripateticis viſum fuiſſe.* Ita Conimbricen. Non cẽſet ergo Philoſophus eſſe plures primos motores. Quod verò additur animalia quæ non ab alio ſed à ſe mouentur eſſe prima mouentia; præterquam quod dictis eſt contrarium etiam Ariſtoteli repugnat, qui lib. 8. Phyſ. text. 20. 28. & 33. docet animalia quæ mouentur à ſe, etiam moueri ab alio. Ne vero ſatisfactũ putes dicendo quod mouentur ab alio quia vna pars mouetur ab alia, audi D. Thomam lib. 1. contra Gent. c. 13. ex Philoſopho ratiocinantem. *Quia,* inquit, *in mouentibus ſe quæ ſunt apud nos, ſcilicet in animalibus pars mouens, ſcilicet anima, etſi ſit immobilis per ſe, mouetur tamen per accidens: ideo vlterius oſtendit (ſcilicet Philoſophus) quod primi mouentis ſeipſum pars mouens non mouetur neque per ſe neque per accidens; Mouentia enim ſe quæ ſunt apud nos, ſcilicet animalia, cum ſint corruptibilia, pars mouens in eis mouetur per accidens. Neceſſe eſt autem mouentia ſe corruptibilia reduci ad aliquod primum mouens ſe, quod ſit ſempiternum. Neceſſe ergo eſt aliquem motorem eſſe alicuius mouentis ſeipſum, qui neque per ſe neque per accidens moueatur.* Vbi nota primo Ariſtotelem loqui ſecundùm ſuum de æternitate mundi errorem: & vide quomodo præter partem animalis à qua dicitur animal mouere ſeipſum, agnoſcat aliud mouens prorſus immobile, quod neq; per ſe, neque per accidens moueatur, etiamſi alia moueat. Secundo nota quod Deus ideo primus motor dicatur, quia mouet cætera mouentia, non autem quia cooperatur alijs; mouentis enim eſt mouere illud reſpectu cuius dicitur mouens: primi autem mouentis eſt primò & principaliter mouere omnia quæcunque motum participant. Et Philoſophus, philoſophique commentatores antiqui nunquam dicunt Deum & primam cauſam ideo primam vocari quia cooperatur ſecundis, ſed ideo eſſe primum agentem & primum mouentem quia mouet omnia. Sed dices: Ariſtoteles non agnouit immediatam operationem Dei in effectus, ergo ex eius axiomate nulla procedit probatio. Reſp. N. Ant. ſi enim putauit eũ eſſe virtutis infinitæ & vbique, operationẽ eius immediatam non ignorauit. Neq;

Ariſtoteles agnouit 1. mouens immobile quod nec per ſe nec per accidens moueatur.

Digitized by Google

obſtat quod aliquando dicat eum eſſe in aliquibus certis partibus vniuerſi, vt in terrá, vel in oriente quia intelligit eum eſſe ibi ſpecialiori quodam modo, ſc. per efficaciam motus qui ibi incipit, aut per effectus ſpeciales quos ibi producit. Huc etiam pertinet quod lib. 8. Phyſicorum text. 37. dicit primam mentem omnis motus & concretionis expertem mouere, & in omnia ſuas vires exercere. Sed obijciunt nonnulli primò quod occaſionem errandi præbet Deum vocare primum motorem verbis Philoſophi. Quibus reſpondemus indignam eſſe ſuis auctoribus obiectionem, qua phraſim à B. Thoma vitæ & doctrinæ nomine Angelico, & ab omni ſpecie mali iuxta præceptum Apoſtoli ſe abſtinente vſitatam, dicunt errandi occaſionem præbere; quaſi vero Doctor Sanctiſſimus occaſiones erroris minus vitare ſtuduerit, quã ij à quibus hæc obijciuntur. Quod autem S. Th. Deum vocauerit primũ motorem ſatis ex prima parte docuimus, & manifeſtum eſt ex 8. lib. Phyſ. & ex lib. 1. contra Gent. cap. 13. Opuſculo 3. cap. 4. 1. parte q. 2. ar. 3. multiſque alijs locis, vbi ex principijs Philoſophi veris docet Deum eſſe primum motorem, primum mouentem & primum agentem, adeò vt lib. 3. contra Gent. cap. 100. dixerit quod *Deus comparetur ad omnia ſicut mouens ad motum.* Si quæ ſint autem in doctrina Philoſophi quæ falſi aliquid ſupponant, illa ipſe Thomas indicat & reijcit vt lib. 1. contra Gent. cap. 13. quale tamen non eſt prædictum axioma quo ipſe lubenter & ſæpe vtitur.

Obijcies 2. cauſas ſecundas nõ agere niſi motas à prima, idem eſt quod niſi adiutas à prima & cooperantes primæ: ergo non omne quod mouetur, ab alio moueatur. Reſpondeo primò, frequentationem iſtius axiomatis à D. Thoma & alijs ſatis innuere quod omne quod mouetur verè & propriè moueatur ab alio. Secundò reſpondeo negando antecedens: cum enim multi alios adiuuent quos tamen non mouent, vt patet in trahentibus nauem & ſimul portantibus lapidem, longe aliud eſt mouere alium, quam adiuuare. Præterea vt ſæpe dicit D. Thomas Deus mouet hominem, mouet potentiam, omnémque cauſam, ergo non ſolum adiuuat vt cooperans, quia cooperans non mouet eum cui cooperatur, ſed ſolùm cum eo ſimul tendit in effectum, vt exponunt qui concurſum tueri volunt cum excluſione præmotionis. Hinc eſt quod à ſolis recẽtioribus dictum ſit mouere eſſe idem quod adiuuare & cooperari, & cauſas ſecũdas agere motas idem quod agere adiutas & cooperantes primæ. His pro dicto axiomate præſuppoſitis prima ratione ſic procedimus. Quando ſecunda agentia mouent, tunc etiam primum agens mouet, mouet inquam non ſolum quia ſecunda mouentia mouent dependenter ab illo, ſed inſuper quia mouet ſecunda agentia; ergo Deus qui eſt primum mouens non ſolum concurrit in effectum ſecundorum agentium, ſed etiam influit in ipſa ſecunda mouẽtia quando mouet illa. Mouentis enim & moti, teſte Philoſopho, eſt cõtactus virtutis, & Dei mouentis ac creaturæ motæ eſt contactus de quo diximus ad loca D. Tho. ex prima parte deſumpta. Antecedens confirmatur ex Philoſopho qui lib. 8. Phyſicorum cap. 5. duas adfert rationes ob quas primum mouens potius ac magis mouet quam ſecundum; Prior eſt quia primum mouet ſecundum. Poſterior, quia ſecundum non mouet niſi dependenter à primo; primum autem mouet independenter à ſecundo; ergo Philoſopho aliud eſt primum mouentem mouere quam coëfficere independenter, omnia autẽ alia mouere dependẽter ab illo. Verba Philoſophi ſunt. *Vtrũq; quidem motũ afferre dicimus, & poſtremũ & primum eorũ quæ mouent, ſed primum potius propterea quod illud id quod vltimo loco motum adfert moueat, non hoc id quod primo loco: & quod ſine primo, id quod vltimum eſt, non mouebit; illud autem ſine hoc poteſt, vt bacillum niſi id homo moueat, nullũ motum adfert.* Ad quæ verba cõmentans D. Th. & Cardinalis Toletus diſertè docent primũ mouens magis mouere quã ſecundum,

Digitized by Google

& quia primum mouet ſecundum non contra ; & quia ſecundum non poteſt moue-re ſine primo, primũ autẽ poteſt mouere ſine ſecundo. Vbi Toletus addit quod ſecundum recipit aliquid à primo, non qualitatem aut formam, ſed motum. Et quãuis ſecunda agentia de quibus ibi Philoſophus, moueantur localiter recipiantque aliquando qualitatem alteratiuam, non tamen eſt neceſſe vt omne mouens mobili imprimat aliud quam motum quem in eo efficit. Non enim apparet quid calamo, præter motum, imprimam quando eum moueo ad ſcribendum. Deinde conſtat Ariſtotelem agere de primo motore incorporeo & infinito vt ex text.78. c.8. & ex Toleto & Conimbricen. ad illum textum commentantibus ſupra diximus : ſi tamen non ageret niſi de corporeo, ſicut licet ab inferioribus aſcendere ad ſuperiora, ita licet argumentari ab eo quod eſt primum mouens corporeum mouens omnia corpora, ad illud quod eſt primum mouens omnium agentium ſecundorũ mouens omnia ſecunda agentia.

ART. III.

SEcunda ratio qua Theologi & Philoſophi concludere ſolent Deum eſſe, eſt talis. *Omne quod mouetur ab alio mouetur; nihil enim mouetur niſi ſecundum quod eſt in potentia ad illud ad quod mouetur: mouet autem aliquid ſecundum quod eſt actu. Mouere enim nihil aliud eſt quam educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non poteſt aliquid reduci in actum niſi per aliquod ens in actu, &c. Non eſt autem poſſibile vt idem ſit ſimul in actu & in potentia ſecundum idem, ſed ſecundum diuerſa, &c. Impoſſibile eſt ergo quod ſecundum idem & eodem modo aliquid ſit mouens & motũ, vel quod moueat ſeipſum: omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur, moueatur, oportet & ipſum ab alio moueri; & illud ab alio: hic autẽ non eſt procedere in infinitum: quia ſic non eſſet aliquod primum mouens, & per conſequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia ſecunda non mouent niſi per hoc quod ſunt mota à primo mouente, ſicut baculus non mouetur niſi per hoc quod eſt motus à manu: ergo neceſſe eſt deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur, & hoc omnes intelligunt Deum.* Ita ratiocinatur S. Tho. 1.p.q.2. art.3. & l.1.contra Gent. c.13. Item opuſc.3 cap.3. qui concludit cap. 4. Deum mouentem omnia eſſe immobilem. His adde quod D.Aug. lib.5. de Geneſi ad litteram capite 20. de Deo dicit quod *mouet occultâ potentiâ vniuerſam creaturam ſuam.* Et lib.8.c.20.21. & 26. Mouet per tempus creaturam ſpiritalem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas intrinſecus ſubſtituit etiam extrinſecuſ adminiſtret. Valde ergò appoſitè loquuntur qui Deum ideò motorem appellãt, qui mouet cætera mouentiã, quandoquidem in eo ſermone non ſolum ſequantur Philoſophos ſed etiam Theologos, imò & Theologorum Principes SS.Auguſt.& Thom. Cum hac autem ſecundâ ratione ferè coincidit ea quam eximius Dominus Magiſter noſter Guilielmus Eſtius adfert pro ratione quadrageſima ad probandum efficaciam gratiæ Dei non eſſe moralem & ſuaſoriam, ſed realem & Phyſicam. Cuius verba ſub nomine Doctoris grauiſſimi citata legũtur in quodam libello anonymo Duaci nuper impreſſo, ſed quia longe aliter habent dictata quæ ego & alij illius grauiſſimi Doctoris diſcipuli ſcripſimus, quam in eodem libello recitentur : Ideo & Magiſtri mei conſulens honori, & ſententiarum veritati & integritati ſtudens, mutationem & omiſſionem verborum paucis indicabo. Eius dictata ſic habent. *Quadrageſima eaque vltima ac efficaciſſima (ſc. ratio eſt) ex vniuerſali operatione Dei tanquam prima ac ſuprema cauſa primique motoris reſpectu omnium effectuum & motuum procedentium à quibuſcunque cauſis ſecundis: Neque enim in tota creatura Deus alios quidem effectus producit cauſalitate quidem Phyſica, alios vero cauſalitate morali, ſed*

2. Agentia non mouent niſi mota à 1.

omnes omnino effectus producit perfectiſſimo cauſalitatis modo. i. tanquam cauſa principaliter & primò operans, ſiue per cauſas ſecundas naturales ſiue per liberas operetur. Cum igitur ſub vniuerſali operatione Dei contineatur operatio gratiæ eius per Chriſtum quâ in nobis, ea quæ ad ſalutem vitæ æternæ pertinent, operatur: manifeſtum eſt etiam illam operationem iuxta dictum perfectiſſimum cauſandi modum reſpectu ſuorum omnium effectuum efficacem eſſe. Verba autem libelli ſic ſonant. *Quadrageſima & efficaciſſima ratio eſt quæ ſumitur ex vniuerſali Dei operatione tanquam primæ & vniuerſalis cauſæ, primique motoris reſpectu omnium effectuum & motuum procedentium à quibuſcunque cauſis ſecundis, omnes enim effectus Deus producit perfectiſſimo cauſalitatis modo, ideſt tanquam cauſa ſimpliciter & principaliter operans, ſiue per cauſas ſecundas naturales, ſiue per liberas operetur. Cum igitur ſub vniuerſali operatione continea tur operatio gratiæ per Chriſtum quæ ſcilicet in nobis ea quæ ad ſalutem pertinent, operatur, manifeſtum eſt etiam illam operationem iuxta prædictum perfectiſſimum cauſandi modum reſpectu ſuorum omnium effectuum efficacem eſſe.* In quibus, prima mutatio eſt, quod vbi grauiſſimus Doctor dicit (ſupremæ) ſubſtituatur (vniuerſalis) quod licet poſſit ſumi ſic vt cauſa vniuerſalis & ſuprema ſint eædem; retinendum tamen fuit vocabulum à ſuo auctore dictatum. Deinde cauſa ſuprema plus aliquid innuit quam cauſa vniuerſalis, cum non repugnet cauſæ vniuerſali quæ non eſt ſupremà determinari à cauſa particulari, repugnet autem cauſæ ſupremæ determinari ab inferiori. Si enim eſt ſuprema, ergo eſt ſupra omnes, ideoque omnes ſunt illi ſubiectæ, ipſa autem nulli. Ex eo autem quod ſit vniuerſalis, hoc præcisè non ſequitur, cum vniuerſalis vt talis ea ſit quæ ad multos particulares effectus ſpecie diſtinctos ſe extendit, ſiue à cauſis medijs pendeat, ſiue non. Sic ſol eſt cauſa vniuerſalis etiamſi pendeat ab his inferioribus. Secunda mutatio, eſt huius ſententiæ omiſſio (neque enim in tota creatura Deus alios quidem effectus producit cauſalitate quidem Phyſica, alios vero cauſalitate morali, ſed.) Hæc autem ſententia plurimum habet roboris contra opinionem omittentium. Si enim Deus non producit effectus aliquos quidem cauſalitate phyſica, alios vero cauſalitate morali, ſed omnes omnino cauſalitate phyſica, ergo quando Deus per gratiæ ſuæ efficaciam operatur in nobis opera noſtra, non operatur illa per efficaciam moralem, ſiue per nudas illuſtrationes & ſuaſiones congruas, ſed phyſica ac reali cauſalitate, ſeu vt loquitur idem grauiſſimus Doctor perfectiſſimo cauſalitatis modo. Quem modum explicans dicti libelli auctor (.i. inquit) tanquam ſimpliciter & principaliter operans. Verum hîc eſt tertia eaque notabilis immutatio: Doctor enim ſic habet. i. *tanquam cauſa principaliter & primò operans.* Iſta autem longe diuerſa ſunt, cum citator ille admittat Deum ſimpliciter & principaliter operari, neget autem quod primò; & quia negat quod 1. operetur, ideo illud 1. mutauit in ſimpliciter. Si reſpondeatur verba vt aliò pertinentia fuiſſe citata ideoque recte potuiſſe illa omitti. Reſpondeo verba tanti Doctoris non debuiſſe mutilè citari, omiſſis præſertim illis quæ materiam controuerſam confirmant plurimum. Sed hæc ſufficiant, dicta non in reprehenſionem perſonæ cuiuſquam, ſed in magiſtri mei defenſionem, & malæ citationis detectionem, ne lector verbis allegatis deceptus arbitretur prædictum Doctorem ſentire quod Deus principaliter quidem operetur, ſed non primò. Quod autem primò operetur probabit noſtra tertia ratio quæ talis eſt.

ART. IIII.

Omne mouens prius natura mouet quam mobile ſit motum, ſed Deus eſt mouens & cauſæ ſecundæ ſunt ab eo mobiles; ergo prius natura eas mouet quam

Digitized by Google

moueantur: atqui Deus non mouet eas vt diſtans ab illis, cum rebus omnibus ſit intimè præſens,& in omni operante operetur quaſi interius exiſtẽs, ergo ſic mouet vt illas tangat ac in eas influat. Minor iam ſatis probata eſt. Maior eſt Philoſophi

Mouens eſt prius moto.

lib.4. Metaphyſ. text. 23. dicentis quod *mouens natura prius eſt moto:* & probatur partim ex eo quod ſupra attulimus ex lib. 3. contra Gent. cap. 149. *Motio mouentis præcedit motum mobilis ratione & cauſa,* Partim ex eo quod 1. parte quæſt. 82. art. 3. ad 2. *Motiuum* dicitur eſſe *prius mobili & actiuum prius paſſiuo:* partim etiam hoc argumento. Mouens dicitur quod mouet, ſimul operans quod ſimul operatur, ſimul agens quod ſimul agit, ergo primum agens eſt quod primò agit & primum mouens quod primò mouet: quæ conſequentia in locis dialecticis manifeſtè fundatur. Si dicas Deum eſſe primum mouens quatenus ab initio virtutem dedit: contra faciũt ea quæ ſupra diximus,& inſuper hoc argumentum: Huius actus indiuidui qui iam fit cum ante non fieret, Deus eſt primum agens, & reſpectu cauſæ ſecũdæ primum mouens, cum tamen non eſſet huius actus agens nec mouens (ideoque nec primò agens aut primò mouens) quando actus non fiebat: ergo iã quãdo fit primo mouet ac 1.agit aliter quàm dando virtutem. Quare enim cenſebitur nunc primum agens huius actus potius quàm ante niſi quia nunc primo agit effectum quem ante non agebat? Præterea confirmatur hoc idem ex 1. 2.quæſt.113.art.6. & 8.vbi S.Thomas clariſſimè docet omne mouens eſſe prius mobili. Nam art. 6. ſic habet. *In quolibet motu quo aliquid ab altero mouetur tria requiruntur. Primò quidem motio ipſius mouentis. Secundo motus mobilis. Tertiò conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem.* Art. autem 8.ſic,

Mouens eſt prius mobili.

In quolibet motu naturali, primum eſt motio ipſius mouentis: ſecundum autem eſt diſpoſitio materiæ ſiue motus ipſius mobilis; vltimum vero eſt finis vel terminus motus ad quem terminatur motio mouentis. Quid clarius? Nunquid apertè dicit motum mouentis eſſe priorem motu mobilis? Sed & hoc aliũde probatur. Omnis cauſa eſt naturâ prior ſuo effectu: omne mouens reſpectu mobilis eſt cauſa, ergo omne mouens reſpectu mobilis eſt prius natura, nõ dico prius dignitate, ne reſpõdeatur eſſe prius, quia dignius, qui eſt quattus modus prioris: ſed dico prius natura ſeu cauſalitate iuxta quintũ modum prioris. Hinc eſt quod B.Th.dicto ar.8.q.113.probet motum liberi arbitrij in Deum præcedere motum liberi arbitrij in peccatum, eo quod ſit cauſa & ratio eius. Non intelligimus autẽ hic prius & poſterius natura eo modo quaſi ſint aſſignanda duo naturę inſtantia, in quorum vno mouens ſit prius,& in altero mobile ſit poſterius: ſed intelligimus prius & poſterius natura ſeu cauſalitate eo modo quo cauſa vt cauſa eſt natura prior ſuo effectu, etiãſi eodem vnico inſtanti cauſa ſit ac etiam effectus, ſicut etiam contingit in illis quæ fiunt in inſtanti. Sic eleuatio ſolis eſt prior die, iugulatio prior morte, infuſio animæ rationalis prior animatione,& vt exemplo Ariſtotelis vtamur, res eſt natura prior oratione quę à re denominatur,& eſt vera, eo quod res ſit cauſa veritatis orationis, non contra. Et hæc naturæ prioritas inuenitur inter cauſas plures ſimul tempore cauſantes, etiam reſpectu eiuſdem effectus, quando vna eſt alteri cauſa cur effectum illum producat. Neque enim verum eſt quod à quibuſdam dicitur, prioritatem hanc peti debere ex effectu includente diſtinctionem entitatum, ſed peti debet ex ipſis cauſis quarum vna eſt alteri cauſa operandi. Deus enim non ſolum eſt prior ſole illuminante, quia illuminatio fit entitas diſtincta à ſole, ſed Deus vt per ſolem producẽs illuminationem prius natura illam producit quam ſol, quia eſt ſoli cauſa cur illuminet ac illuminationem producat. Similiter Deus quamlibet creaturam mouens ad operationem, prius natura mouet quam ipſa moueatur, quia Deus eſt illi cauſa mouendi. Nam iuxta D.Th.lib.1. contra Gent. c. 13. *In mouentibus & motis ordinatis quorum vnum per ordinem mouetur ab alio, primum eſt cauſa mouendi omnibus alijs.* Ex quibus ſic vlterius argumentor, à quo remouetur pars definitionis remouetur definitum,

Digitized by Google

ſed pars definitionis ſimul naturâ,remouetur à Deo & cauſis ſecundis operantibus: ergo remouetur & definitum; ideoque non ſimul natura operantur. Minor probatur,quia in definitione ſimul natura Philoſophus addit hanc partem,& neutrum eſt alteri cauſa cur ſit cap.17. lib. categor. Atqui Deus eſt cauſis ſecundis operantibus cauſa cur ſint operantes: ergo pars illa non eis conuenit. Minor iam probata eſt ex B.Th.& eſt manifeſta ſi cogitemus Deum omnium rerum eſſe cauſam, nō ſolum eſſendi ſed & agēdi; & ſi repetamus ea quibus docuimus Deum mouere,applicare, excitare,impellere, & determinare cauſam ſecundam. Hæc enim eſſe non poſſunt niſi Deus comparetur ad omnia mouentia ſicut mouens ad motum,& ſicut cauſa ad effectum. Obijciunt tamen aliqui: Licet Deus dici poſſit cauſa, quod cauſa ſecūda agat, non poteſt tamen vniuerſè dici cauſa cur agat, ſic enim liceret omnes actus etiam peccati in Deum vt cauſam refundere, dicendo ego diſputo quia Deus vult & ab æterno efficaciter decreuit; tu curris,quia Deus vult:ille odit,blaſphemat,&c. quia Deus vult: ideoque potius dicendum eſt, quod Deus agat quia voluntas agit quam contra.Reſpondeo eſſe abſurdiſſimum quod Deus aliquid agat quia voluntas creata agit,præſertim ſi de ſalutaribus operibus ſermo ſit, de quibus loquitur Bellarm.hoc aſſerens lib.4.de gratia & lib.arbitrio cap.15. Vnde & recentiores quidam eiuſdem cū eo inſtituti ſolum loquuntur de operibus malis & indifferentibus, etiā in hoc à ſuo doctore diſſentientes. Oportet enim ſcire quod voluntas Dei nullam cauſam habeat,vt docet D.Thom.1.p.quæſt.19.art.5. ipſa autem ſit omnium rerum cauſa prima. Vnde B.Tho.ex Aug.ſic loquitur lib.3.contra Gent. cap.97. *Non niſi Dei voluntas eſt cauſa prima ſanitatis & ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum atque retributionum.* Et 1.p.q.19. art. 5. cum ſimilem huic obiectionem ſibi formaſſet argumento ſecundo dicens; *Si voluntatis eius nulla ſit cauſa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam quærere niſi ſolam voluntatem diuinam,* quia ſcilicet licebit omnes effectus in eam vt cauſam refundere: non reſpondet negando omnia reduci in Deum vt cauſam; ſed, *cum velit Deus,* inquit, *effectus ſic eſſe vt ex cauſis certis prouenient ad hoc quod ſeruetur ordo in rebus,non eſt ſuperuacaneum etiam cum voluntate Dei alias cauſas quærere: eſſet tamen ſuperuacaneum ſi alia cauſa quærerentur vt prima & non dependentes à diuinâ voluntate.* Si vero Deus ideo operatur quia voluntas operatur & non contra: ergo volūtas eſt prima cauſa, quia eſt prior Deo,eſt enim cauſa cur Deus operetur,& conſequenter Deus dependet à ſua creatura. Nec ſatis eſt dicere quod Deus pendeat ab æterna ſua inſtitutione & voluntate, non autem à voluntate creata, eo quod liberè ita condiderit libertatem vt cum ea taliter operetur. Hoc eſt enim quod quæritur: an Deus ita voluntatem inſtituerit vt ipſe operaretur,quia ipſa vult operari,quod nos negamus conformiter D.Th. & veritati,& pietati. Quis enim pius dum boni aliquid egit,audeat dicere,quia ego volui confiteri,communicare,dare eleemoſynam,viſitare infirmos: ideo Deus voluit etiam vt iſta facerem, non autem quia voluit,ideo feci? An non dicet potius, miſericordia eius præuenit me? vt iſta facerem ipſe voluit, & quia voluit ego feci? *Prius,*inquit Deus apud Aug.tract.72.in Io.*ego facio,deinde & ipſe faciet,quia facio vt faciat.* Præterea ſi Deus ideo operatur quia voluntas operatur ergo non bene dicit Apoſt.Rom.9.*Non eſt volentis neq; currētis,ſed miſerentis Dei,*ſed dicere debuit: Non eſt Dei miſerentis & adiuuantis,ſed hominis volentis & currentis; cū enim homo volet,tūc Deus miſerebitur & volenti cooperabitur:& tamen ita dixit Apoſt. Non eſt volentis neq; currentis,vt teſte Aug.Ench.c.32. non poſſit viciſſim dici, non eſt miſerētis Dei, ſed hominis volētis & currētis. Præterea ſi ideo operatur Deus quia voluntas operatur,& non contra: quomodo non priores ſibi partes vendicat homo in bono opere,cōtradicitq; Aug.l.13.de ciuit.Dei c.1. dicenti quod *ad malū hominis prior eſt voluntas eius: ad bonum vero eius prior eſt voluntas creatoris eius, ſiue vt eam*

Nō ideo Deus agit quia voluntas agit.

faceret quæ nulla erat, ſiue vt reficiat quæ lapſa perierat. Quomodo in eo quod eſt amborum non priorem ſe facit, poſteriorem Deum quod in Pelagio reprehendit Aug. l.de prædeſt.SS.c.2. Certè opinio iſta manifeſtè contraria eſt propugnatori gratiæ Auguſtino, qui voluntatem noſtram gratiæ Chriſti ſemper ita poſtponit vt gratia prior, voluntas poſterior operetur. *Promiſit* enim ait lib. de prædeſtin. Sanctorum cap.10. *quod ipſe facturus fuerat non quod homines: quia etſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum ipſe facit vt illi faciant quæ præcipit, non illi faciunt vt ipſe faciat quæ promiſit.* Quid aliud hic clamat quam Deum eſſe cauſam cur homines faciant ideoque (vt ſup. dixit) prius facere? *Auertat ergo Deus hanc amentiam* (verbis vtor Aug. lib.2. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 9.) *vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum, quoniam miſericordia eius præueniet me.* & vt dicit can.vlt. Arauſ. con. *in omni opere bono nos non incipimus*, quod etiam ſup. oſtendimus. Igitur non quia homo operatur, ideo Deus operatur, ſed contra: alioquin enim fidelis rectè diceretur ob hoc deuotus fuiſſe quia voluit: quod S. Proſper condemnat in epiſtolâ ad S.Aug. ſcriptâ: & nos inciperemus, eſſemuſque cauſa cur Deus operaretur nobiſcum, quod eſt manifeſtè contra Aug. ſæpiſſimè clamantem quod Deus facit vt faciamus. Deinde ſi Deus ideo operatur quia homo operatur, ergo cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis duo ſint quæ humanam operentur ſalutem, Dei ſcilicet gratia & hominis obedientia, prior erit obedientia quam gratia vt initium ſalutis ex eo qui ſaluatur, non ex eo credendum ſit ſtare qui ſaluat; & voluntas hominis diuinæ gratiæ ſibi pariet opem, non gratia ſibi humanam ſubijciet voluntatem. Quod peruerſiſſimum eſſe reuelante Dei miſericordiâ & Sancto Auguſtino inſtruente nouiſſe ſe fatetur S.Proſper in dictâ epiſtolâ. Dicendum eſt ergo quod in omni opere bono Deus incipit eſtq; cauſa vera & propriè dicta cur nos faciamus: Et quia ille operatur, ideo nos operamur, ſed non contra. Imo in omni effectu reali putamus verum eſſe quod Deus ſit cauſa cur cauſa ſecunda producat effectum, adeò vt ſi quæratur quare tu diſputas, quare ille currit: quamuis appoſitè reſpondeas quia ego volo, & ille vult loquendo de cauſâ proximâ; rectè tamen etiam dixeris, quia Deus vult, loquendo de cauſâ primâ & originali. Ipſe enim eſt prima & originalis cauſa omnium. Vnde B.Thomas lib.3.contra Gent.cap.97. *Cum*, inquit, *quæritur propter quid de aliquo effectu naturali poſſumus reddere rationem ex aliqua proxima cauſa: dum tamen ſicut in primam cauſam reducamus omnia in voluntatem diuinam: ſicut ſi quæratur quare lignum eſt calefactum ad præſentiam ignis? dicitur quod calefactio eſt naturalis actio ignis: hoc autem, quia calor eſt proprium accidens eius: hoc autem conſequitur propriam formam eius: & ſic inde, quouſque perueniatur ad diuinam voluntatem. Vnde ſi quis reſpondet quærenti quare lignum calefactum eſt; quia Deus voluit: conuenienter quidem reſpondet, ſi intendit reducere quæſtionem in primam cauſam, inconuenienter vero ſi intendit omnes alias excludere cauſas.* Sed difficultas eſt an hinc ſimiliter ſequatur voluntatem hominis ideo mala operari quia Deus vult. Vèrum extra controuerſiam eſt hoc dici non poſſe. Omnis enim rei Deus eſt cauſa cur fiat eamque facit, ſed peccati nec eſt cauſa cur fiat, nec facit. Nec mirum, cum peccatum non ſit res aliqua, ſed rei coniuncta deformitas. Abſit ergo vt de peccato dicamus Deum velle vt fiat, aut eſſe cauſam cur fiat. Peccatum enim non eſt de genere rerũ vel actuum, de quibus (cum Deum habeant cauſam) dicendum eſt Deum eſſe cauſam primam & originalem cur fiant. An vero Deus ſit etiam cauſa actus peccato ſubſtrati, poſteà videbitur vbi docebimus quod ſic.

Deus eſt cauſa cur creatura operetur.

ART.

Digitized by Google

ART. V.

QVarta ratio. Si Deus non influit in cauſam ſed ſolum in effectum: ergò ſunt duo prima principia. Conſeq. probatur quia ad hunc actum indiuiduum, volo audire ſacrum, cauſa ſecunda æquè primò concurrit ac Deus. Nec ſatis eſt dicere quod ſolus Deus ſit cauſa prima dignitate & cauſalitate eâ quâ cæteris cauſis dedit virtutem illis inhærentem: quamuis enim indè rectè ſequatur Deum eſſe cauſam primam quæ cauſas ſecundas creauit, & virtutes indidit, ex alio tamen capite ſequitur quod huius indiuidui actus qui iam fit cum ante non fieret ęquè prima principia ſunt Deus & creatura: Nam virtutem illam inhærẽtem habebat creatura etiam tunc quando quieſcebat, ſed præter eam Deus nihil iam ei tribuit quod antè non tribuebat, ergo quod hunc actum, hoc tempore, hoc loco faciat eſt æque cauſa prima ac Deus, quia ſimul naturâ & tempore cõcurrit ad illum. Confirmatur, quia ſi Deus non efficeret actum illum qui iam producitur à creatura, Deus non eſſet primum principium vt probatur ex eo quod D. Thom. lib. 2. ſentent. diſt. 37. quæſt. 2. art. 2. opinionem quæ dicebat actus peccatorum nullo modo eſſe à Deo, nequidem in quantum ſunt actus, dicat eſſe propinquiſſimam errori duplici *quorum prior eſt. Quia ex eâ videtur ſequi quod ſint plura prima principia, hoc enim eſt de ratione primi principij vt agere poſſit ſine auxilio prioris agentis & influentia eius. Vnde ſi voluntas humana actionem aliquam poſſet producere cuius actor Deus non eſſet, voluntas humana rationem primi principij haberet: quamuis ſoluere nitantur hic, dicentes quod voluntas etſi per ſe poſſet actionem producere ſine influentia prioris agentis: non tamen habet à ſe eſſe ſed ab alio, quod etiam exigeretur ad rationem primi principij: ſed hoc videtur inconueniens, vt quod à ſe eſſe non habet, à ſe agere poſſit; cum etiam per ſe durare non poſſit, quod à ſe non eſt. Omnis etiam virtus ab eſſentia procedit, & operatio à virtute, vndè cuius eſſentia ab alio eſt, oportet quod virtus & operatio ab alio ſit. Et prætereà quamuis per hanc reſponſionem euitaretur quod non eſſet primum ſimpliciter: non tamen poſſet vitari quin eſſet primum agens; ſi eius actio in aliquod prius agens non reduceretur ſicut in cauſam.* Ita D. Thomas. Ex quibus manifeſtè ſequitur etiam eſſe duo prima principia ſi Deus non prius agit, quia ſicut ad principiũ & cauſam, requiritur quod agat, ita ad primũ principium & primã cauſam, requiritur quod primo agat, prioritate ſcilicet naturæ ſeu cauſalitatis de qua diximus. Si dicas Deum eſſe primum principium quia agit independenter. R. per hoc non ſolui argumentum: quamuis enim agat independenter, ſi tamen non agit prius, ergo non eſt primum agens, quemadmodum ſi non agit non eſt agens. Adde quod ſic independenter agit vt moueat cauſam, operetur in cauſâ operante, & influat agenti, quemadmodum S. Thomas ſæpius loquitur, ac nominatim hoc ipſo articulo 2. ad 3. vbi dicit quod *bene agenti vtrumque Deus influat, & vt agat, & vt bene agat.* Et in reſponſione ad 2. docet Deum eſſe cauſam actionis malæ quatenus eſt actio ſecundum quod influit agenti eſſe poſſe, & agere, & quicquid perfectionis in agente eſt.

Ex concurſu in ſolum effectum ſequitur eſſe duo prima principia.

Deus eſt cauſa actus peccati.

Deus influit agenti vt agat.

ART. VI.

QVinta ratio. Perfectius eſt agere quam non agere, ſed quicquid perfectionis eſt debet Deo ſicut cauſæ attribui; ergo perfectionem illam quam habet cauſa ſecunda dum agit, à Deo accipit, qui proindè in eam influit, vt aſſerit citatis iam verbis D. Thomas. Sed obijcies. Cauſa 2. agens non niſi extrinſecè perfectior eſt ſeipſâ non agente, vt patet ex B. Thomâ qui lib. 2. contra Gent. cap. 23. & alibi

Digitized by Google

actionem tranſeuntem vocat perfectionem facti non facientis; ergo nulla perfectio tribuitur agenti quæ ſit in illo. Reſpondeo negando antecedens. Quando enim agens actionem aliquam, etiamſi tranſeuntem producit, habet in ſeipſo perfectionem quam ante non habuit. Vnde B. Thomas quamuis actionem tranſeuntem doceat recipi in paſſo ſicut in ſubiecto, eam tamen aliquando ponit in agente, vt lib. 2. contra Gent. c. 9. quia ſcilicet ſecundum aliquid ſui, vt pote ſecundum originem & influxum eſt in agente à quo procedit, quamuis ſecundum ſuum terminum & effectum recipiatur in patiente. Et hæc eſt ratio cur dicatur perfectio paſſi & nō agentis quia ſecundum ſuum terminum & effectum recipitur & manet in paſſo, non in agente. Deinde quis neſciat eſſe relationem realem in agente qua refertur ad patiens quæ non erat priuſquam ageret. Cum ergo relatio, vt pote ens reale ſit quædam perfectio, dicendum eſt in agente, per hoc quod agit, perfectionem aliquam ineſſe quæ non erat antea. Deus autem eſt cauſa omnis perfectionis vt immediatè illam producens, ergo illam perfectionem immediatè cauſam attingens producit, & cauſæ imprimit. *Non eſt aliquid creatum* (inquit Alexander Alen. 1. p. q. 9. membro 2.) *in quo non ſit ſua actio immediatè & ſua eſſentia.*

Sexta ratio. Si Deus concurrit in ſolum effectum & non in cauſam; ergo non eſt cauſa cur actio profluat ab agente: Nam actio non eſt formaliter ipſe effectus in paſſo productus, ſed eſt fluxus & emanatio formæ ab agente in patiens: atqui iuxta illam ſententiam, quando producitur calefactio, dealbatio, &c. Deus ſolum operatur effectum in paſſo ſcilicet calorem, albedinem, &c. nec attingit cauſam operantem: ergo licet cauſet actionem quatenus eſt identificata termino & effectui, non tamen eam cauſat quatenus eſt actio ab agente egrediens, quia non facit vt ab illo egrediatur, ſed ſolum vt in paſſo recipiatur.

ART. VII.

SEptima. Si voluntas ſeipſam determinat, omnis autem effectus cauſæ creatæ debet reduci in Deum vt primam cauſam; ergo Deus voluntatem determinat. Confirmatur, quia ſi voluntas ſeipſam determinare poteſt vt liberè agat; ergo & Deus eam: alioquin impotens erit omnipotens Deus, ſi aliquid poteſt homo, quod non poteſt Deus, per quem factus eſt homo.

Octaua. Deus producit determinationem voluntatis, ergo determinat voluntatem. Antecedens manifeſtum eſt, quia Deus producit omnem effectum. Sequela quoque probatu facilis eſt, quia ſimiliter bene ſequitur, Deus producit motum lapidis, ergo mouet lapidem. Nec valet obiectio, quod non ſequatur in omnibus ſimilibus; Non enim ſequitur Deus producit ambulationem, curſum, volatum, ergo Deus ambulat, currit, volat. Dicendum eſt enim hæc non eſſe ſimilia. Nam vocabula iſta, ambulare, currere, &c. ſignificant actionem ſimul cum paſſione. i. cum ſuſceptione illius actionis in ijs quibus tribuuntur: Ambulare enim eſt producere ambulationem in ſe ipſo, & ita de alijs: tale autem vocabulum non eſt determinare, nam determinare cauſam non eſt aliud quam per eam producere actionem ſiue in ſe ſiue in alio.

ART. VIII.

NOna. Vel Deus ſcit quando voluntas creata ſit à ſeipſa determinabilis ad liberè agendum, vel non ſcit. Si prius, ergo poteſt eam ſic determinare vt liberè agat, alioquin enim ſciret aliquid reale futurum quod non eſſet ipſe facturus, ſcilicet voluntatem determinabilem & determinandam vt liberè agat. Si poſterius, ergo aliquid eſt quod Deus non ſcit, ſcilicet modus ille quo voluntas eſt determinabilis, ita vt poſſit determinari & liberè agere.

Digitized by Google

Decima. Deus in ſuis operibus non eſt indeterminatus, ſed omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, quod conſilium certum eſt & determinatum, vnde & decretum vocatur; ergo ad omne id quod agit, voluntatem ſuam determinat, & per conſequens adhoc idem determinat omnia inſtrumenta quibus vtitur, inter quæ ſine dubio eſt omnis voluntas creata. Pro ratione hac conſuli poteſt Scotus in 1. ſent. diſt. 41. 46. & 47.

Vndecima ratio. Deus vtitur omnibus cauſis tanquam inſtrumentis, ſed qui vtitur inſtrumento applicat & determinat illud ad agendum; ergo Deus applicat & determinat omnes cauſas. Quod argumentum, quia efficaciter concludit ſi maior propoſitio concedatur, ideò nunc à multis negatur, ac nominatim à Bellarmino lib. 4. de gratia & libero arbitrio capite 15. vbi clarè ſignificat, ſi Deus vteretur voluntate noſtra tanquam inſtrumento, quod relatio quæ in actione conſideratur, referretur ad Deum, ita vt propter eam diceretur determinare & applicare cauſas ſecundas. Verba eius ſunt: *Non dicitur Deus determinare vel applicare voluntatem ad opus, quia relatio illa non refertur ad Deum* (ergo ſi referretur Deus diceretur determinare & applicare voluntatem) *ſed ad ſolam voluntatem. Referretur autem etiam ad Deum ſi ipſe vteretur voluntate tanquam inſtrumento ad illam ipſam actionem faciendam: & conſequenter Deus diceretur eam determinare & applicare.* Nunc ſubſume, atqui Deus vtitur voluntate cæteriſque cauſis tanquam inſtrumentis: ergo. Subſumptio hæc in D. Thoma eſt clara, & ſupra eam probauimus ex pluribus eius locis, ac nominatim ex lib. 3. contra Gent. cap. 94. 147. 148. 149. vbi diſertè ait. *Quæcunque rerum aliquid operantur inſtrumentaliter agunt ab eo mota. Anima noſtra operatur ſub Deo ſicut agens inſtrumentale ſub principali agente, &c.* Opuſc. autem 1. c. 23. ita fatetur creaturam eſſe inſtrumentum Dei, vt neget eam Deo cooperari inſtar duorum nauem trahentium. *Sciendum*, inquit, *quod aliquid dicitur cooperari alicui dupliciter. Vno modo quia operatur ad eundem effectum, ſed per aliam virtutem, ſicut miniſter domino, dum eius præceptis obedit, & inſtrumentum artifici à quo mouetur. Alio modo dicitur aliquid cooperari alicui in quantum operatur eandem operationem cum ipſo, ſicut ſi diceretur de duobus portantibus aliquod pondus vel de pluribus trahētibus nauem quod vnum alteri cooperatur. Secundum igitur primum modum creatura poteſt dici creatori cooperari quantum ad aliquos effectus qui fiunt mediante creatura, non tamen quantum ad illos effectus qui fiunt immediatè à Deo, vt creatio, & ſanctificatio: ſecundo autem modo creatura creatori non cooperatur: &c.* Similiter D. Bonauent. in 2. diſtinctione 37. q. 1. & Driedo l. de gratia & lib. 2. arb. c. 3. hunc cooperationis modum negant, poſterior tamen noſtram de inſtrumento ſimilitudinem diſertè confirmat ex ſcriptura tract. 6. l. de capti. cap. 6. Cum ergo duo ſint modi quibus creatura dici poteſt cooperari creatori, vel ſicut inſtrumentum cooperatur artifici, vel ſicut coadiuuans ad trahendum nauem aut trabem portandum, quæritur vter ſit eligendus & vſurpandus? Poſteriorem amplectitur Bellarm. dicto cap. 15. Sed quandoquidem poſteriorem S. Thomas abijciat, priorem vero amplectatur & aſſerat, quid dubitamus Angelicum Doctorem ſequi, faterique nos miſeras creaturas eſſe inſtrumenta Dei, & cùm Deo & per Deum operari ſicut inſtrumentum operatur cùm artifice & per artificem à quo mouetur, excitatur & applicatur ad agendũ? Sed erit qui reſpondeat creaturas quidem eſſe inſtrumenta Dei quatenus habent ſuum eſſe à Deo, quod preciſè ad denominationem inſtrumēti ſufficit, & quatenus ab eo pendent in operãdo, ſed hinc non ſequitur quod ab eo præmoueantur & applicētur ad operandũ. Reſp. quod ad rationem inſtrumēti veri & cõmuniter dicti nõ ſufficit accepiſſe eſſe & dependere ab alio ſimul operante, ſed neceſſariũ eſt quod nõ agat niſi actualiter moueatur. *Inſtrumentum*, inquit D. Th. lib. 2. contra Gent. cap. 21.

Deus vtitur creaturis vt inſtrumētis.

nunquam adhibetur ad cauſandum aliquid niſi per viam motus. & Opuſculo 3.cap.3. *Ridiculum eſt*, ait, *etiam apud indoctos ponere inſtrumenta moueri non ab aliquo principali agente. Simile enim eſt hoc ac ſi aliquis circa conſtitutionem arcæ vel lecti ponat ſerram vel ſecurim abſque carpentario operantem.* His multiſque alijs locis B. Thom. de inſtrumento manifeſtè ait quod, præterquàm quod acceperit eſſe, virtutemque actiuam, non poſſit tamen ad opus exire, niſi moueatur & excitetur à principali agente. Eo autem modo cauſas ſecundas eſſe inſtrumenta Dei affirmat dicto c.21. multiſque alijs ſupra allatis. Et quia poſſet obijci, ſi voluntas eſt inſtrumẽtum Dei, ac proindè neceſſe habet ab eo moueri ergo non liberè agit. Sciendum eſt quod idem argumentum ſibi olim obiecerit S.Thomas quæſt.24. de veritate art.1. argumento 5. Omne quod mouet motum, mouet ſicut inſtrumentum, vt patet per comment in 8. Phyſicorum. Inſtrumentum autem non eſt liberum ad agendum, cum non agat niſi ſecundum quod aliquis eo vtitur: Cum ergo mens humana non operetur niſi mota à Deo, videtur quod non ſit liberi arbitrij. Ad quod argumentum facilis erat reſponſio dicendo quod mens humana nõ propriè mouetur à Deo, ſed impropriè ſolum, quodque non moueatur niſi quatenus ab eo accepit eſſe & ab eo dependet in operando. Verum quia ſciebat hæc falſò dici, ideò reſpondet quod *inſtrumentum dupliciter dicitur: vno modo propriè quando ſcilicet aliquid ita ab altero mouetur quod non confertur ei à mouente aliquod principium talis motus ſicut ſerra mouetur à carpentario, & tale inſtrumentum eſt expers libertatis. Alio modo dicitur inſtrumentum magis communiter, quicquid eſt mouens ab alio motum, ſiue ſit in ipſo principiũ ſui motus ſiue non, & ſic ab inſtrumẽto non oportet quod omninò excludatur ratio libertatis, quia aliquid poteſt eſſe ab alio motũ, quod tamen ſeipſum mouet, & ita eſt de mente humana.* Quibus verbis clarè aſſerit mentem humanam à Deo moueri & inſtrumenti rationem habere, nec tamen libertate priuari, quia ſic mouetur, vt etiam ſeipſam moueat: eandemque reſponſionem indicauimus partim ex 1.p. q. 83. art.1. ad 3. & ex quæſt.105.art.4.ad 1.2.& 3. partim etiam aliundè. Denique quod rationi libertatis non repugnet moueri ab alio inſtrumentaliter, vel ex eo collige quod natura humana Chriſti iuxta Theologorum ſententiam ſit inſtrumentum diuinitatis ab ea aſſumptum ad opera noſtræ ſalutis exercenda. Vide lib.4. contra Gent. cap.41. & in quæſtionibus diſputatis quæſtione vnica de vnione verbi art. 5. ad 4. & 3.p.q.19. ar.1.ad 2. Si autem diuinitas in Chriſto habitans corporaliter naturâ humanâ vtebatur tanquam inſtrumento, nec tamen libertati eius officiebat, ergo libertati non repugnat quod voluntas à ſuperiori mouente, ſcilicet Deo moueatur.

Ab inſtrumento non excluditur ratio libertatis.

Sed negari non poteſt quin diuinitas efficaciter operaretur in anima Chriſti omnẽ actionem, motum, aſſenſum voluntatis tametſi liberrimè agentis, efficaciter (inquàm) cauſalitate Phyſica ſeu propriè dicta: Id enim plane ſignificant hæ Chriſti voces Ioannis 5. *Non poſſum ego à me ipſo facere quicquam:* & 14. *Pater in me manens ipſe facit opera:* ergo ſicut efficax diuinitatis operatio libertatem humanæ voluntatis non excludit in Chriſto, ita nec in nobis. Obijcies 1. D.Thomas dicto opuſculo 1. cap.23. comparat cauſas ſecundas famulo, ſed famulus non determinatur phyſicè à domino ſuo, ergo nec cauſæ ſecundæ determinantur à Deo. Reſpondeo negando conſequentiam, quia ſimilitudini ſufficit quod Deus ad creaturam ita ſe habeat, ſicut in moralibus dominus ſe habet ad famulum. i. ſicut mouens ad motum, & quemadmodum ſe habet in actione Phyſica artifex ad inſtrumentum, hoc eſt vt mouens & applicans, ideoq; determinans ipſas cauſas actiuas. Sed inſuper obſerua quod non dicat eo loco D. Thomas Deum ita coopetari creaturis ſicut dominus famulo, vel ſicut inſtrumentum artifici, ſed copulatiuè loquitur, ſatis ſignificans Deum non ſolum coopetari creaturæ ſicut dominus cooperatur famulo, ſed etiam

Deus operabatur phyſicè in Chriſto.

Digitized by Google

ſicut artifex cooperatur inſtrumento. Obijcies 2. Artifex aliquid imprimit inſtrumento, ſed Deus nihil imprimit cauſæ 2. vt agat: ergò non mouet eam ſicut artifex mouet inſtrumentum. De hoc argumento quædam dicentur p. 3. ſequenti. Pro tempore hic reſpondemus quod agens non ſemper det inſtrumento nouam formam aut qualitatem ſed ſolum motum vt ex quæſt. 27. de veritate art. vltimo cognoſci poteſt. Ideoque nos etiam dicimus Deum mouere cauſam non imprimendo illi nouam aliquam formam aut qualitatem ab actione realiter diſtinctam, ſed influendo illi quod agat, vt ex lib. 2. ſententiarum ſuprà diximus. Obijcies 3. Artifex per inſtrumentum agit ſolum mediatè, ergo Deus non agit per cauſas vt per inſtrumēta. R. Neg. Conſ. diximus enim Deum cum ſit infinitus immediatè tangere ſicut cauſam, ita & effectum.

ART. IX.

DVodecima ratio. Quicquid Deus ab æterno præfinit ac prædeterminat, illud etiam in tempore prædeterminat: ſed omnem effectum qui eſt, fuit, vel erit, ab æterno prædefiniuit ac prædeterminauit: ergo eundem in tempore prædeterminat. Maior nota eſt, & confirmatur quia prouidentia Dei eſt cauſa rerum, ita vt omnia eueniant ſicut ipſe diſpoſuit vt euenirent, quemadmodum docet S. Th. 1. p. quæſt. 22. & Alexander Alenſis 1. p. q. 26. membro 3. art. 3. Minor probatur, quia prouidere Dei eſt prædeterminare vt præſupponit Alex. Alenſis 1. p. quæſt. 26. membro 4. art. 3. & D. Thomas quando quæſt. 5. de veritate art. 5. ex verbis Damaſceni dicentis ea quæ ſunt in nobis Deus non prædeterminat, infert, ergo ea quæ ſunt in nobis Deus non prouidet: & reſpōdet non quod aliud ſit prędeterminare & prouidere, ſed quod actus liberi arbitrij Deus ita prouidet ac determinat, vt non eodem modo illos prædeterminet quo prædeterminat actiones cauſarum naturalium, ſcilicet neceſſitatem inferendo, vt alibi latius diximus. Cum ergo prouidere Dei ſit prædeterminare, Deus autem omnem cauſam & omnem effectum prouideat, dicendum eſt etiam quod prædeterminet. Verum hoc argumentum eludere quidam conantur 1. dicendo quod Deus ab æterno determinauerit omnes effectus, ſed non ante præuiſionem determinationis cauſarum ſecundarum, præſertim contingentium & liberarum, alioquin enim & peccata prædeterminaſſet ante præuiſionem malæ voluntatis, & ideo malam voluntatem eſſe voluiſſet ait Bellarminus lib. 4. cap. 15. Secundò dicunt Deum non determinaſſe numerum indiuiduorum corruptibilium, vt culicum, muſcarum, &c. neque vt hæc muſca hodie naſcatur, cras illa, ſed tantum in genere prouidiſſe & prouidere vt nō deficiat ſpecies vlla animalium. Ita Bellarminus ibidem probans ſuum dictum ex D. Thom. 1. p. q. 23. art. 7. & addens. Quod ſi prouidentia diuina non prædeterminauit in particulari indiuidua ſubſtantialia, licet ea præuiderit futura, & voluerit cooperari cauſis ſecundis in eorū productione, multò minus determinauit in particulari omnes actiones trāſeuntes liberas, licet præuiderit, &c. Tertiò addit Bellarminus Deum futuras actiones liberas non videre niſi in humanâ voluntate, quod ex ſcriptura & D. Auguſtino probare conatur. Quibus conformiter alij dicunt res futuras eſſe cauſas ſcientiæ Dei iuxta illud Origenis quod etiam apud S. Hieronimum inuenitur, non propterea aliquid erit quia id ſcit Deus futurum; ſed quia futurum eſt, ideò ſcitur à Deo antequàm fiat. Denique, quod cum iſtis ferè coincidit, alij dicunt Deum æterno conſilio & voluntate abſolutoq; decreto non prædeterminaſſe omnia quæ in tempore fiunt, multò minus independenter ab omni præuiſione, etiam conditionalium liberarum; ideoque neceſſariò admittendam eſſe volunt ſcientiam conditionalium liberarum quâ Deus videt quid quiſque pro innata ſua libertate facturus eſſet, ſi

Digitized by Google

hoc vel illo ordine collocaretur, ſi hoc vel iſto modo ei ſuaderetur. Atque hanc ſententiam ita ex SS. Damaſceno & Thoma alijſque Patribus & Scholaſticis probatam volunt vt contrariam parum tutam appellent, nec amplectendam putent ab ijs qui bene de diuinis rebus ſentiunt. Sed reſpondeo iſtas ſententias à nullo ſancto Patre, hactenus traditas. Nam Molina ſe primum ſcientiæ conditionalium inuentorem profitetur qui quæſt. 23. art. 4. & 5. diſputatione 1. ſuam de concordia liberi arbitrij cùm prædeſtinatione & præſcientia Dei per mediam ſcientiam quam vocat, ſeu vt alij per ſcientiam conditionalium liberarum diſputationem concludens ita loquitur. *Quia res eſt magni momenti ac valdè lubrica, & hæc noſtra ratio conciliandi libertatem arbitrij cum diuinâ prædeſtinatione à nemine quem viderim hucuſque tradita, ideo ſatius hæc duxi paulo fuſius explicare.* De eadem vero ante præmiſerat, quod ſi iſta eius dicta, data explanataque ſemper fuiſſent, forte neque Pelagiana hæreſis fuiſſet exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrij noſtri libertatem fuiſſent auſi negare, &c. neque ex Aug. opinione concertationibuſque cum Pelagi. tot fideles fuiſſent turbati, ad Pelagianoſque defeciſſent. Item poſtea. Neq; vero dubito quin ab Auguſtino & cæteris Patribus vnanimi conſenſu comprobata fuiſſet hæc noſtra de prædeſtinatione ſententia, ratioque conciliãdi libertatem arbitrij ſi propoſita illis fuiſſet. Sentit ergo ſe primum iſtius ſcientiæ mediæ & optimæ rationis conciliandi libertatem hominis cum gratia Dei, inuentorem: quæ cùm SS. illos Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, Gregorium, Chryſoſtomum latuerit, vni Molinæ detecta eſt, quaſi vero SS. illis Patribus vel doctior ſit vel ſanctior. An Auguſt. Eccleſiæ peculiariter datus Doctor, & Pelagianorum à Deo excitatus malleus non fuit tam perſpicax quam Molina, vt adinueniret conciliationem libertatis cum gratia de qua erat ipſi cum Pelagianis ſumma concertatio? Inuenit ſanè & conciliauit optimè, ſed non per conditionalium ſcientiam quam nec agnouit, nec ſi agnouiſſet recepiſſet, quia non eſt vera ratio. Certum eſt enim Deum ab æterno præuidiſſe & prædeterminaſſe omnia quæ fiunt in tempore, & hoc independenter ab omni præuiſione conditionalium liberarum, vt proinde nulla ſit agnoſcenda ſcientia media. Probatur primo. Obiectum diuinæ ſcientiæ eſt id quod futurum eſt, vel quod eſt poſſibile ſolum, & non futurum, ergo omnis ſcientia Dei vel eſt ſcientia viſionis vel ſimplicis intelligentiæ. Conſequentia eſt ab obiecto (vt videre licet 1. parte quæſt. 14. art. 9.) ad habitum. Antecedens confirmatur quia conditiones illæ quæ apponuntur vt dicatur eſſe ſcientia conditionalium vel ſunt futuræ, vel non. Si prius, ſunt obiectum ſcientiæ viſionis; ſi poſterius, ſunt obiectum ſimplicis intelligentiæ. Neq; vero aliam rationẽ induunt eo ipſo quo naturã conditionis ſortiũtur: nam de conditione vt conditio eſt, ſiue ſpectetur nude vt cõditio, ſiue ſimul cum re cuius eſt conditio ſimiliter quærimus an ſit futura necne, & tunc redit argumentum vt prius. Secundo probatur ex eo quod inter articulos Pariſijs condemnatos anno Domini 1270. inueniatur iſte. *Item*, (error eſt dicere) *quod aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ*: & (error eſt dicere) *quod falſum eſt omnia eſſe præordinata à prima cauſa, quia tunc euenirent de neceſſitate.* Sentiebant ergo iam olim Pariſienſes Doctores verum eſſe quod omnia ſint à Deo præordinata, nec ob id de neceſſitate eueniant; quam eorum ſententiam ſecutus eſt noſter S. Thomas Pariſienſium Doctorum gloria ſic inquiens quodlib. 12. art. 5. *Omnia ſunt à Deo prædeterminata & ordinata*: lib. 3. contra Gent. cap. 17. *Omnes ſecundorum agentium actiones ordinantur à primo agente.* Cap. 76. *Ipſe Deus eſt immediatè ſua prouidentia omnia diſpenſans: horum ſingularium ordinatio eſt immediatè per prouidentiam diuinam à Deo. Diuina ſapientia eſt ordinatiua qui & quot & qualiter ex eius virtute progrediãtur effectus.* Cap. 94. *Cum Deus ſit omnium exiſtentium cauſa rebus omnibus conferens eſſe,*

Molina eſt inuẽtor ſciẽtiæ conditionalium.

Deus abſolutè prædefiniuit omnia.

Nulla eſt ſcientia media.

Omnia ſunt à Deo prædeterminata.

Digitized by Google

oportet quod ſua prouidentia ordo res omnes complectatur: Deus in prouidendo ſua ſapientia præmeditatione ſempiternâ, omnia ordinat quantumcunque minima videntur: Diuinæ prouidentiæ non ſolum ſubduntur effectus, ſed etiam cauſæ & modi eſſendi. Cap. 97. *Oſtenſum eſt quod Deus per ſuam prouidentiam omnia ordinat in diuinam bonitatem ſicut in finem.* Cap, 98. *Omnia ex diuina prouidentia ordinantur.* Cap. 102. *Ab eius prouidentia totus hic ordo fluit.* Similiter opuſc. 3. cap. 136. *Ab ipſo Deo omnia diriguntur in finem: omnia ordinantur ab ipſo: omnia gubernantur & reguntur à Deo.* Cap. 135. *Ipſe immediatè omnia ordinat & diſponit,* Cap. 136. *Totus ordo cauſarum ſecundarum & virtus earum eſt à Deo.* Vide etiam quæ diximus ex 1. parte quæſt. 116. ex quæſtione 6. de potentia, & quæſtione 5. de veritate. Quibus omnibus locis clarè aſſerit Deum ab æterno prædeterminaſſe, ordinaſſe, prælocutum eſſe, & ſtatuiſſe omnes effectus omniumque effectuum ordinem, modum & menſuram. Independenter ergo à præuiſione conditionalium decreuit ea quæ futura eſſe voluit, præſertim cum & conditionales illæ liberæ ſint effectus diuinæ prouidentiæ, ac proinde de numero eorum quæ ordinauit, definiuit, ac prædeterminauit; imo *Deus non præuidet aliquem bene vſurum libero arbitrio niſi quia vult vel præordinat eum bene illo vſurum:* vt etiam docet Scotus l. 1. diſt. 41. Addamus & quædam alia. *Neceſſe eſt,* inquit idem Thomas 1. parte quæſt. 22. ar. 2. *omnia quæ habent quocunque modo eſſe, ordinata eſſe à Deo in finem, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom, 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt.* & quæſt. 25. art. 5. *Non poteſt eſſe quod aliqua faciat quæ non præſciuerit & præordinauerit ſe facturum.* & opuſculo 3. cap. 130. *Quicunque exequitur ſuæ prouidentiæ ordinem per aliquas medias cauſas, neceſſe eſt quod effectus illarum mediarum cauſarum cognoſcat & ordinet, alioquin extra ordinem ſuæ prouidentiæ caderent, & tanto perfectior eſt prouidentia gubernantis, quantò eius cognitio & ordinatio magis deſcendit ad ſingularia, quia ſi aliquid ſingularium à cognitione gubernantis ſubtrahitur, determinatio ipſius ſingularis eius prouidentiam diffugiet. Oſtenſum eſt autem ſupra quod neceſſe eſt omnia diuinæ prouidentiæ ſubdi, & manifeſtum eſt quod diuina prouidentia perfectiſſima eſt, quia quidquid de Deo dicitur, ſecundum maximum conuenit ei. Oportet igitur quod ordinatio prouidentiæ ipſius ſe extendat vſque ad minimos effectus.* Item quæſtione 6. de veritate art. 6. *Cauſa ſecunda non ordinatur ad effectum niſi ex ordinatione cauſæ 1.* Deus ergo ordinat omnem effectum cauſæ ſecundæ ac etiam ipſam cauſam ſecundam ad talem effectum. Et hanc eandem doctrinam confirmant non ſolum quæ idem Doctor habet tota quæſtione 22. primæ partis, & quæſtione 5. de veritate: & opuſculo 3. cap. 123. & lib. 3. contra Gentiles cap. 64. & alibi, ſed etiam quod ſcripturæ, Patres & Scholaſtici omnes vno ore affirmant Deum ſimpliciter & abſolutè omnia prouidere, gubernare & dirigere nulla facta mentione præuiſionis conditionalium liberarum, quam teſte Molinâ non aguouerunt vt ad prouidentiam & ſcientiam Dei prærequiſitam. Sapientiæ octauo. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter:* & capite vndecimo. *Omnia in menſura, numero & pondere diſpoſuiſti Domine.* Si omnia diſponit, omnibuſque modum, ſpeciem, & ordinem diſpoſuit; ergo cauſas & earum effectus, ipſumque cauſarum ordinem ad effectus diſpoſuit, prædefiniuit ac prædeterminauit. Quid enim eſt ab æterno prædeterminare, niſi diſponere & ordinare vt hoc modo, in hac ſpecie, & in hoc ordine proueniant quæ ventura ſunt. Neque vero dependenter à præuiſione conditionalium ſic omnia diſpoſuit & ordinauit: nam & ipſas conditionales liberas tanquam ſuæ prouidentiæ effectum diſpoſuit ac ordinauit, ſi omnia diſpoſuit. Vnde D. Th. lib. 3. contra Gentes cap. 97. *Omnia,* inquit, *in menſura &*

Deus omnia ordinat.

Deus præordinat vſum futurum liberi arb.

Ordinatio prouidentiæ Dei extendit ſe ad minima.

Sap. 8. & 11.

Digitized by Google

numero & pondere diſpoſuit Dominus, vt per menſuram quantitatem ſiue modum aut gradum perfectionis vniuſcuiuſque rei intelligamus: per numerum verò, diuerſitatem & pluralitatem ſpecierum conſequentem ex diuerſis perfectionis gradibus: per pondus verò, inclinationes diuerſas ad proximos fines & operationes, &c. Et cap. 64. *Ordo*, ait, *rerum creaturarum ſecundum diſtinctionem naturarum & graduum ipſarum procedit ex diuinâ ſapientiâ: ſicut in ſecundo oſtenſum eſt: ergò & ordo operationis per quam res creatæ magis appropinquant ad vltimum finem. Ordinare autem actiones aliquarum rerum ad finem eſt gubernare ipſas. Deus igitur per ſuæ ſapientiæ prouidentiam rebus gubernationem & regimen præſtat. Hinc eſt quod ſacra ſcriptura Deum Dominum & Regem profitetur ſecundum illud pſalmiſtæ. Dominus ipſe eſt Deus.* & idem. *Rex omnis terræ Deus. Regis enim eſt & Domini ſuo imperio regere & gubernare ſubiectos: vnde & rerum curſum ſacra ſcriptura diuino præcepto aſcribit. Iob 9. qui præcipit ſoli & non oritur, & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo.* Denique ſententiam hanc de abſolutâ Dei omnium rerum ordinatione & prouidentia SS. Patribus eſſe conformem probare licet ex Ambroſ. lib. 1. officiorum cap. 13. Chryſoſt. in libris ſex de prouidentia, & alijs. Sed vnum Auguſtinum ſufficiet produxiſſe in medium qui lib. 5. de ciuit. Dei cap 9. dicit quod *omnia maximè Dei voluntati ſubdita ſunt, cui etiam voluntates omnes ſubijciuntur quia non habent poteſtatem niſi quam ille concedit.* Item. *Quod vero negat (Cicero) ordinem omnium cauſarum eſſe certiſſimum, & Dei præſcientiæ notiſſimum, plus eum quam Stoici deteſtamur.* Et cap. 11. dicit quod *à Deo eſt omnis modus, omnis ſpecies, omnis ordo, menſura, numerus, pondus.* Quid clarius? An non apertè ſignificat Deum cuique rei dediſſe modum, ſpeciem & ordinem. i. prædeterminaſſe omnia? Ipſas etiam cauſas omnes à Deo diſponi ac ordinari diſertis verbis docet l. 7. de ciuit. Dei cap. 29. inquiens. *Illum Deum colimus qui naturis à ſe creatis & ſubſiſtendi & mouendi initia fineſque conſtituit, qui rerum cauſas habet, nouit atque diſponit.* & infra: *qui cauſas non ſolum principales ſed etiam ſubſequentes nouit atque ordinat.* Et magiſtro ſuo conformis S. Proſper in epiſtolâ ad Ruffinum. *Omnia*, inquit, *Dei iudicio nouimus ordinari.* Et lib. 1. de vocatione Gentium cap. 14. dicit ſe ipſum non ignorare *quod Deus ſit ordinator eorum omnium, quorum differentias ſiue in habitu corporum, ſiue in qualitatibus animorum diiudicare non poteſt.* Et lib. cõtra collat. c. 12. diſertè aſſerit voluntatem noſtram à Deo formari, regi, & ordinari. Neque vero hinc ſequitur Deum velle peccata & peccata ipſa prouidiſſe ac prædeterminaſſe. Peccatum enim non eſt natura aliqua vt docet D. Thomas opuſculo 3. cap. 115. ſed eſt nihil. *Manifeſtum eſt* ait S. Aug. tract. 1. in Ioannem *quia peccatum nihil eſt*, quod proinde ſine Deo factum eſſe dicitur Ioan. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil.* i. peccatum, iuxta expoſitionem Alexand. Alenſis 1. p. q. 40. membro 1. ad 4. ex Aug. deſumptam. Dicimus ergo Deum ordinaſſe & determinaſſe omnia quæ fiunt. i. omnes res, omnes operationes, omnes actus. Verum quia peccatum non eſt res aliqua, ſed rei coniuncta deformitas & obliquitas, ideo ipſum non prouidit nec prædeterminauit, ſed ſolum permittit, punit, & ex eo bonum elicit. Ex dictis patet neutiquam recipiendum eſſe quod à quibuſdam dicitur, Deum abſoluta voluntate non prædefiniuiſſe ab æterno, omnia quæcunque fiunt in tempore: Multò autem minus recipiendum eſt quod Ioannes Mariana lib. 2. de morte & immortalitate cap. 13. docet inquiens: *Quicquid electuri ſumus, vidit Deus intuitu æterno, &c. vidit inquam non ſanxit, prædixit, non definiuit vt fierent, præſcit omnia, ſed non omnia præfinit quæ ſunt Damaſceni verba.* Et mox. *Cenſeo actionem peccati à Deo non definiri, permitti tantum.* Item: *Actiones bonas Deus ſuâ prouidentiâ ita complectitur, vt ad eas inuitet & impellat, offeratque opem ſuam ad peragendum quod eſt honeſtum: non tamen vt ſigillatim definiat, vt ſingula ſuo ordine, loco & tempore fiant. Pleraque noſtro arbitrio, noſtroque relinquuntur*

Deus rerum cauſas nouit diſponit & ordinat.

Peccatum eſt nihil.

Digitized by Google

relinquuntur conſilio à quo & definitionem accipiunt. Sic arbitror iudicandum de minutis alijs tum rebus tum actionibus. Rectè Thomas Aquinas quodam in loco, Deum in ſuâ prouidentiâ culicum & muſcarum numerum non prædefiniuiſſe ait. Hoc inquam nullo modo eſt recipiendum, cum ſit iam citatis auctoritatibus manifeſtè contrarium. Quomodo Damaſcenus dicens Deum non omnia præfiniuiſſe ſit explicandus, ſup. ex B.Thomâ diximus. Quod ſecundo loco negat Mariana in bonis actibus ſingula definiri vt ſuo loco, ordine & tempore fiant, apertè falſum eſt. *Diuina* enim *ſapientia eſt ordinatiua, qui & quot & qualiter ex eius virtute progrediantur effectus etiam in infimis rebus* ait D.Thomas lib.3.contra Gent.cap.76. Vbi non ſolum docet Deum ſingula ordinaſſe, & qualiter ſeu quomodo & quo ordine euentura ſunt, ſed etiam numerum rerum quantumuis infimarum ab eodem ordinari aſſerit, contra quam opinatur idem Mariana. Deinde cap.35. diſertis verbis affirmat per intellectum & voluntatem Dei determinari & præſcribi omnem effectum & omnis effectus conditionem: *Effectus,* inquit, *ab intellectu & voluntate ſequitur ſecundum determinationem intellectus & imperium voluntatis: ſicut autem per intellectum determinatur rei factio & quæcunque alia conditio, ita & præſcribitur ei tempus:* quod exemplo declarat. *Non enim,* ait, *ſolùm ars determinat vt hoc tale ſit, ſed vt tunc ſit, ſicut medicus vt tunc detur potus.* Et infra: *Oportet ad hoc quod voluntas ſit ſufficiens cauſa* (qualis eſt voluntas Dei) *quod effectus ſit quando voluntas effectum eſſe diſpoſuit.* Vides quomodo Deus & tempus & locum diſpoſuerit ſuorum effectuum? Deinde quoties bona operor, agamne domino Deo gratias pro effectu & opere præſtito, ſed quod tali die, tali hora, tali loco, tali ordine fecerim mihi tribuam? Abſit hoc à me Domine: ſi enim ſic loquerer, ſtares aduerſum me dicens: *Quid habes quod non accepiſti, ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis?* 1. Cor. 4. Fateor ergo Domine Deus quod in me nihil ſit ex me præter peccatū: ſi bonum operatus ſum, tu feciſti: ſi loco & tempore oportunis, tu feciſti: ſi ordine debito, & hoc ipſum tu feciſti. Tu enim Domine Deus meus ſingula opera tua, etiam illa quæ vis eſſe opera mea ita diſponis, ordinas, ac definis vt non tantum offeras opem, ſed etiam præſtes vt acceptem; non ſolum ſuades ac perſuades, ſed realiter in me creaturâ tuâ operaris; nec tantum actiones bonas prouidentia tua complectitur, ſed etiam ordinem, locum, & tempus quo fiant, definis. Alioquin enim quomodo omnia in menſurâ, numero, & pondere diſponeres? Quomodo modum, ſpeciem, & ordinem imponeres? quomodo omnia prouideres & ordinares, ſi ſolas actiones definiens, noſtro arbitrio noſtroque relinqueres definiendum conſilio quo loco, quo ordine, quoue tempore velimus operari? Audiamus Aug. tempus & locū à Deo definita docentem. *Adulter,* inquit homilia 23. inter 50. *non fuiſti in illâ tuâ vitâ præteritâ plenâ ignorantiâ, nondum illuminatus, nondum bonum malumque diſcernens, nondum credens in illum, qui te neſcientem regebat. Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, ſeruabam te mihi. Vt adulterium non committeres, ſuaſor defuit: vt ſuaſor deeſſet, ego feci: Locus & tempus defuit: & vt hæc deeſſent, ego feci. Affuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus: vt non conſentires, ego terrui: Agnoſce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admiſiſti. Mihi debet iſte quod factum eſt, & dimiſſum vidiſti: mihi debes & tu quod non admiſiſti. Nullum eſt enim peccatum quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo: ſi deſit rector à quo factus eſt homo.* Ecce quomodo Deus & locum & tempus definit vt non ſint oportuna ad male agendum: qui vero facit vt deſit locus & tempus male agendi, non faciet vt ſit locus & tempus bene agendi? facit omnino. Vnde idem Auguſtinus omnipotentiæ Dei eſſe dicit in Enchiridio cap.98. quod malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, ad bonum conuertat: & lib. 5. de geneſi ad litteram c. 22. docet *quod à Deo ſit omnis menſurarum modus, omnis paruitas numerorum, omnis ordo ponderum.*

Deus ordinat qui, quot & qualiter effectus eueniant.

Effectus ſequitur determinationem voluntatis Dei etiam quoad tempus.

Deus etiam definit quo tempore ſit agendum.

Digitized by Google

ART. X.

VErum quia ſolet obijci quod ſi Deus omnia præordinauit abſolutâ voluntate, ergo non relinquitur locus orationibus, adhortationibus, conſilijs: Audi B. Proſperum eandem obiectionem ſic proponentem & reſoluentem lib. 2. de vocatione Gentium cap. 34. (quod apud Ambroſium eſt caput 10.) *Contra hanc* (de electione locutus erat) *inuictæ veritatis ſplendidiſſimam lucem ſolent quidam non ſobriè dicere, ſuperfluò ad acquirenda bonorũ operum merita laborari, fruſtra etiam orationibus quibus Deus exorandus ſperatur, inſiſti, ſi ex incommutabili propoſito eius Chriſtianæ gratiæ ſubſiſtit electio, nec aliter quicquam procedere poteſt, quam omnipotentis voluntate diſpoſitum eſt. Sed qui ſe ingenioſè hoc arbitrantur opponere, non intelligunt ſcientiam Dei, quæ & præterita, & præſentia, & futura complectitur, tempore non teneri, & tam in conſpectu eius aſtare ea quæ gerenda ſunt, quam illa quæ aut geruntur, aut geſta ſunt. Quod cùm veriſſimum ſit, non indiget morâ cernendi & diſcernendi illa virtus quæ perpetuò vtroque intuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda ſimul aſpicit, &c.* Vide & caput 36. vbi tandem concludit: *Quamuis ergo quod ſtatuit Deus, nullâ poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrij deuotio relaxatur; cùm implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: & qui bona geſſerint, non ſolum ſecundum propoſitum Dei, ſed etiam ſecundum ſua merita coronentur. Ob hoc enim in remotiſſimo ab humanâ cognitione ſecreto, præfinitio huius electionis abſcondita eſt.* Sed opponere etiam ſolent, ſi Deus ita præuidet ac diſponit omnia independenter à voluntate noſtrâ: quare non omnia fiunt neceſſario? quomodo non peccamus neceſſitate potius quam voluntate? *Attende quæſo*, ait Auguſtinus libro 3. de libero arbitrio cap. 3. *quanta cæcitate dicatur, ſi præſciuit Deus futuram voluntatem meam, quoniam nihil aliter poteſt fieri quam præſciuit, neceſſe eſt eſſe vt velim quod ille præſciuit: ſi autem neceſſe eſt, non iam voluntate ſed neceſſitate id me velle fatendum eſt. O ſtultitiam ſingularem!* & rurſum capite 4. Auguſtinus petit ab Euodio. *Vnde tibi videtur aduerſum eſſe liberum arbitrium noſtrum præſcientiæ Dei? quia præſcientia eſt, an quia Dei præſcientia eſt? Euod. Quia Dei potius. A. Quid ergo, ſi tu præſcires peccaturum eſſe aliquem, non eſſet neceſſe vt peccaret? E. Imò neceſſe eſſet vt peccaret; non enim aliter eſſet præſcientia mea, niſi certa præſcirem. A. Non igitur quia Dei præſcientia eſt, neceſſe eſt fieri quæ præſcierit, ſed tantummodo quia præſcientia eſt. Quæ ſi non certa prænoſcit, vtique nulla eſt. E. Conſentio, Sed quorſum iſta. A. Quia niſi fallor, non continuo tu peccare cogeres, quem peccaturum eſſe præſcires. Neque ipſa præſcientia tua peccare eum cogeret, quamuis ſine dubio peccaturus eſſet. Non enim aliter id futurum eſſe præſcires. Sicut itaque non ſibi aduerſantur hæc duo, vt tu præſcientia tua noueris, quod alius ſuâ voluntate facturus eſt, ita Deus neminem ad peccatum cogens, præuidet tamen eos qui propriâ voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iuſtus, quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim tu memoriâ tuâ non cogis facta eſſe quæ præterierunt, ſic Deus præſcientia ſua non cogit facienda quæ futura ſunt. Et ſicut tu quædam quæ feciſti, meminiſti, nec tamen quæ meminiſti, omnia feciſti: ita Deus omnia quorum ipſe author eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe author eſt. Quorum autem non eſt author, iuſtus eſt vltor.* Conferantur etiam quæ habet libro 5. de ciuit. Dei cap. 9. & 10. & quæ ſcribit S. Proſper Auguſtino in epiſtolâ ad eum ſcriptâ. Denique prædeterminatione diuinâ non eneruari libertatem vel ex eo diſce quod S. Thomas opuſculi 1. capite 16. doceat nos acci-

Ex incomnutabili propoſito Dei non excluditur ſtudium orãdi.

Ille quem præſciuit Deus peccaturum non neceſſitate peccat.

pere dona gratiæ per Chriſti Domini incarnationem ſecundum Dei prædeterminationem: ſi enim non obſtante eâ prædeterminatione filius Dei potuit non incarnari, Chriſtus potuit non pati, & Deus poteſt non dare gratiam, manifeſtè ſequitur prædeterminationem non obſtare libertati; ſed de his adhuc redibit ſermo in ſequentibus: redeamus ad ordinationem Dei.

A R T. XI.

Numerus boum vel culicum non eſt per ſe præordinatus à Deo.

PRædictus Mariana etiam addit Deum non prædefiniuiſſe numerum culicum & muſcarum, probatque ex S. Thoma, cuius tamen nullum locum allegat. Sed hoc falſum eſt, nec à B. Thoma traditur. Nam Bellarminus eadem cum Mariana dicens citat quæſt. 23. 1. parte art. 7. ſed ibi hoc B.Thom.non aſſerit. Verba eius ſunt. *Licet Deus ſciat numerum omnium indiuiduorum, non tamen numerus vel boum vel culicum vel aliquorum huiuſmodi eſt per ſe præordinatus à Deo.* Vbi nota illud (per ſe) quod ab iſtis auctoribus eſt omiſſum eſſe particulam integritati ſenſus & ſententiæ prorſus neceſſariam. Nam per illud ſimile B. Thomas vult docere quod ſicut in vniuerſo quædam ſunt quæ propter ſe prouidentur in quibus eſſentialiter conſiſtit perfectio vniuerſi, quæque perpetuitatem habent, ſicut & vniuerſum eſt perpetuum: Alia vero non prouidentur propter ſe, ſed propter aliud; qualia ſunt indiuidua corruptibilia quæ perpetuitatem habere non poſſunt niſi in ſpecie, quæque licet præordinata ſunt & prouiſa, non tamen ſunt prouiſa niſi propter perpetuum eſſe ſpeciei conſeruandum, cùm è contra ipſa ſpecies propter ſe ſit prouiſa vt per ſe pertinens ad perfectionem vniuerſi. Ita reproborum numerus ſit quidem à Deo præſcitus & præfinitus, ſed non per ſe ſeu principaliter ſicut numerus prædeſtinatorum. Prædeſtinati enim à Deo præordinantur principaliter âd bonum vniuerſi, ſcilicet ad finem ſupernaturalem ſeu ad gloriam Dei quatenus beatitudinem conſequuntur: Reprobi vero ſolum ſecundario, quatenus ſunt propter electos quibus omnia cooperantur in bonum, & quatenus ratione illorum manifeſtatur miſericordia Dei in electis. Expoſitionem hanc inuenies dicto articulo 7. quæſt. 23. & quæſt. 5. de veritate art. 3. & apud Baneſ. ſuper 1. parte. Quod autem Deus præfinierit certum numerum omnium rerum quantumuis minimarum probatur 1. quia quotquot ſunt res quantumuis exiguæ Deus eas fecit: ergo ab æterno decreuit eas facere, operatur enim omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Secundo Chriſtus Matth. 6. & 10. Lucæ 12. ita commendat nobis Dei prouidentiam vt doceat nec volatilia cœli nec hortorum lilia, nec fœnum agri, nec capillos capitis exemptos eſſe à Dei cura & prouidentia, adeò vt nec vnum eorum cadat aut pereat ſine voluntate Patris. Vnde S. Proſper libro ſententiarum ex Auguſtino, ſententia 281. ſic ait. *Cum ſaluator dicit vnum paſſerem non cadere in terram ſine voluntate Dei, & quod fœnum agri, quod poſt paululum mittendum eſt in clibanum, ipſe tamen formet, ac veſtiat: nonne confirmat, non ſolum iſtam mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam: verum etiam viliſſimas eius, abiectiſſimaſque particulas diuina prouidentia regi: ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum cauſas comprehendere non poſſumus, æſtimemus?* Eadem habet ipſe Auguſt. lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 21. Quibus conforme eſt quod habet libro 10. de ciuit. Dei capite 14. vbi refert ſententiam Plotini Platonici qui prouidentiam Dei *vſque ad hæc terrena & ima pertingere, floſculorum atq; foliorum pulchritudine comprobat: quæ omnia quaſi abiecta & velociſſimè pereuntia decentiſſimos formarum ſuarum numeros habere non poſſe confirmat, niſi inde firmentur vbi forma intelligibilis & incommutabilis ſimul habens omnia perſeuerat,*

Matth. 6. & 10. Luc. 12.

Etiam abiectiſſima reguntur Dei prouidentiâ.

Digitized by Google

Atque hoc ipſum Auguſtinus ex ſcriptura probat. Matth. 6. Conſiderate lilia agri &c. His conſonat etiam quod habet B. Hieronymus in vita Pauli Eremitæ ita Antonium orantem introducens. *Deus ſine cuius nutu, nec folium arboris defluit, nec vnus paſſer in terram cadit da illis,* &c. & ad caput 10. Matth. *Si paruula,* inquit, *animalia abſque Deo authore non decidunt & in omnibus ſemper eſt prouidentia, &c.* Vide etiam ad caput 32. Hieremiæ. Ex quibus animaduertere debes quod ea quæ his velut contraria inueniuntur in Hieronymo ſuper caput primum Abacuc, allata ſint ab eo non ex propria ſed ex aliorum ſententia, vt proinde ille ſit vnus ex illis locis quos in libro contra Rufinum dicit ſe in commentarijs ſuper Prophetas non ex ſua ſed ex aliorum ſententia expoſuiſſe. Prædictis conformiter etiam locutus eſt Magiſter ſententiarum l.1.d. 39.& Alexander Alenſis 1.p.q.26. m.4.art. 4. *Scit,* inquiunt, *Deus quanta ſit multitudo pulicum, culicum, & muſcarum, ſed non ſcit hoc per momenta ſingula, imo ſimul & ſemel omnia.* Vide ſup. ex lib.3.contra Gent.cap. 76. allata quibus adde opuſc. 3.cap.123.130.131.134. &c.

Deus ſcit multitudinē culicum.

ART. XII.

QVod Bellarminus adiungebat Deum non præuidere futuras actiones liberas niſi in humana voluntate, neque efficaciter probauit, neque verum eſt, ſicut nec illud quod alij dicunt res futuras eſſe cauſas præſcientiæ Dei. Nam certa eſt B. Thomæ doctrina qui 1. parte quæſt. 14. art.5. dicit quod Deus *alia à ſe cognoſcit non in ipſis ſed in ſeipſo; in quantum eſſentia ſua continet ſimilitudinem aliorū ab ipſo.* Et confirmatur ex Aug. qui quæſt.46.inter 83. affirmat Deum nihil extra ſe intueri, *non quaſi nihil intueatur quod eſt extra ſe ſed quia id quod eſt extra ſeipſum non intuetur niſi in ſeipſo:* ait B. Thomas ibidem. Quam ſuam doctrinam repetit in illa quæſtione per plures articulos; & articulo 13. conformiter aſſerit Deum futura contingentia cognoſcere *non ſolum prout ſunt in ſuis cauſis ſed etiam prout vnumquodque eorum eſt actu in ſeipſo* ſcilicet ſecundum eſſe quod obiectiuè eſt in Deo & non quod actu extra cauſas productum eſt ſed quale ſuo tempore habebit. Si quæras quare B. Thomas non docet futura cognoſci à Deo in prædeterminatione voluntatis, ſi verum eſt quod omnia prædeterminauit. Reſp. quæſt. præſupponere falſum. Docet enim D.Th. Deum futura contingentia cognoſcere non tantum prout ſunt in cauſa, ſed etiam prout emanant a cauſa. i. non ſolum videre effectum in cauſa incompleta & indeterminata, ſed etiàm in cauſa completa & determinata. *Cognitio Dei,* inquit lib. 1. contra Gent. cap. 67. *eſt de rebus omnibus per cauſam: ſe enim cognoſcendo qui eſt omnium cauſa, alia quaſi ſuos effectus cognoſcit.* & cap. 68. *Cum Deus ſit cognitor totius eſſe, cuius eſt principium, cognoſcit vnumquemque effectum non ſolum in ſe, ſed etiam in ordine ad quaſlibet ſuas cauſas proximas:* Nam vt dicit c.69. *cognoſcit ordinem cauſæ ad ſuum effectum.* & vt 1. p.q. 14.art.7.loquitur, *effectus ſuos in ſeipſo videt, ſicut in cauſâ.* His conformia tradit Scotus l.1.ſent.d.39.& 41. vbi certam præuiſionem futurorum contingentium dicit eſſe ex determinatione voluntatis diuinæ qua omnia producenda in tempore, quæque facere decreuit, definit: Peccata verò quæ non ſunt entia ſed priuationes, præſcit, quia nouit ab æterno quorum actuum ſubſtantiam ſit ipſe producturus in tempore, & quos eorundem actuum defectus à creata voluntate proceſſuros ſit ipſe permiſſurus. Si dicas hæc non ſubſiſtere, cum futurorum contingentium non ſit determinata veritas. Reſp. eſſe, vt patet ex locis B. Th. citatis ac etiam ex opuſc.3. cap. 133. & quia ſequeretur alioquin quod Deus non haberet futurorum præſcientiam, cum ſcire non poſſit id quod non eſt ſcibile ſeu verum, hoc enim eſt obiectum ſcientiæ.

Deus omnia intuetur in ſe.

Deus omnia cognoſcit per cauſam.

Quomodo Deus præſciat peccata.

Digitized by Google

ART. XIII.

PRoximum eſt nunc vt oſtendamus res futuras non eſſe cauſas ſcientiæ Dei. Probatur 1. quia cognitio diuini intellectus ita ſe habet ad res alias ſicut ſe habet ſcientia artificis ad artificiata; ſed ars eſt cauſa artefactorum, ergo & ſcientia Dei eſt cauſa rerum. Ita ſentit & ratiocinatur S.Thom.1.p.q.14.art. 8. lib. 1. contra Gent. cap. 67. & in quæſtionibus diſputatis q. vnica de ſcientia Dei art. 5. & 14. Vnde & l.1.contra Gent.cap.68. *Res à Deo ſcita*, inquit, *non ſunt priores eius ſcientiâ ſicut apud nos eſt, ſed ſunt eâ poſteriores.* Idem ſentit B. Bonau. lib. 1. ſent. d. 39. q. 2. *Scientia*, inquit, *diuina non pendet ex re ſcita.* Et Alex. Alenſ.1.p.q.24. m. 3. & q. 26. m.4. art.4. *Non enim ea quæ creata ſunt, ideo ſciuntur à Deo quia facta ſunt; at vero potius ideò facta ſunt quia immutabiliter ſciuntur à Deo.* Et S.Anſelmus l.de concordia præſcientiæ & prædeſt.cap.1. *Si Deus à rebus habet ſcientiam, ſequitur quod illa prius ſint quam eius ſcientia, & ſic à Deo non ſint à quo nequeunt eſſe niſi per eius ſcientiam.* S.etiam Aug.l.5.de ciuit.Dei cap.9. & lib.11. cap.10. hanc eandem doctrinam ſatis explicat:l.autem 15.de Trin.c.13.apertiſſimè dicit quod *vniuerſas creaturas ſuas, & ſpirituales & corporales,non quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit: Non enim neſciuit quæ fuerat creaturus. Quia ergo ſciuit, creauit, non quia creauit ſciuit.* Auguſtini quoque magnus imitator Boëtius. *Non placet*, inquit lib. 5. de conſolatione Philoſophiæ, *ratio quâ ſe quidam credunt quæſtionis de præſcientia Dei nodum poſſe diſſoluere: aiunt enim non ideo quid eſſe euenturum, quoniam id prouidentia futurum eſſe proſpexerit, ſed è contrario potius, quoniam quid futurum eſt, id diuinam prouidentiam latere nō poſſit.* Et poſtea: *Quam præpoſterum eſt vt æterna præſcientia temporalium rerum euentus cauſa dicatur! Quid eſt aliud arbitrari ideò Deum futura, quoniam ſunt euentura, prouidere, quam putare quæ olim acciderunt, cauſam ſummæ illius eſſe prouidentiæ.* Probatur 2. quia ſi ideo ſciret Deus res eſſe futuras quia futuræ ſunt, quærenti quare futuræ ſunt quid tandem reſpondebitur? Nunquid fides nos docet res ideò eſſe futuras quia Deus vult eſſe futuras qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ? Prius ergo natura eſt, Deum velle res eſſe futuras, quā quod futuræ ſint,ſicut cauſa prior eſt effectu: & cōſequenter etiā prius eſt Deū ſcire res eſſe futuras quā quod futuræ ſint: quod enim eſt prius priori, eſt prius poſteriori, ſed ſcientia Dei eſt prior(iuxta modum noſtrū concipiēdi) priori ſcilicet voluntate Dei, ergo eſt etiā prior poſteriori.i.quod res ſint futuræ.Si dicas eſſe ab æterno futuras,& ſic ab æterno eſſe cauſam præſcientiæ Dei: contra,præterquā quod ſciētia Dei cū ſit ipſe Deus nullam habeat cauſam, res nō ſunt ab æterno futuræ in hoc tēpore niſi quia primū agens,primū efficiens,& primum mouens Deus ab æterno voluit eas in hoc tempore eſſe futuras, volens producere cauſas per quas ipſe tales effectus facere ordinauit. Si enim ab æterno non decreuiſſet tales cauſas & per eas tales effectus facere in tempore, nec fierent nec futuri eſſent. Nam ipſe eſt qui effectibus omnibus cauſas adaptat, quibuſdam quidem neceſſarias, alijs autem contingentes vt ita quidam effectus eueniant neceſſariò, alij contingenter, ideoque nullus effectus hic producitur quantumcunque ſit contingens qui non referatur in Deum vt primam, altiſſimam & efficaciſſimam cauſam. Vide 1.p.q.19.art8..& q.22. art.4.Dices,Origenes in epiſt.ad Rom.& S.Hiero.ad cap.26. Hiere.dicunt quod, Non propterea aliquid erit, quia id ſcit Deus eſſe futurum; ſed quia futurum eſt, ideò ſcitur à Deo, antequàm fiat. Verum ad hoc arg. reſpondit olim Mag. ſent. & S.Th.1. p.q. 14. art.8. & in quæſt.de ſcientia Dei art. 14. quod *hoc intelligendum ſit ſecundum cauſam conſequentiæ, non ſecundum cauſam eſſendi. Sequitur enim ſi aliqua*

Res à Deo ſcita nō ſunt priores eius ſcientia.

Non ideo Deus ſcit futura, quia futura ſunt.

Res futuræ nō ſunt cauſa præſcientiæ Dei.

Explicatur locus Hier.

Digitized by Google

ſunt futura, quod Deus ea præſcierit, non tamen res futuræ ſunt cauſa quod Deus ſciat. Sed & aliam reſponſionem indicat, vt illis verbis ſermo ſit de ſcientia Dei ſpeculatiua vt talis eſt non adiuncta voluntate: ſic autem ſcientia Dei non eſt cauſa rerum, cùm etiam præſciat peccata, quorum non poteſt eſſe cauſa: Nos autem loquimur de ſcientia Dei prout habet voluntatem coniunctam, dicimuſque quod illa ſit cauſa rerum non autem cauſetur à rebus. 3. dici poteſt ex Alex. Alenſ. dicta q.24. quod illud (ideo) non dicit cauſam, ſed ſolum rationem vel relationem reſpectu eius quod dicitur (præ) vt futurum ſit ratio quare vocetur præſcientia, ſed non eius quod eſt præſcientia; ſiue vt aliqui reſpondent, quod ſi nomine præſcientiæ ſpectemus ſolam relationem ad res præcognitas rectè dici res futuras eſſe illius cauſas: ſicuti enim ſi nihil eſſet futurum nulla eſſet Dei præſcientia, manente tamen eius eſſentia, ita nihil vetat quominus id quod futurum eſt hoc pacto cauſa dicatur præſcientiæ Dei. Neque inde conſequens eſt rem creatam eſſe cauſam rei increatæ, ſcilicet diuinæ eſſentiæ, quia relatio quæ in talibus vocabulis includitur ſolum eſt ens rationis, vnde nec proprij nominis cauſa ſignificari poteſt in huiuſmodi ſermone.

ART. XIII.

PRobatio.13. Si Deus cum cauſis ſecundis ſolum operatur concurrẽdo in earum effectus, ergo non eas gubernat; gubernator enim & director non attingit ſolum effectum, ſed etiam ipſam cauſam moderatur, tangit, dirigit, ducit ac mouet prout ſibi videtur. Hinc eſt etiam quod in theſi 42. Duaci propugnata an. 1608. & 1609. ab aſſertoribus illius cõcurſus gubernatio prætermittitur: *Tres ſunt*, inquiunt, *actiones Deo propriæ, creatio quæ eſt effectio rei ex nihilo: Conſeruatio quæ eſt continua dati prius eſſe collatio, à prima productione eſſentialiter non diſcrepans: & concurſus qui eſt influxus in effectus omnium cauſarum ſecundarũ.* De quo concurſu dicitur theſi 43. *quod habet ſe per modum actionis ipſum effectum cauſæ 2. non vero cauſam attingentis.* Niſi fortaſſe gubernationem comprehendant ſub vna dictarum operationum. Verum ſicuti lucis productio & conſeruatio non eſt gubernatio, ſagittæ quoque factio & conſeruatio non eſt in finem directio, ſed longè plus eſt aliquid in opus aut finem dirigere quam ipſum producere vel conſeruare; ſic Dei gubernatio aliquid amplius ſignificat quam nudam productionem vel conſeruationem. Si enim res à ſe productas ita conſeruaret, vt ſineret eas in incertum vagari, nec in certum aliquem finem dirigeret, daretur creatio & conſeruatio ſine gubernatione: & ſimiliter ſi eas ſic relinqueret vt cooperaretur illis in effectum ad quem fortuitò tenderent, daretur concurſus ſine gubernatione. Aliud ergo eſt Deum gubernare, quam creare, conſeruare, vel concurrere; ac proinde quando enumerantur operationes Deo propriæ, neutiquam prætermittenda eſt gubernatio, præſertim cum plus, aut ſaltem æque differat ab illis, quam illæ differant inter ſe.

Inter operationes Dei numeranda eſt gubernatio.

ART. XIIII.

Prou. 21. PRobatio.14. Scriptura Prou. 21. dicit quod *ſicut diuiſiones aquarum ita cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.* Quomodo habet in manu, & inclinat quo voluerit, ſi illo (tanquam cauſa) relicto, concurrat in ſolum effectum?
Hiere. 31. 18. Hieremiæ 31. Promiſſio noui teſtamenti eſt, *Dabo legem meam in viſceribus eorum & in corde eorum ſcribam eam:* & cap. 18. Sicut lutum in manu figuli, ſic homines dicuntur eſſe in manu Dei. Quomodo hoc ſi Deus non poteſt eos realiter mouere
Ezech. 36. niſi labefactando libertatem! Ezech. 36. *Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra & dabo vobis cor car-*

Digitized by Google

neum: & ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambu- *Facit Deus*
letis. Facere vt ambulemus nunquid eſt eſſe cauſam cur faciamus ideoque prius na- *vt ambule-*
tura agere quam nos agamus? Hinc eſt quod non ſolum in Deo & per Deum *mus in eius*
viuere dicamur, ſed vt dicitur Act. 17. *In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus.* Quomo- *præceptis.*
do autem per Deum & in Deo mouemur, niſi quia Deus realiter nos attingens *Act.* 17.
nos ipſos mouet ad operandum.

ART. XV.

PRobatio. 15. Ex ſcriptura & Patribus notum eſt quod Deus operetur in nobis *Philip.* 2.
velle; ſed velle eſt actio immanens, ipſa ſcilicet inclinatio potentiæ in obie-
ctum quæ ſubſtantialiter manet in voluntate à qua elicitur, ergo Deus non poteſt
illum actum operari in voluntate niſi voluntatem realiter attingat; quomodo enim
actum in potentia manentem producere poſſit in potentia ſi potentiam non attin-
gat! Et nota quod Apoſtolus non dixerit Deum operari nobiſcum (licet hoc ve-
rum ſit) ſed in nobis, quod multò amplius eſt. Vnde Conc. Arauſ. cap. 9. diſtinctè
dixit vtrumque. *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur, ope-*
ratur. Non ergo negamus Deum operari nobiſcum, ſed inſuper aſſerimus quod
etiam in nobis & per nos operetur; ideoque operatur tanquam agens ſuperius,
prius ſcilicet natura quam voluntas.

ART. XVI.

PRobatio. 16. In opere bono Scripturæ & Patres totum Deo tribuunt, aſſerentes
etiam Deum non expectare vt homines velint, ſed facere vt qui prius nolebant,
iam velint. Quid enim Deus velut indifferenter ſe habens expectaret, paratus
cooperari ſi homo velit, cum & hoc ipſum quod homo velit, non habeat homo
niſi Deus operetur in illo, ipſum realiter ac phyſicè attingens? Scripturæ ſunt *Ioan.* 3.
Ioannis 3. *Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum deſuper.* Iac. 1. *Iac.* 1.
Omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre lu- 1. *Cor.* 4.
minum. 1. Cor. 4. *Quid habes quod non accepiſti?* & cap. 12. *Deus operatur omnia in* *Ibidem* 12.
omnibus. Philipp. 1. *Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet, &c.* & cap. 2. *Operatur in* *Philipp.* 1.
nobis velle & perficere. Hebræorum 13. *Deus aptet vos in omni bono.* Et his ſcripturis *Ibid. cap.* 2.
conformiter loquentes S. Patres, etiam totum Deo tribuunt. Cyprian. in expoſi- *Hebr.* 13.
tione orat. Dominicæ. *Precedit humilis & ſubmiſſa confeſſio & datur totum Deo:*
& lib. 5. teſtimon. ad Quiri. cap. 4. In nullo dicit eſſe gloriandum quando noſtrum
nihil eſt. Hieron. lib. 4. in Hierem. Totum eſt gratiæ Dei qui cuncta largitus eſt.
Chryſ. in Pſ. 7. Dauid Deo gratias egit hymnos Deo offerens, & totum ſtratagema
Deo tribuens. Vide eundem hom. 35. in gen. hom. 4. & 5. ſuper 2. ad Theſſal. Aug.
lib. de bono perſeuerantiæ cap. 13. Detur totum Deo. Vide etiam lib. 2. de pec. mer.
cap. 18. & 19. De gratia & libero arb. cap. 8. & alibi. Ex his argumentor: In bono
opere totum eſt Deo tribuendum, ergo non ſolum tribuendus eſt illi effectus
quem operatur cum cauſa ſecunda, ſed & hoc ipſum quod illa operetur, quodque
de potentia exeat in actum. Amplius enim eſt facere quod cauſa operetur, quàm
tantummodo facere effectum quē illa operatur. vt docet Petrus de Aliaco. Cardin.
Camerac. in 4. q. 1. ar. 1. Vnde S. Fulg. l. 9. ad Moni. c. 14. Ipſe facit vt faciamus, quo in
nobis operante fit omne bonum quod facimus. Et ex Aug. deſumptus Conc. Arauſ.
canon. 20. ita habet. *Nulla facit homo bona quæ non præſtet Deus vt faciat homo.* Hinc
eſt quod timorati ac humiles non petunt à Deo vt cum ijs cōcurrat, vel cū ijs coo-
peretur opus bonū, ſed ſuppliciter ac humiliter rogant, vt in illis operetur velle &
perficere pro bona ſua volūtate, vt eos moueat, præueniat, cōpellat, impellat, incli-
net ad benè agendū: Nā in litanijs de venerabili Sacramēto Euchar. oramus *vt ad*
frequentē dignāq; eorū myſteriorū participationem nos cōmouere dignetur. In ſecreta miſſę

Digitized by Google

ſabbathi ante dominicam paſſ. & dominicæ 4. poſt Pentec. obnixè rogamus vt noſtras rebelles ad ſe propitius compellat voluntates. Si vero Deus voluntatem, eamque rebellem compellit, ſi cor inclinat, ſi voluntati præſtat vt faciat, ergo voluntatem tangit, & in cauſam influit, ideoque non concurrit in ſolum effectum. Quomodo enim voluntatem compelleret, ſi in eam non ageret? quomodo cor inclinaret & conuerteret, ſi ſolum cordis effectum attingeret? Præterea S. Aug. lib de corrept. & grat. cap 14. docet quod Deus de ipſis hominum voluntatibus, quod vult, cum vult, facit: & cap. 15. quod magis habeat in poteſtate voluntates hominum quam ipſi ſuas: & Enchir. cap. 96. quod non poſſit voluntate cuiuſpiam creaturæ impediri effectus voluntatis Dei. Ex quibus optimè infertur, ergo Deus in voluntates influit, eaſque determinat efficaciter: ſi enim habet voluntatem in ſua poteſtate, ergo poteſt in eam influere: & ſi magis habet in ſua poteſtate voluntatem hominis quã ipſemet homo, ergo poteſt illum verè ac realiter determinare. Conſ. prob. quia homo ſic habet ſuam voluntatem in poteſtate vt eam verè determinet & applicet, ſed Deus adhuc magis habet illam voluntatem in ſua poteſtate, ergo ipſe magis poteſt illam determinare. Quod autem quidam aiunt verba Aug. *De ipſis hominum voluntatibus, &c.* à Theologis facile explicari ſine prædeterminatione, abſq; authoritate dicitur; quamuis enim nonnulli recentiores Theologi conentur hoc facere, non faciunt tamen; neque hoc quod à recentioribus nonnullis fieri tentatur, Theologorum quaſi communi ſententiæ tribuendum eſt, cum certum ſit antiquos Theologos non poſuiſſe efficaciam gratiæ in nudis ſuaſionibus vel perſuaſionibus congruis, vt mox patebit. Sed reſpondent, ſi offerens inopi liberalem eleemoſynam, infallibiliter & efficaciter facit vt eam acceptet ſine vllâ prædeterminatione, quare Deus non poſſit ſimiliter facere? Reſp. offerentem egeno eleemoſynam etiamſi infallibiliter accepturo neutiquam facere efficaciter vt acceptet. Aliud enim eſt offerre quam efficaciter agere vt alius oblationi conſentiat: & alioquin ſi ſimilitudo illa foret congrua, ergo ſicut acceptans talem eleemoſynam, de acceptione illa gloriari poteſt, quia non accepit illam à diuite: (vt pote qui non aliud dedit quàm eleemoſynam quam obtulit) ſic acceptans gratiam poterit gloriari de acceptatione, quia non acceperit illam à Deo, qui ſolum hoc egit vt gratiam offerret tali modo & tempore quo ſciebat eum acceptaturum. Hæc autem manifeſtè contradicunt Apoſt. 1. ad Cor. 4. Quid habes quod non accepiſti, ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis?

Deus cõpellit rebelles voluntates.

Deus magis habet in poteſtate volũtates hominum quam ipſi ſuas.

1. Cor. 4.

ART. XVII.

Verum ſunt qui ad allatas authoritates reſpondeant Deum mouere, inclinare, & compellere voluntatem moraliter, vt ſicut orator dictione idoneâ ad perſuadendum inclinat animos auditorum, ita Deus inclinare dicatur voluntates hominum inſpirationibus, conſilijs, & ſuaſionibus congruis. Sed contra eſt 1. quia iam ſæpius ex B. Thoma recitauimus Deum mouere ac determinare omnem cauſam, etiam illam quæ naturaliter & neceſſariò agit, ergo ipſe non loquitur de motione iſtâ morali. Quomodo enim cauſis naturalibus adhiberet ſuaſiones & conſilia? 2. Ita proprium eſt Deo mouere voluntatem efficaciter & compellere, vt nulli alteri conueniat: ſed multis conuenire poteſt ita congruè ſuadere vt etiam perſuadeant, ergo hic non eſt ille motionis modus qui Deo attribuitur. Vide Cunerum l. de gratia Chriſti cap. 7. 3. Deus efficacius nos mouet ad bonum quam diabolus ad malum, ſed iſte ſic nos efficaciter inclinat ad malum interius inſtigando per ſuaſiones congruas, vt etiam ſæpe perſuadeat vt docet S. Tho. q. 3. de ma. ar. 4. ergo Deus

Non eſt intelligendum quod Deus moueat aut cõpellat moraliter.

aliter

Digitized by Google

aliter nos ad bonum inclinat. 4. Deus ita inclinat vt operetur velle, ergò non mouet ſolis ſuaſionibus congruis. 5. Suaſio adhibetur intellectui, ergo dum voluntas dicitur efficaciter moueri & inclinari, hoc non eſt per ſolas ſuaſiones. 6. Multi Sancti ſunt bonæ voluntatis quibus eſt ſatis perſuaſum bene agere, quique habent voluntatem & affectum promptum ad bene agendum, ſed illi rectè orant Dominum Deum vt eos ad bonum commoueat, inclinet, applicet ac impellat, ergo motiones illæ quæ Deo tribuuntur & ab eo petuntur, non ſunt ſuaſiones congruæ. Confirmatur, quia Beatiſſ. Virgo Maria ſemper erat perſuaſa, ſemper promptiſſima; cæteri ſancti, etiam ſi carne adhuc infirmâ & propterea cócupiſcente aliquando contra ſpiritum; dicere tamen poterant, *ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*: quando ergo ipſa orabat Dominum Deum, inclina cor meum Deus in teſtimonia tua; quando ipſa & alij orabant vt Deus eorum actiones aſpirando præueniret, illos moueret, faceretque ipſos facere, non ſuaſoriam gratiam petebant quâ non indigebant, ſed eam quâ realiter Deus operatur in cordibus hominum vt velint & quæ volunt perficiant. 7. Deus poteſt efficaciter conuertere hominem illum quem præſciuit omni tempore, & omni occaſione repugnaturum vocationibus, inſpirationibus, & ſuaſionibus: ſed hoc non erit niſi per phyſicam præmotionem, ſeu prædeterminationem, ergo talis præmotio nõ deſtruit libertatem, ideoq; de illa ſermo eſt quando Deus ab eccleſia rogatur vt noſtras rebelles compellat voluntates. Maior nota eſt in B. Aug. Enchir. cap. 95. & confirmatur quià eſt de fide Deum poſſe ſaluare quoſcunque vult, ergò poteſt ſaluare & conuertere etiàm illos quos ipſe cognoſcit omni hora & omni occaſione futuros rebelles: vnde Concilium Arauſicanum canone quarto, docet Deum non expectare noſtram voluntatem vt purgari velimus, ſed potius præparare voluntatem vt velimus ſcilicet iuxtà illud, Paratur voluntas à Domino: atqui ſi Deus ſolùm moraliter mouet inſtar oratoris, dicendus erit expectare conſenſum voluntatis, ergò non ſic ſolummodò mouet ſed realiter ac phyſicè operatur in voluntate. Minor probatur, quià orator expectare debet conſenſum eius cui perſuadere conatur. Suarez quidem diſput. 22. in Metaph. ſect. 4. diſertè affirmat Deum eſſe quaſi indifferentem & expectantem vt iuxta liberum voluntatis vſum illi cooperetur. Verum quomodo illi cum Conc. Arauſ. negante Deum eſſe expectantem conuenit? Certè ſi in bonis meritorijs ita ſe res habere dicatur, falſum dicitur & concilio contradicitur. Hæc enim propoſitio concilij: *Deus non expectat noſtram voluntatem*, contradicit illi, *Deus eſt indifferens & expectans noſtrum conſenſum*. Deindè ſi concurſus Dei eſt indifferens ad velle & nolle, ad bonum & ad malum, ità ſcilicet vt voluntas illo eodem vti poſſit ad velle & nolle, ergò non eſt Deus qui facit velle, ſed homo; quià cùm Deus reliquerit homini concurſum ſuum indifferentem, ipſe homo illum applicauit ad velle potius quàm ad nolle. Præterea dicere concurſum Dei in bonis etiam meritorijs eſſe ex ſe velut indifferentem & expectantem conſenſum noſtræ voluntatis quæ poteſt illo vti ad velle & nolle; quid eſt aliud quàm dicere quod *cùm viderit nos Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit, atque confortat?* Sed hanc ſententiam à Collatore aſſertam S. Proſper damnauit velut erroneam, ergò damnaret etiam priorem. Minor probatur ex eius verbis in lib. contra Collat. c. 16. quæ ad prædicta ſubiungit: *Quis non videat, quod hac doctrina meritum libero aſſignet arbitrio, quo præueniatur gratiâ, quæ ei famuletur reddens debitum, non conferens donum? quæ definitio in Epiſcoporum Paleſtina ſynodo, etiàm à Pelagio anathemate damnata eſt. In eo enim qui bonum incipit velle, & cupit ab iniquitate atque ab errore diſcedere, gratiam Dei hoc ipſum profitemur operari.* Denique probatur ex eodem S. Proſpero, qui cap. 14. de ingratis ita contra eos loquutur.

Pſal. 118.

Pro. 8. iuxta 70. interpr.

Digitized by Google

Vt nunc ſæuas gentes & barbara regna
Ignoti prius aut ſpreti noua gratia Chriſti
Attrahit, & terrâ templum ſibi condit in omni:
Sic prius immites populos, vrbeſque rebelles
Vincente obſtantes animos pietate, ſubegit:
Non hoc conſilio tantum hortatuq; benigno
Suadens atque docens, quaſi normam legis haberet
Gratia: ſed mutans intus mentem, atque reformans,
Vaſque nouum ex fracto fingens, virtute creandi.

Deus nō tantum conſilio ſuadens ſed mutās mentem operatur.

Et capite 20.

Perſpicuum eſt quantum damnatos confoueatis
Dum cuique ad vera capienda exordia vitæ
Naturam affectum fidei conferre docetis:
Dumque aliud non eſt vobiſcum gratia, quam lex,
Quamque Propheta monens, & quam doctrina miniſtri.

Ruſum in epiſtola ad Rufinum contra Pelag. gratiam agnoſcentes, ſed dolosè intelligentes eam in eo conſiſtere quod voluntatis arbitrium admoneat, ità proſequitur. *Intellectum eſt ſaluberriméque perſpectum, hoc tantum eos de gratia confiteri, quod quadam libero arb ſit magiſtra, ſeque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinſecus iudicio eius oſtendat, quo vnuſquiſque ſecundum voluntatis ſuæ motum, ſi quæſierit, inueniat: ſi petierit, recipiat: ſi pulſauerit, introeat. Quia ſcilicet gratia ipſius vocatio, hoc primum circà nos agat, vt noſtræ facultatis arbitrium admoneat, nec aliud ſit gratia quàm lex, quàm propheta, quàm doctor cui circa omnes homines per vniuerſum mundum commune & generale ſit ſtudium, vt qui voluerint credant, & qui crediderint, iuſtificationem merito fidei & bonæ voluntatis accipiant: ac ſi gratia Dei ſecundum hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non ſit gratia.* Quomodò potuiſſet apertius negare efficaciam gratiæ conſiſtere in ſuaſionibus? Clarè affirmat Deum non ſolū admonere liberum arb. ſiue interius ſiue exterius, nec ſolum benignè ſuadere, ſed potenti ſua virtute mutare mentem interius, reformare, recreare & affectum (vt poſteà loquitur) credendi, obediendique generare. Sed inquies Deus operatur quidem realiter, ſed non præuenit; præuenire enim libertatem determinando eſt impedire libertatem. Reſp. Deum præuenire, nec libertatem impedire: ipſe enim ſic in omni opere bono præuenit voluntatem vt faciat eam operari, operaturque ipſe non ſolum cum ea, ſed etiam in ea & per eam iuxta illud Auguſtini: *In omnibus miſericordia Dei præuenit nos:* & iſtud Eccleſiæ. *Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat & per te capta finiatur;* & illud Conc. Arauſic. *Quoties bona agimus, &c.* Huc etiam pertinet illa Synodi Trid. ſententia ſeſſ. 6. c. 16. vbi de Chriſto loquens dicit quod *tanquàm vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat; quæ virtus bona eorum ſemper antecedit, & comitatur, & ſubſequitur.*

Gratia non tantum admonet arbitrium.

Oratio Eccleſiæ.

ART. XVIII.

SED quià non poteſt inter catholicos verti in dubium an Deus per ſuam gratiam nos præueniat, ideò iam reſtat examinandum, An gratia præueniens neceſſitet voluntatem ſic vt non ſinat eam liberè agere. Sunt enim qui hanc ſententiam docuerunt. Motus gratiæ præuenientis à Deo in nobis excitati, vt ſunt illuſtrationes intellectus, piæ voluntatis affectiones, ſunt nobis actus neceſſarij & non liberi, donec ijs conſentiamus: qui conſequenter dicere videntur Deum poſſe

Digitized by Google

quidē præuenire voluntatem, ſed nō niſi ſic vt præueniendo neceſſitet: & dum proponitur hoc argumentum: Quidam ex ijs qui cauſas 2. efficaciter à Deo determinari negant, admittunt in Paulo, Magdalena, alijſque nonnullis dum conuerterentur fuiſſe illam determinationem, ergò vel illa determinatio libertatem non tollit, vel iſtis fuit ſublata pro eo inſtanti quo conuertebantur, non habent aliam reſponſionem quàm vt dicant fuiſſe illis ſublatum pro eo inſtanti libertatis vſum. Nec enim poſſunt negare antecedens, nam in aſſertione decima de gratia & prædeſtinatione inter eas ſuper quibus fuit olim petita cenſura S. Facultatis Theol. Duacenſis ab illuſtriſſimis & Reuerendiſſimis Dominis, D. Ludouico de Berlaymont Archiepiſcopo Camera. & D. Ioanne Hauchino Archiepiſcopo Mechl. & D. Guilielmo Lindano Epiſcopo Gand. ita legitur: Vt faciamus, non requiritur efficax excitatio quæ voluntatem infallibiliter determinet, qualis fortè fuit in Paulo, Magdalena, alijſque nonnullis dum conuerterentur. His vt ſatisfiat dicimus primò non benè à catholicis dici poſſe quod in Paulo, Magdalena, alijſque ſimiliter conuerſis ſublatus fuerit libertatis vſus pro primo inſtanti ſuę conuerſionis, eo quod nemo ad Deum conuertitur niſi Deo per ipſum operante actum bonæ voluntatis. Vndè & S. Proſper lib. contra Collat. cap. 15. eum reprehendens quod in quibuſdam diceret initium conuerſionis eſſe ſic à gratia vt non cooperetur liberum arb. in alijs autem ſic eſſe à libero arb. vt non à gratia, dicit quod Collator dum iſtorum duorum vnum in Paulo & Mathæo, aliud in Zachæo & latrone iudicat operatum, non intelligit in illis ſe liberum arb. in iſtis gratiam ſuſtuliſſe. Vbi vides quod pro abſurdo habeat, dicere Paulum in ſui conuerſione non eſſe vſum libero arb. Sed hoc ipſum magis confirmabitur ex ſequentibus. *Non fuit S. Paulo ſublata libertas in ſua conuerſione.*

Dico ergo 2. Certum eſt gratiam præuenientem non neceſſitare voluntatem. Probatur 1. quia Deus adultos non iuſtificat ſine illis aliquid operantibus, iuxta illud vulgatum: *Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te.* 2. quia quiſque propriæ mentis conuerſione ſaluatur credendo, neque inuiti ſed volentes ſaluandi ſunt vt dicitur in Conc. Toletano 4. cap. 56. 3. quia Auguſtinus dicit Ench. cap. 32. gratiam Dei nolentem præuenire vt velit, liberè ſcilicet. 4. Quia Syn. Trid. ſſ. 6. cap. 5. loquens de initio iuſtificationis quod eſt à gratia præueniente ſeu excitante, ſic loquitur. *Declarat præterea, ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratiâ ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, quâ nullis eorum exiſtentibus meritis, vocantur; vt, qui, per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & cooperando, diſponantur, &c.* Et cap. 6. *Diſponuntur* (ait) *ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuinâ gratiâ, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, &c.* Similia habet cano. 3. & 4. vbi docet hominem liberè agere quantumuis à Deo præueniatur. 5. Probatur ex B. Tho. in 2. d. 26. q. 1. art. 5. ad 3. qui loquens de gratia operante ſeu præueniente: *Ipſe*, inquit, *motus voluntatis non eſt à gratia ſine libero arb.* vtique liberè agente. & l. 3. contra Gent. cap. 149. *Romanorum 9. non eſt volentis, ſcilicet velle: nec currentis, ſcilicet currere: ſed miſerentis* Dei: *quia ſcilicet oportet quod ad benè volendum & operandum homo diuino præueniatur auxilio: ſicut conſuetum eſt quod effectus aliquis non attribuitur proximo operanti, ſed primo mouenti: attribuitur enim victoria* Duci *quæ labore militum perpetratur: non ergò per huiuſmodi verba excluditur liberum voluntatis arbitrium: ſicut quidam malè intellexerunt: quaſi homo non ſit Dominus ſuorum actuum interiorum & exteriorum; ſed oſtenditur Deo eſſe ſubiectum, &c.* Sextò. Confirmatur, quia actus interior quem in nobis producit gratia præueniens v. g. amare Deum, odiſſe peccatum, eſt actus voluntatis non ſolum vt ſubiecti, ſed etiam vt principij effectiui, ergo reſpectu eius voluntas

Gratia præueniens non neceſſitat.

Præuenti à gratia, liberè aſſentiūtur.

Rom. 9.

Digitized by Google

eſt mouens & non tantum mota. 7. quia actus quo voluntas incipit velle bonum eſt actus liber, ergò reſpectu eius voluntas eſt principium mouens non qualecunq; ſed liberum. 8. quia actus eiuſmodi cadunt ſub præcepto: nam præcipitur homini vt ſe conuertat ad Deum & à peccato recedat; ergò procedunt à voluntate ſeipſam liberè mouente. 9. Probatur ex S. Bonau. in 2. diſt. 27. ſic dicente: *Deus per gratiam mouet voluntatem, nec tamen hoc voluntati repugnat, quia voluntas ſic vult moueri à Deo: vnde ſic mouetur à Deo quod mouetur etiam à ſeipſa, & ideò omne opus meritorium attribuitur gratiæ & libero arb.* Quò etiam pertinet illud Ambroſij lib. 2. de vocatione Gent. cap. 9. *Siue initia, ſiue profectus fidelium, ſiue vſque in finem perſeuerantium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſque virtutis occurrit quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur.* Eadem reperies apud S. Proſperum verum iſtius libri auctorem cap. 26. & apud Coſterum in lib. controuerſiarum cap. 5. de libero arb. vbi expreſſis verbis aſſerit liberum arbitrium Deo mouenti & præuenienti cooperari, nec ſe præparare ad iuſtificationem *ſolum patiendo, ſed etiam operando & agendo.* Nec obſtat quod Aug. dicat Deum vt velimus in nobis ſine nobis operari; quodque B. Thom. 1. 2. q. 111. art. 2. doceat in primo actu voluntatis qui procedit à gratia præueniente voluntatem eſſe motam & non mouentem. Nam eiuſmodi locutiones non aliud ſignificant quam quod Deus primum actum ſeu motum bonæ voluntatis per ſuam gratiam operetur ſine nobis. i. ſine præuio in nobis alio motu voluntatis quo ad illum motum conemur aut aſpiremus, aut quo voluntas eum ſibi imperet; quippè cùm interdum homini etiam valde repugnanti inſpiretur bonæ voluntatis affectus, vt in Paulo contigit; ergò apud Aug. illud (ſine nobis) non eſt idem quod nobis nihil agentibus, ſed idem eſt quod, nobis non præuiè agentibus; Quod autem B. Th. dixit in primo effectu gratiæ mentem noſtram eſſe motam à Deo & non mouentem, ſic intellige, mentem noſtram ad illum effectum non ſe mouere alio quopiam priore motu quaſi imperante hunc motum, vt ſignificauerit actum illum interiorem non eſſe à voluntate mouente vt imperante, licet ab eâ ſit vt principio actiuo. Qui ſenſus ex eo colligitur, quod poſteà dicit exteriorem actum à voluntate imperari: quin & ipſa phraſis quâ voluntas dicitur ſe mouere ad aliquem actum, ſatis poſtulare videtur vt in eâ ſit motus aliquis ad huiuſmodi actum: & conſentiunt ea quæ adfert lib. 2. ſent. d. 26. art. 5. ad 3. alibi recitata: & q. vnica de virtutibus in communi art. 1. ad 11. & art. 2. ad 20. vbi expreſsè docet Deum operari in nobis non ſine nobis agentibus & conſentientibus. Denique hoc ipſum approbat Card. Bellarminus lib. 6. de gratia & libero arb. cap. 6. vbi disertè docet per gratiam præuenientem ita voluntatem hominis præparari vt & Deus & voluntas aliquid agant. Et quià ſunt quædam loca Chryſ. quibus ait Deum non præuenire noſtras voluntates, vt hom. 12. in epiſtolam ad Hebræos,

S. Chryſoſt. explicatur.

idem Bellarminus ea ſic exponit, vt Chryſoſtomus dixiſſe intelligatur quod Deus non præuenit per modum neceſſitatem inferentis. Quæ expoſitio libentius admittenda eſt, quàm dicatur cum Molina diſput. 41. quod Chryſ. errare potuerit neſciens diſtinguere inter gratiam præuenientem, &c. aut quod manifeſtum ſit ibi errorem contineri, aut quod gratiam præuenientem tollat, dicatque initium ſalutis eſſe à nobis. Hæc enim & falſa ſunt & tanto doctore indigna, præterquàm quod viam parant hæreticis vt SS. Patrum authoritates contemnant, dicantque quod errare potuerint. Falſa autem eſſe manifeſtum erit ſi alia eiuſdem Chryſ. loca conferantur.

Quid Chriſoſt. ſenſerit de initio ſalutis.

Non homilia 13. in Ioannem docet quod *gratia Dei ſemper in beneficijs priores ſibi partes vendicat:* homilia autem 76. *Non vos me elegiſtis,* inquit, *ſed ego elegi vos: hoc eſt in amore præcurri.* Quando autem Chryſoſtomus ſiue hic ſiue homil. 12. requirit voluntatem noſtram vt bene agamus; non negat gratiam præuenientem,

Digitized by Google

ſed ſolùm oſtendere intendit quod liberum nobis maneat arbitrium, quodque Deus non ità bona noſtra operetur vt voluntas noſtra nihil agat, vt patet ex dictis, & ex ijs quæ habet ad caput 2. epiſtolæ ad Philip. explicans illa verba, Deus operatur in nobis velle, &c. *Si* (inquit ex aliorum perſonâ ſibi obijciens) *voluntatem in nobis ipſe operatur, quomodò nos adhortaris? etenim ſi vt velimus ipſe facit, fruſtrà nobis dicis, obedite: non enim obedimus. Fruſtra dicis in timore ac tremore: nam totum Dei eſt.* (Nota ſimile fieri argumentum contra præmotionem Dei, ideoque & contra gratiam præuenientem, ſed pro hoc loco reſpondeat Chryſoſt.) *non ad hoc dixi Deum eſſe operantem in vobis* (ideoque influentem in cauſam eamq̃ue mouentem) *& vt velitis & vt operemini* (vt ſcilicet otioſi eſſe velitis) *ſed vt ſolicitudinem veſtram releuarem Si volueritis tunc operabitur voluntatem & promptitudinem ipſe nobis dat & operandi efficaciam. Quando enim* (per eius gratiam) *voluerimus, voluntatem poſteà adauget: vtpote volo boni quidpiam operari, bonum iſtud ipſe operatur, & per ipſam etiam voluntatem* &c. & poſtea: *Oſtendit hic & ſecuros nos eſſe facit, Deum omnia operari. Vult enim nos iuxtà volũtatem ſuam viuere. Si vero vult, agit ergò nos adhoc, imò ipſe iſtud omnino operabitur.* Vides quomodò S. Doctor non dicit initium ſalutis eſſe à nobis, ſed totum Deo tribuit, nec negat gratiam præuenientem, ſed aſſerit? videatur etiàm homilia 12. in 1. epiſtolam ad Cor. Quæ autem homilia 12. in epiſtolam ad Heb. dicta, videntur his eſſe contraria, modeſtè per collationem aliorum locorum ſunt exponenda, non erroris damnanda; & quod dicit, oportet nos eligere primùm quæ bona ſunt, & tunc ipſe quæ ſua ſunt introducit, intelligi poteſt, vel quod nos eius gratia præuenti eligere debeamus bona agere antequàm ipſe dona ſua habitualia ſeu permanentia & vlteriora introducat; vel quod nos eligamus, quia licet Deus in homine & per hominem operetur electionem, ſolus tamen homo eſt qui eligit ſicut ſolum animal currit etiamſi Deus curſum efficiat: Dum autem ita elegimus, tunc multam adfert auxiliationem & dona ſua introducit, quia vt ipſe alibi dicit voluntatem adauget, & vt Auguſtinus docet, ille qui *præuenit vt velimus, ſubſequitur nè fruſtra velimus:* & iuxtà B. Iacobum: Appropinquantibus ſibi appropinquat, ſcilicet per ampliorem gratiam.

ART. XIX.

RAtio. 17. Quando cauſæ operantur hoc ipſum accipiũt à Deo: ergo Deus prius natura facit illam operationem. Prius enim eſt dare quàm accipere, præſertim quandò ſic datur, vt datio ſit cauſa acceptionis. Antecedens eſt Alberti magni qui l. 1. ſent. d. 45. art. 8. ſic dicit. *Si quid operantur aliæ cauſæ, accipiunt à voluntate Dei operante, & continente, & mouente eas.* Cõfirmatur ex Pariſienſibus doctoribus qui anno 1270. tanquàm erroneum condemnauerunt hunc articulum. *In cauſis efficientibus cauſa ſecunda habet actionem quam non accepit à prima cauſa.* Fatentur ergo Albertus & Pariſi. Deum ita per cauſas ſecũdas operari vt non ſolum eas conſeruet ſeu contineat, ſed etiàm vt illas moueat, illiſque det actionem quam operantur, ideoque in ipſas influit & non in ſolum effectum. Dum vero illo eodem anno condemnauerunt etiam hunc articulum: *Id quod de ſui natura non eſt determinatum ad eſſe vel non eſſe, non determinatur niſi ad aliquod quod eſt neceſſarium reſpectu ſui,* clarè aſſerunt voluntatem quæ ex ſe eſt indeterminata non ſolum poſſe determinari ſed etiam ſic poſſe determinari vt liberè & non neceſſariò eligat id ad quod determinatur, dicũt enim poſſe determinari ad aliquod quod non eſt neceſſarium.

Cauſa 2. accipit actionem à Deo.

Quod non eſt determinatum, vt voluntas, determinatur ad aliquid.

Digitized by Google

ART. XX.

Voluntas eſt pediſſequa gratiæ.

COnfirmatur vlterius ex eo quod S. Auguſtinus epiſtola 106. & S. Bonanentura in 2.d.26.q.6.voluntatem vocant pediſſequam, gratiam verò ducem. Si enim voluntas ad gratiam ſe habet vt pediſſequa, quomodo non operatur vt inferior, vt ſubiecta, vt mota, vt directa, vt ducta? Vnde S. Proſper cap.25.de ingratis ſic gratiam ducem appellauit.

Hæc vt cuiuſquam ſtudio affectuque petatur,
Ipſa agit; & cunctis dux eſt venientibus ad ſe:
Perque ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam.

Deus comparatur ad voluntatem ſicut ſeſſor ad equum.

Prætereà Franco Abbas tomo 2. Deum vocat manſuetiſſimum ſeſſorem ſub cuius tegimine homo iuſtificatus conſtituitur: & Adrianus ſextus quodl. 8. littera K. *habet*, inquit, *ſe gratia in opere meritorio ſicut ſeſſor ad equum.* Hanc ſimilitudinem partim ex ſcriptura, partim ex Hieron. pulchrè explicat Driedo tract. 6. cap. 2. de capt. addens quod ſicut iumentum immiſſo fræno ſeſſoris manu regitur vt iter rectum ſecundum ſeſſoris voluntatem poſſit incedere, ita & liberum arbit. Spiritu S. apprehenſum fræno gratiæ illius manſueſcit, ab eo dirigitur & deducitur. Non ergo Deus & voluntas in opere bono comparandi ſunt (vt à quibuſdam etiam concionantibus fit) duobus equis ſimul currum trahentibus quorum validior aurigam ferens ſit gratia, alter voluntas, ſed voluntas ſemper eſt comparanda pediſſequæ, famulo & equo per aurigam directo: gratia verò duci & ſeſſori qui voluntatem moderatur, regit, ducit, gubernat ac mouet pro beneplacito voluntatis Dei.

ART. XXI.

PRobatio 18. ſit ex variorum doctorum authoritatibus. S. Ambroſius præfat. in Euangelium Lucæ aſſerit Chriſtum qui in ſe loquebatur, operari vt id quod bonum eſt, nobis quoque bonum videri poſſit. S. Gregorius lib. 22. moralium cap. 5. *Præueniendo* (ait) *dat Sanctis bonum velle quod noluerant.* Chryſoſt. præter ea quæ ſup. attulimus homilia 2. in Gen. ſic dicit. *Qui hæc cum non eſſent, fecit; hic & linguam meam ad iſthæc enarranda impulit.* S. Auguſtinus lib. 5. de Geneſi ad litteram cap. 20. de Deo dicit quod *mouet occultâ potentiâ vniuerſam creaturam ſuam*: & lib. 3. de Trinit. cap. 4. aſſerit Deum *vti omnibus ad incommutabile arbitrium ſententiæ ſuæ ſiue incorporeis ſiue corporeis rebus:* & infra: *voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium corporalium ſpecierum atque motionum.* Si omnibus vtitur & omnes cauſas mouet, ergo non concurrit in ſolum effectum, ſed ipſam cauſam applicat: vti enim eſt applicare iuxta ea quæ dicit S. Tho. 1. 2. q. 16. Rurſum lib. de bono perſeuerantiæ cap. 8. *Poſſibile eſt*, inquit, *auerſas & aduerſas in fidem ſuam hominum conuertere voluntates, & in eorum cordibus operari vt nullis aduerſitatibus cedant, nec ab ipſo aliqua tentatione ſuperati diſcedant.* Eſtnè hoc moraliter agere & expectare voluntatis conſenſum? Si expectaret, nec in cauſam realiter ageret, quomodo operaretur in corde; quomodo a malo in bonum flecteret voluntates & in lapſum pronas conuerteret, vt dicit capite 9? quomodo ex inuito faceret volentem vt loquitur Proſper cap. 3. contra Collat? quomodo rebelles voluntates compelleret, vt ait Eccleſia; quomodo malas hominum voluntates quas vult, vbi vult, quia vult, conuerteret, vt aſſerit Auguſtinus lib. de corrept. & gratia cap. 14? quomodo in nolentibus credere operaretur velle, Aug. epiſtola 107. & de prædeſtinatio-

Deus operatur in cordibus, ideoque non in ſolo effectu.

Deus operatur velle in nolentibus.

Digitized by Google

ac Sanctorum cap. 8. quomodo inuito & reluctanti homini Deus etiam primam boni cupiditatem inſpiraret, quod docet Aug. lib. 2. contra duas epiſt. Pelag. cap. 8. quomodo Deus tanget cor vt cum eius adiutorio homo præparet cor vt idem aſſerit cap. 9. quomodo verum eſſet nulla eſſe tam deteſtanda facinora quæ poſſint gratiæ donum arcere, Proſper lib. 1. de vocatione gent. cap. 17. quomodo gratia eſt tam efficax vt à nullo duro corde reſpuatur quin potius auferat cordis duritiam vt dicit Aug. l. de prędeſt. SS. c. 8. quomodo Spiritus S. clamare & poſtulare dicitur quia (exponente Aug. lib. de correpť & gratia cap. 15.) nos clamantes & poſtulantes facit, ſi ſolum ſuadet & paratis ad clamandum coëfficit clamorem & poſtulationem? quomodo Proſper dicit l. 1. de vocatione gent. cap. 9. de iis quæ promiſit Deus, quod impoſſibile eſt iſta non fieri, eo quod nec incerta ſit Dei pręſcientia, nec mutabile conſilium, nec inefficax voluntas, nec falſa promiſſio. Agit ergo Deus non in ſolum effectum ſed in ipſum hominem qui cauſa eſt. Agit inquam non ſolum vt ab eo regatur homo ſed etiam vt illo agatur: cum enim plus ſit agi quam regi eo quod qui regitur aliquid agit, & ideo regitur vt rectè agat: qui autem agitur, agere ipſe aliquid vix intelligitur: tamen tantum (inquit idem Proſper ſententia 310. in lib. ſententiarum) pręſtat voluntatibus noſtris gratia Saluatoris vt non dubitet Apoſtolus dicere: *Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt.* Dices ſi homo ſic agitur ſpiritu Dei quomodo eſt liber? Audi eum lib. de vocat. gent. cap. 8. reſpondentem: *Nec quia ſpiritu Dei agitur, ideo ſe putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate ſe dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum eſt non ablatum. Quod ergo non interfectum eſt per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus ſanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non reſtituitur niſi ab auctore natura.* Vnde lib. contra Collat. cap. 12. ſic loquitur: *Non eſt periculum liberi arbitrij ex gratia Dei, nec voluntas aufertur cum in ipſa bene velle generatur.* Lib. 1. de vocat. gent. cap. 8. aſſerit eum qui quęrit, ipſum quærendi affectum ab illo accepiſſe quem quærit. Et mox: *Omnis homo qui ad Deum conuertitur, Dei primum gratiâ commouetur.* & iterum. *Cum verbum Dei per miniſterium prædicantium auribus carnis infertur, miſcetur operatio potentiæ diuinæ cum ſono vocis humana: & qui incitauit euangelizantis officium, audientis quoque firmauit affectum.* Quomodo hæc conſiſtunt ſi Deus hominem realiter non mouet? Et ne putes aliquid iſtorum fieri per ſimultaneum concurſum, aut per ſolas ſuaſiones, lib. 2. cap. 26. poſtquam dixit gratiam Dei omnibus præeminere ſuadendo, &c. addit: *Sed & voluntas hominis ſubiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis vt diuino in ſe cooperetur operi & incipiat exercere ad meritum quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium* Vbi voluntatem quidem Deo cooperari dicit, ſed ita vt illi ſubiungatur, ideoque voluntas ad gratiam ſe habet vt receptrix & famula, quemadmodum loquitur, non autem vt agens collaterale: & dum c. 27. dicit quod iuſti velint ea quæ Deus voluit eos velle, & quod *qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent:* quid aliud clamat quàm Deum realiter operari in cordibus hominum? His cõformiter S. Bern. tract. de gratia de Deo dicit, quod *vniuerſa potentiſſimè mouet, ordinat, adminiſtrat:* Item quod omnia *potenti præordinet prouidentia;* quod *voluntatem applicat operi.* Hoc autem nihil eſt aliud quam efficaciter mouere & determinare ergo Deus determinat. *Rom. 8.*

ART. XXII.

PRobatio. 19. Alexander Alenſis ita cenſet Deum per creaturas operari vt in eas influat: prima enim parte q. 9. m. 2. & q. 26. m. 7. art. 2. docet quod cauſa prima plus influat quã ſecunda, quia ſecũda nõ influit ſine prima, imo habet à prima quod

influat. Nec reſponderi poteſt quod plus influat quia independenter operatur & dedit cauſæ ſecundæ virtutem operatiuam:1.quia nonnulli eorum qui docent concurſum ſimultaneum,vt Molina diſput.28.ſuæ concordiæ & Suarez diſput.22.ſect. 4.num.9.Conimbr.l.2.Phyſ.q.12.art.3.docent Deum ita partialiter cōcurrere ad effectum cum cauſa ſecunda,vt quemadmodum concurſus cauſæ ſecundæ ſolus non ſufficit ad effectum,ita nec concurſus Dei quo præſentialiter concurrit ad eundem ſolus abſolutè ſufficiat, ergo ex mente iſtorum Deus non plus actu influit quàm cauſa ſecunda:vterque enim partialiter, concurſu de ſe inſufficienti operatur, & conſequenter præſens Dei concurſus cum cauſa ſecunda æquè pendet a cauſa ſecunda quàm concurſus ſecundæ à prima,quia neuter talis qualem illi ponunt ſine altero ſufficit.2.quia Alex.diſertè fatetur Deum influere in liberum arbitrium quando illud exit in actum:nam 2.l.q.100.m.3.art.6.§.3.in fundamento ſuæ concluſionis quæ eſt eiuſmodi:*Mala actio ſecundum quod actio eſt à Deo,* dicit.*Si aliquid egreditur à noſtro libero arbitrio, hoc eſt ſecundum quod recipit influentiam à Deo.* & 1. p. q.4. m. 1. docet cauſam non exire de potentia in actum ſine aliqua ſui mutatione: vnde ſubiungit quod illa propoſitio, exitus ab ocio in actum eſt alteratio quædam vniuerſaliter tenet in illis quæ agunt paſſibilia entia. Nec putare quis debet Alex. aliud docuiſſe q.26.1.p.m.4. art. 3. vel q.40.m. etiam 4.Ibi enim nequaquàm negat Deum prædeterminare actus liberos,ſed ſolum negat prædeterminare ſic vt neceſſitatem imponat:vnde quando dicit:*non prædeterminat quia non compellit virtutem.i. non cogit*:non dat rationem quare Deus non prædeterminet, ſed explicat quo ſenſu dici poſſit quod non prædeterminet,vt confirmari poteſt ex deductione argumenti quod ibi adſertur & ſoluitur.Summa argumenti eſt hæc: Omnia quæ ſunt prouidentiæ Deus prædeterminat(quia ſuum prouidere eſt prædeterminare,) ſed ea quæ ſunt in nobis(i.actus liberos) Deus non prædeterminat. Ergò ea quæ ſunt in nobis non ſunt prouidentiæ. Ad minorem quæ ex Damaſceno petitur ita reſpondet. *Ad authoritatem Damaſceni dicendum quod ipſemet ſoluit dicens: non prædeterminat ea quæ ſunt in nobis quia nō compellit ipſam virtutem.i.non cogit liberum arb. ad faciendum hoc vel illud.* Vbi ſi Alex.rationem reddit cur Deus reuera non prædeterminet ea quæ ſunt in nobis,argumentum non ſoluit ſed roborat, quia rationem dat cur minor propoſitio ſit admittenda;& ad conſequentiam quæ bona eſt,aut ad maiorem propoſitionem nihil reſpondet:& tamen ſi ſenſiſſet verum eſſe quod Deus non prædeterminat,conceſſa minori ex Damaſceno deſumpta negare debuiſſet hanc propoſitionem:*Omnia quæ ſunt prouidentiæ Deus prædeterminat:* Iam vero hac conceſſa (ac proinde vera)non reſpondet niſi ad verba Damaſc.Igitur vera reſponſio Alexandri ad argumentum propoſitum eſt ea quam dedimus,ſcilicet Deum non prædeterminate ſic vt neceſſitet.i.prædeterminare quidem ſed non ſic vt neceſſitatem imponat.Simile quaſi argumentum ſibi obijcit B.Thomas 1.p.q.23.art.1. de quo diximus p.1..art.3. Si obijcias Alexandrum dicere quod eorum quæ ſubſunt libero arbit. ſit prouidentia ſecundum conceſſionem,ergo Deus ea non prædeterminat. Negabitur conſeq. nam prouidentiam ſecundum conceſſionem non opponit ei qua Deus prædefinit vel prædeterminat quid vel quomodo ſit euenturum; ſed illi qua prædefinit neceſſitatem imponendo:vnde dicit quod *prouidentia ſecundum conceſſionem eſt de his vbi contingit eſſe reſiſtentiam & contradictionem:& ſic eſt in libero arb. Deus enim dedit libero arb.vt conſentiat vel non conſentiat bono.* Prædeterminatio autem quam aſſerimus tantum abeſt vt neceſſitatem inferat,quin potius libertatem ſtatuat.Huic reſponſioni conformiter reſpondet ad eandem Damaſc.authoritatem m.7.art.2.ſic inquiens:*Dicit Damaſcenus,præcognoſcit quæ in nobis ſunt ſed non prædeterminat: non enim compellit virtutem.i.non prouidet cum coactione faciendi.* Si denuò obijcias,Alex. dicit

Liberum arb.recipit influentiam à Deo.

Quomodo Deus prædeterminet.

Digitized by Google

dicit q.23.m.3.art.4. quod cauſa ſuperior non eſt determinata cauſa effectus contingentis, ergo cum non prædeterminat R.N.C. cauſa enim determinata eo loco non eſt idem quod cauſa prædeterminans quomodocunque, ſed eſt idem quod cauſa determinãs neceſſitãdo, ideóque addit quod non ſit cauſa determinata nec cogens. Iuxta hunc ſenſum etiam B. Thomas in 2. d.4. q. 1. art. 2. dixit quod liberum arbitrium non eſt cauſa determinata ad vnum, quia ſcilicet non eſt naturaliter determinatum, ideoque nec agens neceſſarium ſed liberum.

ART. XXIII.

Similiter Scotum non aſſeruiſſe ſimultaneum Dei in ſolos effectus concurſum, ſed cauſæ præmotionem Probatur 1. ex Azorio id aſſerente lib. 1. inſtitutionum mor. Sed & author libelli Duaci nuper hac de re editi, vt nobis B. Thomam præripiat, dicit ſi quem habemus patronum, *quod Scoto potius adhæremus cui prædeterminationes ex extrinſeca efficaci Dei voluntate à nonnullis eius diſcipulis, & aliis tribuuntur.* Molina quoque diſput.34. fatetur Scoti ſententiam niti hoc fundamento, quod concurſus Dei generalis ſit influxus in ipſaſmet cauſas, quo à Deo moueantur & applicentur ad producendum ſuos effectus. Et de eodem loquens Suarez diſput. 22. metaph. ſect.4. cenſet Scotum videri ſentire quod prima cauſa determinet ſecundam quoad exercitium etiamſi libera ſit, quodque Deus definiat concurſum ſuum ad vnam tantum rem. Probatur 2. l.1. ſent. d.39. §. viſo de contingentia rerum dicit quod *voluntas* (diuina) *facit rem determinate eſſe veram:* & poſtea: *Patet* (ait) *quod eſt determinatio intellectus diuini ad illud exiſtens ad quod determinatur voluntas diuina & certitudo infallibilitatis.* & d.41. §. ſed contra, *Deus* (inquit) *non præuidet iſtum benè vſurum libero arb. niſi quia vult vel præordinat iſtum benè vſurum eo, quia ſicut dictum eſt d.39. certa præuiſio futurorum contingentium eſt ex determinatione voluntatis diuinæ:* determinat ergo voluntas diuina primum ab æterno quid factura ſit, ac deinde hoc ipſum facit in tempore. 3. Probatur ex diſt.8. vbi ſic loquitur: *Nulla cauſa ſecunda cauſat, niſi primâ causâ concauſante cauſatum eius, & hoc prius naturaliter quam ipſa cauſa proxima cauſat.* Dices, illud prius naturaliter, non denotat prioritatem cauſalitatis, ſed perfectionis ac independentiæ; ergo hinc non habetur Scotum ſentire quod Deus operetur prius naturâ ſeu cauſalitate. Antecedens prob. ex 2. ſent. diſt.37. §. ad ſolutionem, vbi diſertè ait, ſicut non prius naturâ materia materiat, quàm efficiens efficiat; ita in eodem genere, cauſæ diuerſæ ordinatæ licet habeant ordinem ſecundum perfectius & imperfectius cauſare, nõ tamen habent prioritatem naturæ. R. neg. antecedens, loquitur enim Scotus de prius naturaliter eo modo quo apud Philoſophos cauſa dicitur prior effectu etiamſi non præextiterit illi. Vnde l.1. d.39. §. iuxta, docẽs voluntatem diuinam eſſe priorem (ſcilicet cauſalitate) ipſius tendentiâ in oppoſitum addit: *Nec ſolum ipſa in volitione prior eſt naturaliter* (ſeu cauſaliter) *ſuo actu, ſed etiam in quantum eſt volens:* & ſtatim ſubiungit quod voluntas noſtra elicit actum vt prior naturaliter ſuo actu. §. autem præcedente ad 3. docuerat quod omnis potentia eſt cum actu vel ante actum prioritate naturæ. Ad probationem autem reſpõdeo quod licet Scotus non ſemper confundat prioritatem naturæ cum prioritate temporis, vt patet ex loco diſt.39. iam allegato, aliquando tamen ſic eam accipit vt cum prioritate temporis coincidat, & ita accipit dictâ d. 37. Ibi enim non reijcit à cauſis ſubordinatis prioritatem cauſalitatis, ſed temporis qua vna poſſit exiſtere ſine alia; quod probatur, quia ad prioritatem naturæ non requiritur quod vnum poſſit eſſe vel cauſare ſine alio: Scotus autem ſolum reijcit prioritatem quâ vnum poſſit eſſe vel cauſare ſine alio, dicit enim quod *prioritas quæ includit ea poſſe eſſe ſine inuicem*

Præuiſio futur. eſt ex determinatione voluntatis diuinæ.

abſque contradictione, non eſt ordo in cauſis,&c. Nec obſtat quod explicãdo dicat prius natura.i.perfectius,quia non intendit admittere inter illas cauſas ſolum 4. modum prioris ſeu dignitatis,ſed excludere volens prioritatem eam naturæ quâ dentur duo inſtãtia in quorum vno prius poteſt eſſe ſine altero & quæ reuera eſt temporis, admittit prioritatem 5.modi.i.cauſalitatis,qua cauſa in quantum cauſa,&quatenus dat eſſe,eſt prior & perfectior effectu conſiderato quatenus procedit à cauſa. 4. probatur ex l 4.ſent.diſt.49. vbi dicit quod *Non eſt contra naturam voluntatis quod determinetur à cauſa ſuperiori,*&c.*ſed eſſet contra naturam eius determinari ab habitu ſiue à natura inferiori.Ad formam.*ſcilicet argumenti propoſiti, *contrà naturam eius eſt determinari in ſuo ordine,& nihil aliud primò repugnat ſibi: ſed ex conſequenti, eſt contra naturam eius determinari à cauſa inferiori,quia tunc ipſa non eſſet ſuperior: non eſt autem contrà naturam eius determinari à cauſa ſuperiori,quià cum hoc ſtat quod ſit cauſa in ſuo ordine. Contra. Si cauſa ſuperior determinat, ergo voluntas in ſuo ordine cauſandi determinatur,ergo in ſuo ordine cauſandi non eſt contingens. R.propter cauſalitatem eius in ſuo ordine eſt aliqualis contingentia ſed quod effectus qui prouenit ab ipſa & aliis, non omninò contingenter proueniat,hoc eſt quia alia cauſa prior,eſt determinata ad illum effectum.* Ac poſtmodum oſtendit actum voluntatis à Deo determinatum pro tanto eſſe laudabilem,pro quanto voluntas in ſuo ordine contingenter ſe determinat. Sed obijcitur primò, Scotus ibi loquitur de perpetuitate beatitudinis docens eam eſſe referendam in voluntatem Dei quæ humanam voluntatem determinare. i. neceſſitare poteſt R. 1. quod Scoto non ſint eadem determinare,& neceſſitare:dicit enim voluntatem ita determinari vt ipſa nihilominus contingenter ſe determinet: ſi autem intelligeret eam neceſſitari, non concederet quod ipſa ipſiuſque actus remaneat contingens,contingens enim opponitur neceſſario: deinde ſatis probatur ex eius lib.1.ſent.diſt.39.& 41.ſupra citato.2.R.quod licet ei ſit propoſitum oſtendere cauſam perpetuitatis beatitudinis, in progreſſu tamen §.generaliora aſſumit, ſimulque docet non eſſe contra libertatem voluntatis ſiue beatorum ſiue aliorum quod ipſa determinetur à Deo.Obijcies 2.Idem Scotus 1.ſent.d.8. dicit voluntatem noſtram eſſe indeterminatam indeterminatione potentiæ actiuæ ad vtrumlibet non aliter quam diuinam;ergò non determinatur ab alio cuiuſcunque ſit ordinis.R.neg.Conſeq Si enim ipſa eſt indeterminata,ac proinde poteſt ſeipſam determinare, ergò & Deus poteſt eam determinare,vt ſupra diximus. Eſt ergò indeterminata non aliter quàm voluntas diuina,quoad hoc quod liberè ſe determinat: Magna tamen eſt differentia,quod vna ſit cauſa prima & independens,alia verò ſecunda & dependens, quæ proinde ſic dependet à prima vt non poſſit in actum exire ſe ſolâ, niſi præmouente illo qui eam fecit.Obijcies 3.huius, quare voluntas voluit hoc,dicit non eſſe aliam cauſam quàm quià eſt voluntas, ergò Deus non eſt cauſa determinans. R. neg.conſeq.ibi enim loquitur de voluntate diuinâ, vt ex eius verbis liquet. *Si quæras,*inquit,*quare voluntas diuina magis determinatur ad vnum contradictoriorum quam ad alterum.R.indiſciplinati eſſe quærere omnium cauſas & demonſtrationem:*& mox. *Et ideò huius, quare voluntas voluit hoc, nulla eſt cauſa, niſi quia eſt voluntas: ſicut huius, quare calor eſt calefactiuus,nulla eſt cauſa, niſi quia calor eſt calor, quia nulla eſt prior cauſa:* Quod ſi etiam intelligas de voluntate creaturæ,tunc cenſendus eſt ſolum excludere cauſam eiuſdẽ ordinis,vt patet in exemplo quod de calore adducit; quamuis enim nulla ſit cauſa eiuſdem ordinis cur calor ſit calefactiuus,niſi quia eſt calor, eſt tamen cauſa ſuperioris ordinis, in cuius voluntatem referendum eſt non ſolum quod calor ſit calor,ſed etiàm quod ſit calefactiuus,vt ex B.Tho.diximus p. 2.ar.4. Obijcies poſtremò,idem Scotus in 4.d.1.q.1.§.ad argumenta,dicit quod non eſt influentia noua cauſæ primæ in ſecundam quando ſimul agunt; ergo non mouet aut

Digitized by Google

determinat illam. R. neg. Conſeq. quià non negat vniuerſaliter cauſam primam influere in ſecundam, ſed negat influere aliquam formam actiuam & inhærentem. *Non eſt*, inquit, *influentia noua qua ſit creatio alicuius inhærentis cauſa ſecunda.* ſed hac de re dicetur p.3. Magiſtri ſui mentem & doctrinam ſecutus Ioannes de Baſſolis etiam diſertè affirmat Deum determinare omnia: nam lib.1. ſent. d. 38. ità loquitur. *Si accipiantur* (ſcilicet futura contingentia) *vt cadunt ſub determinatione diuina voluntatis, iam ſunt determinata ad alteram partem, & poſſunt determinatè cognoſci.* & infra: *Oportet*, inquit, *dicere neceſſario quod ſunt determinata omnia in diuina noticia: & non propter hoc non oportet conſiliari, quia etiam & modus deueniendi ad illa per conſilium, apud illos quibus non ſunt determinata nec in ſe nec in noticia antequàm fiant, determinatus eſt apud Deum, nec oportet Deum conſiliari cui non oportet determinari.* & lib.2.d.37. dicit impoſſibile eſſe quod *Deus aliter ſciat hoc determinatè, niſi ex determinatione ſua voluntatis quâ determinat hoc efficaciter fore,* ideóque addit quod diuina voluntas determinauit ab æterno quicquid erat factura, & quod voluntas noſtra neceſſariò ſequitur illam determinationem non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione; & quod nihilominus ſit libera, quia quantum eſt ex ſe & abſolutè loquendo, etiam contingenter ſe habet ad actum & ad oppoſitum actus omnibus neceſſariis ad actum poſitis præter primam cauſam. Et quia ſolet opponi actum non fore in poteſtate voluntatis ſi prærequiratur motio Dei, dicit quod voluntas licet non habeat diuinam virtutem in ſua poteſtate, tamen habet actum: quià abſolutè loquendo in quantum voluntas talis eſt, poteſt velle vel non velle, ſicut etiam diuina voluntas poteſt velle vel non velle, vel cauſare vel non cauſare. Quia etiam nonnulli ſic intelligunt Deum prius cauſare volitionem quam voluntas cauſet quaſi ſint aſſignanda duo inſtantia naturæ, ideo idem de Baſſolis: *Dico*, inquit, *quod non eſt imaginandum quod Deus cauſet talem actum prius natura quàm voluntas ſic quod ex parte effectus ſit accipere duo inſtantia, in quorum vno ſit à Deo, & in alio poſteriori à voluntate. Sed in eodem inſtanti natura vel durationis cauſatur iſte actus ab ambabus cauſis, & vno ſemel indiuiſibili*: Et pro exemplo adfert effectum, qui cauſatur ab omnibus 4. cauſis ſimul ex parte ſui: licet vna cauſa ſit prior alia puta finis efficiente & forma. Sic in propoſito idem effectus ſimul ex parte ſui fit a Deo, & voluntate, prius tamen natura à Deo tanquam à cauſa prima & ſuprema, *qua* (vt ait idem §. ſed iſta) *mouet voluntatem ad omnem actum ſuum.*

Quomodo futura ſint iam determinata.

ART. XXIIII.

QVid S. Bonauentura ſentiat ex his accipe. *Abſque dubio*, inquit, lib.2.d.26.q.6. *ſicut authoritates Sanctorum dicunt, neceſſe eſt ponere liberum arbitrium à gratia moueri & excitari. Ab ipſa enim gratia operante præuenitur & à cooperante ad opera meritoria eleuatur, ita quod reſpectu operis meritorij gratia eſt ſicut principalis motrix & voluntas ſicut pediſſequa.* & poſteà aſſignans duos modos, quibus gratia dicitur mouere liberum arbit. ſecundum dicit eſſe huiuſmodi. *Sicut lumen non ſolum operatur cum aëre, ſed etiam operatur in ipſum aërem ratione continuationis cum ſuo fonte: ſic etiam gratia non ſolum operatur cum libero arbitrio, ſed etiam operatur in liberum arbitrium & liberum arbitrium mouet*: quod gratiæ operanti conuenire docet *Gratia enim operans*, inquit, *liberum arbitrium præuenit & mouet.* Præterea d. 25. q. 5. ponens diſtinctionem inter hæc tria, voluntatem induci, inuitari, & cogi dicit quod *Voluntas induci poteſt ab agente creato, mutari vero ab alio non poteſt niſi ab agente increato, cogi verò ab aliquo nō poteſt*: vbi agnoſcit voluntatē à Deo ſolo immutari, nō per ſuaſiones (hoc enim eſt induci nam induci dicitur voluntas quando fit perſuaſio; vt ibidem ait)

Voluntas eſt pediſſequa, & gratia eſt principalis motrix.

Voluntas à ſolo Deo poteſt imitari.

ſed per veram actionem qua in voluntatem realiter operatur. Quomodo enim efficaciter immutaret Deus, ſi in illam non ageret? Si dicas Deum poſſe quidem voluntatem realiter immutare, ſed pro tunc non manere liberam, hoc repugnat Bonau. qui dicit per immutationem Deum facere ex amatore temporalium, contemptorem temporalium, liberè profectò agentem cum amans & contemnens liberè agat, vnuſque eorum demereatur, alter autem mereatur. Sed & diſt. 37. q. 1. clarius adhuc affirmat Deum in ipſas cauſas influere & operari. *Quia* (inquit) *Deus eſt cauſa primordialiſſima, ideo eſt maxima influentia in cauſas ſecundas*; ergo non ſolum in effectum. Si dicas quod influat mediante effectu: contra, prius attingitur cauſa quàm effectus ſicut inſtrumentum prius attingitur quàm res per illud facta: deinde influentia primæ eſt in ſecundam vt producat effectum, ergo non mediante effectu attingitur cauſa ſed mediante cauſa tangitur effectus, quia influentia cauſæ primæ pertingit ad effectum per ſecundam & non contrà vt ſignificat B. Thomas q. de vnione verbi: ideoque eſt ſciendum quod licet Deus omnia operetur immediatè, multa tamen operatur mediatè iuxta ea quę habet Alex. Alẽſis 1. p. q. 9. m. 2. quatenus illa facit mediantibus cauſis ſecundis dum per eas ordinem ſuæ prouidentiæ exequitur: quod tamen ita debes accipere vt dicas Deum immediatè omnia operari immediatione virtutis & immediatione ſuppoſiti: quia in omnibus rebus intimè operatur, & tam ipſius virtus quàm eſſentia omnibus adeſt intimè. Nec obſtat quod ſic erunt duo immediata agentia quia *non eſt inconueniens quod producatur idem effectus ab inferiori agente & Deo, ab vtroque immediatè, licet alio atque alio modo* ait B. Th. lib. 3. contra Gent. cap. 70. Dum vero in reſponſione ad vltimum S. Bonau. docet in operibus indifferentibus vel etiam malis non eſſe niſi ſolam cooperationem diuinæ virtutis, excludit ſolam excitationem ſeu præuentionem gratiæ: *Excitatio enim* inquit, *dicit aliquem effectum gratiæ præuenientem ipſam voluntatem, hæc autem requiritur in bonis meritoriis, in aliis vero operibus non eſt niſi ſola cooperatio* (non gratiæ præuentio, de qua præceſſit) *diuinæ virtutis*. Iam vero ex hoc ipſo Bonau. loco ſic licet argumentari. Deus ex mente S. Bonau. excitat & præuenit voluntatem ad opus meritorium: ſed præuenire & excitare eſt prius natura mouere adeoque prædeterminare (ideò enim arbitrantur nonnulli eum hic excludere prædeterminationem, quia ab operibus quibuſdam videtur excludere præuentionem) ergo ad opus meritorium Deus præuenit, excitat, & præmouet voluntatem; ergo præmotio conſiſtit cum libertate; non enim cenſet Bonau. quod Deus præueniens voluntatem ei libertatis vſum auferat, vt ex d. 27. l. 2. ſup. oſtendimus. Quando idem S. Doctor dicit totam actionem eſſe à Deo & totam à libero arb. non eſt putandus ſignificaſſe quod Deus ſimul natura operetur cum libero arb. ita vt influat in effectum & non in cauſam, alioquin enim ſuis præcedentibus verbis contradiceret, & exemplum duorum ferentium ingentem lapidem non rectè repudiaret. Duo enim ſimul natura operantes ad eundem effectum ſimiles ſunt duobus ferentibus lapidem aut trahentibus nauem. Vnde & Bellarminus lib. 4. de gratia & libero arb. cap. 15. Deum & creaturam agentem illis comparat. Dices S. Bonauentura reijciens illud ſimile ſolum vult excludere operationem independentem, qualis eſt duorum qui lapidem portant quorum neuter pendet ab alio; Bellarminus autem illo ſimili vult oſtendere creaturam non immutari nec præmoueri à Deo, ſicut vnus eorum non immutatur ab altero, ergo ille bene reijcit & iſte bene approbat. R. negando primum antecedens; excludit enim ibi S. Bonauentura cooperationem ſimultaneam talem qua neuter agat in alium: ſic enim habet. *Non eſt intelligendum quod Deus cooperetur libero arb. ſicut cum duo ferunt lapidem vnus cooperatur alteri, ſed quia Deus eſt intimè agens in omni actione & intimus eſt ipſi potentiæ operãti, ita quod potentia ipſa in nihil exit quod non ſit ab ipſo,*

Deus operatur omnia immediatè.

Digitized by Google

Si eſt intimè agens & intimus ipſi potentiæ, ergo dum operatur attingit potētiam, ideoque non concurrit in ſolum effectum, ſed etiam in cauſam: Ipſa enim potentia cui Deus agens eſt intimè præſens, eſt cauſa effectus. Cardinalem autem Bellarm. illo ſimili bene vti ex dicto antecedente non ſequitur, quia falſum ſupponit, ſcilicet creaturam non præmoueri à Deo, nec impelli, nec ab eo vires accipere quando actu agit, cum tamen Deus compellat voluntates vt dicit Eccleſia, & det creaturæ aliquid, ſcilicet ipſum agere, vt ſæpe diximus, donetque vires efficaciſſimas vt ex Aug. loquitur Tiletanus. Huc etiam pertinet quod Gregorius Ariminenſis l.1.ſent.d.17. q.4.art.2.ad 7.diſertè aſſerit quod Deus *determinat liberè agens naturale: quod agens naturale à primo agente liberè determinatur*.& in 2.d.34.35.&c. quod Deus mouet voluntatem noſtram, facitque ipſam agere. Vbi manifeſtè loquitur de determinatione ad agendum, quandoquidem ſic Deum mouere dicat vt ſit cauſa cur voluntas operetur, ſiue vt faciat eam facere. Sed & Capreolus in 2.diſt.37.q.1 expreſſè dicit quod *motio Dei non determinat voluntatem creatam ad aliquid quod ſit ſecundum ſe malum ſed ad illud quod eſt ſecundum ſe bonum*.& diſt.28. q.1. art. 3. ad 12. aſſerit quod Deus cauſet actum, *immediatè mouendo potentiam*, quodque potentia *ſit inſtrumentum Dei*, ſed liberum. *Deus non determinat ad malum ſed ad bonum.*

ART. XXV.

HAnc eandem de Dei in cauſas ipſas actione doctrinam docuerunt Louan. vt patet ex Adriano 6.ſup.citato & ex aliis iam citandis. Ruardus Tapperus Cancellarius Louanienſis etſi quædam habeat in ſpeciem nobis contraria, apertè tamen præmotionem Dei aſſerit:& quæ in eo videntur eſſe contraria, facile explicari poſſunt, vt non intelligatur negare omnem determinationem, ſed eam tantum quæ neceſſitet; aſſeratque ſimultaneam operationem non naturæ, ſed temporis. Tomo 1. editionis Colonienſis pag.189. *Gratia*, inquit, *ad bene operandum neceſſaria, eſt motio qua Deus applicat intellectum ad cogitandum ſalutaria & voluntatem ad eadem bene afficit*, &c. pag.191. *Suaſio ſola, ſiue à Deo fiat ſiue ab homine, non mouet voluntatem efficaciter*:& poſteà voluntatem comparat inſtrumento quod à Deo mouetur vt ab agente principali. Pag. autem 193. dicit quod ſi requiratur gratia per quam volūtas à Deo effectiuè flectatur, nihil mutat, nec impedit voluntatis libertatem in libero vſu gratiæ, *quia ita ſuauiter inclinat & determinat eam Deus, vt liberè ſequatur.* & pag. 197. *Quamuis*, ait, *ſub Dei determinatione non tamen propterea minus liberè ſe determinat* (ſcilicet voluntas) *quam ſi non concurreret nec determinaret Deus.* i. etiamſi Deus voluntatem determinet, non tamen minus liberè ipſa ſe determinat quam ſi Deus eam non determinaret. Dum autem dicit non eſſe diſputandum quis prior ſit in determinando, Deus an voluntas, non negat prioritatem cauſalitatis, de qua pag. 191. dixerat ex Auguſtino: *Dei voluntas ſemper prior eſt voluntate hominis ad bonum.* & de qua pag.224.dicit: *In omni opere ſancto prior eſt voluntas Dei, poſterior eſt voluntas liberi arbitrij.i.operatur Deus, cooperatur homo*; ſed prioritatem, quā ponantur duo naturæ inſtantia vnum prius & alterum poſterius, quæ poſſint à ſe inuicem ſeparari, vt patet ex pag.200.ad 2.argumentum:& ex dictis ſup.ex Scoto.

Louanienſ. authoritates.

Sola ſuaſio non mouet efficaciter.

Deus voluntatem determinat.

Driedo l.de concordiâ lib.arb.cap.3. *Ad omnia*, inquit, *quæ & facit & facturus eſt Deus, ſua voluntas ab æterno ſeſe determinauit.* & infrà. *Verum quidem eſt homines iam Dei prædeſtinatione iuſtificatos, ſuis ſtudiis, ſuis circumſpectis deliberationibus, ſuiſque conſiliis rectis ſeipſos determinare ad bonorum operum electiones, ſed Deus facit eos ad bene viuendum ſpontaneè determinare ſeipſos, & omnia hæc facere libera voluntate.* Et in fine cap.2.l.de captiuit.tractatu 5.ſæpius inculcat Deum facere vt liberè velimus: tractatu autem 6.cap.6.docet ex ſcripturis quod gratia ſe habet ad liberum arbitrium ſi-

Deus facit hominem ſe determinare.

Digitized by Google

cut artifex ad inſtrumentum, quodque ſicut homo facit calamum aut ſerram ſcribere aut ligna diuidere, ita Deus faciat vt nos faciamus, addens in eo eſſe diſſimilitudinem quod ſerra vel calamus non agant ex libero ſuæ rationis arbitrio ſicut voluntas, ſimilitudinem autem in eo *quod liberum hominis arbitrium à Deo recipiat non vires ſolum ſeu poſſibilitatem operandi, ſed & motum & actionem quâ fiunt opera bona, &c.* multaque habet ibidem huc pertinentia.

Voluntas recipit motum à Deo.

Ioannes Lenſæus lib.1.de Chriſtiana libertate cap. 8. *Nihil,* inquit, *in bono opere liberum poteſt arbitrium, niſi diuinitus moueatur: Vt autem moueatur, in manu Dei eſt ſicut lutum in manibus figuli. Sed omninò ſic mouetur diuinitus vt & ſeipſum moueat, &c.* Quod autem non moueatur ſolis ſuaſionibus oſtendit l.5.c.17.dicens gratiam aliud eſſe quam interiorem admonitionem vel pulſum.

Iacobus Latomus in reſpon. ad Lutherum cap. 3. conformiter S. Thomæ, præter eum modum quo Deus mouet voluntatem infundendo illi qualitatem ſeu habitum charitatis dicit quod aliter homo adiuuatur à Deo *in quantum anima hominis diuinitus mouetur ad aliquid cognoſcendum, volendum, vel agendum: & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas ſed motus quidam animæ.* Et lib.aduerſus Eraſmum tit. de merito, diſertè aſſerit non ſolum nos cum Deo liberè operari ſed etiam Deum in nobis & per nos operari.

Cunerus autem ſæpius quidem ait Deum non prius operari quàm voluntas, ſed manifeſtè loquitur de præuentione temporis: nam lib. de libero arbitrio cap.9. ſic dicit ſimul concurrere, vt neque ante incipiat, neque poſteà duret. Et hinc etiam eſt quod licet ſæpius vtatur verbo concurſus, nunquàm tamen dicit quod ille concurſus tendat in ſolum effectum & non in cauſam; quinimò contrarium ſæpe exprimit, vt dum lib.de gratia Chriſti cap.10.ait quod in actibus naturalibus & ijs qui mali non ſunt Deus *cauſas ſecundas ad actus ſuos & motus determinat & applicat faciens eaſdem operari.* Et cap.9.referens D. Thomam & Bonauent. & pleroſque alios docere quod Deus præter virtutum naturalium conſeruationem, ipſas vires & potentias ad opera & actus applicet, dicit illam ſententiam eſſe ſcripturis & rationibus conformiorem. Vndè etiam cap. 7. gratiam quæ ſolum ſit ſuaſoria dum ex Aug. reiecit, ita concludit. *Non in hoc ſolum ponenda eſt gratia Chriſti quod præuiâ aliquâ cor noſtrum inſpiratione pulſat, ſed quod per Spiritum ſuum facit vt operemur;* citatque illud Ezech.36. *Faciam vt in præceptis meis ambuletis.* Dùm verò dicto c.10. negat influxum nouum in cauſis vt operentur, ſignificat cauſas ſecundas nullam virtutem, formam, aut qualitatem nouam accipere à Deo quando mouentur, quià cum continua ſua influentia illis adſit, dat ipſis hoc vt operentur.

Deus cauſas 2. determinat.

Ezech. 36.

Heſſelius in explicatione orationis Dominicæ cap.39. ex Aug. confutat eos qui putabant auferri liberum arbitrium cum à gratia præuenitur, docetque Deum vt à peccato purgemur non expectare voluntatem noſtram: & cap. 37. ita affirmat hominem gratia Dei agi vt benè velit, vt tamen non neceſſariò velit, multiſque docet toto illo opere Deum operari in nobis, & facere vt faciamus, quod nihil eſt aliud quam eſſe cauſam vt faciamus, ideoque prius cauſalitate operari. Similia docuit Tiletanus in apologia pro Con. Trid. ad ſeſſ.6.dicens ex Aug. Deum operari in nobis, facere vt operemur, & donare vires quibus credamus, velimus, & operemur.

Ianſenius in caput 16. Prouerb. eruditè dicit quod *etiam hoc ipſum quod cum Dei gratiâ loqui propoſuit* (homo) *eloqui benè non valeat ſine noua & ſingulari Dei gratiâ quæ linguam moderetur & gubernet:* vbi etiam addens non ſatis eſſe quod Deus memoriæ ſuggerat præcogitatum ſed debere etiam moderari linguam dicentis, egre-

Digitized by Google

giè ſuaſiones ſolas ſufficere negat, requiritque operationem Dei cauſam ipſam attingentis.

ART. XXVI.

EAndem hanc de præmotione Dei ſententiam docuerunt celeberrimi ex Societate IESV Scriptores Toletus, Pererius, Caniſius, Coſterus, Azorius, imò & Bellarminus. Cardinalis Toletus lib. 2. Phyſ. cap. 3. q. 8. cum dixiſſet Deum operari actiones cauſarum ſecundarum ſicut dans & conſeruans virtutem actiuam, addit Deum eandem virtutem applicare ad agendum, & ſic mouere cauſam ſecundam ſicut artifex mouet inſtrumentum; ac deindè concludit quod *cauſa ſecundæ operentur, ſed à Deo mota & directa ſicut inſtrumentum mouetur ab artifice:* quæ ſi de applicatione formali in ſolum effectum tendente explices, authori contradices qui expreſſis verbis loquitur de applicatione qua ipſa virtus actiua applicatur, ipſaque cauſa mouetur & dirigitur. Pererij autem lib. 8. de cauſis cap. 8. hæc ſunt verba: *In eo quod adiungit D. Thomas cauſas ſecundas, & in his voluntatem noſtram à Deo moueri, applicari, & determinari ad agendum, licet nonnulli diſſentiant Theologi, ego tamen manibus, pedibuſque in eam ſententiam perquàm lubenter eo.* Vbi & argumenta contraria reſoluit. Caniſius in ſumma doctrinæ Chriſtianæ titulo de iuſtitia Chriſtiana. *Eâ*, inquit, (ſcilicet gratia Dei) *præeunte & adiuuante perficitur quod Ioannes affirmat. Qui facit iuſtitiam iuſtus eſt.* Coſterus in lib. controuerſ. cap. 5. de libero arb. *1. Io. 3.* dicit peccatorem non poſſe à peccato reſurgere, *neque piè erga Deum affici aut pio affectu de Chriſto vt redemptore ſuo loqui ſine diuinâ motione & gratia præeunte, ſicut poſt D. Aug. aduerſus Pelag. definierunt ex ſcripturis Concilia Mileuit. & Arauſicanum:* quod ipſum vbi ex ſcriptura probauit, ſubdit tantam eſſe voluntatis & cordis duritiam, *vt niſi miſericors gratia Dei præueniat, & mentem illuſtret, affectumque moueat, nunquam ſeriò pæniteat, vel ad Deum reuertatur: debet enim Deus præuenire nos in benedictionibus dulcedinis.* Ac poſteà deſcribens gratiam præuenientem dicit eam eſſe motionem Dei qua intellectum quidem illuſtrat, hortatur, eique ſuadet; voluntatem verò ſuauiter pia affectione mouet & ad bonum inclinat, quæ non ſuſcipit tantum vel patitur aut agitatur, ſed operatur, & agit, ac gratiæ cooperatur vt ibidem aſſerit, addens etiam nos operari ad conuerſionem noſtram arbitrij noſtri viribus, *ſed Deus nos primus monet* (quoad intellectum) *& mouet* (quoad voluntatem) *præueniente gratia*, de qua paulò ante dixerat quod ea tangente animam molleſcat cor. *Chriſtus vtitur nobis vt membris.* Cap. verò 7. docet Chriſtum vti nobis ceu membris: & Spiritum S. inhabitantem per nos operari: Ergò ex eius mente dicendum eſt quod Deus præueniat nec libertatem tollat; quod cauſam attingat, non ſolum effectum: quod efficaciter illam moueat & applicet. Sed apertius adhuc loquitur Azorius libro 1. inſt. mor. per Generalem & doctiſſimos ex Societate Theologos probato, cap. 21. quæſt. 8. eius verba ſunt: *Octauo quæritur, An Deus quandò cum natura vel voluntate operatur, ipſam moueat & applicet ad agendum. S. Thomas apertè ſic ait: Deus non ſolum dat formas rebus, ſed etiam conſeruat eas & applicat ad agendum, &c. Cæterum mihi videtur veriſſima S. Thomæ ſententia: eam enim planè videtur Auguſtinus tradere lib. 3. de Trinit. cap. 3. 4. 5. & 6. &c.* *Cur cauſa 2. vocetur ſecunda.* *Ideò enim dici videtur cauſa ſecunda quia mouetur à prima, alioquin enim ſolum eſſet cauſa cum prima ſicut cum ſimul duo trabem portant: vbi quia vnus ad portandum non mouetur & applicatur ab altero, dici non poteſt cauſa ſecunda alteri comparata, ſed eſt ſimul cum altero cauſa. At vero Deus non ſic agit cum cauſa ſecunda: verbi gratia Deus & ignis lignum exurunt, non* *Vide 2. p. ar. 8.*

Digitized by Google

præciſè tanquam duo nauem trahentes:quod ex multis perſpici poteſt, primo cum duo ſimul nauim trahunt, vnus non facit vt alter trahat, ſed ſimul cum altero trahit, & ideo ad trahendum non mouet & applicat alterum: ſed Deus non ſolum cum igne vrit, ſed etiam facit vt ignis vrat, &c. Sed fortaſſe obijcies quod Azorius & Pererius iſta retractauerint: Verum licet hoc à quibuſdam dicatur, non probatur tamen, neque extat vllus liber in quo retractationis fiat mentio. Præterea Pererius manibus & pedibus per quàm lubenter vadit in noſtram ſententiam, in contrariam verò nequidem digitis vadit: alioquin cum multa poſtmodum ſcripſerit, quare in illis ſuis ſcriptis poſterioribus non emendauit? Denique ſi poſſet probari eorum retractatio, nunquam tamen oſtendetur quod dixerint B. Thomam non aſſeruiſſe cauſas ſecundas à Deo præmoueri & determinari, ideoque manet certum hanc eſſe B. Thomæ ſententiam. Sed mirum: etiam illi qui contra nos ſentiunt, pro nobis (velut ab ipsâ veritate compulſi) loqui coguntur. Nam Bellarminus, quamuis concurſum ſimultaneum propugnare conatus ſit, non audet tamen finaliter ſententiam noſtram improbare. Nam lib. 4. de gratiâ & lib. arb. cap. 15. ponit vnum modum cõciliandi operationem Dei cum libero arbitrio, ſcilicet quo immediatè influit in effectum, neque voluntatem determinat: ſed capite ſequenti ſic pro nobis loquitur. *Altera ratio conciliandi libertatem humanam cum cooperatione diuina, & fortaſſe etiam probabilior eſt iuxta ſententiam S. Thomæ, qui docet cooperationem diuinam ita concurrere cum ſecundis cauſis etiam liberis, vt non ſolum eis dederit, & conſeruet virtutes operatrices, ſed etiam eas moueant, & applicet ad opus, vt cognoſci poteſt ex prima parte q. 105. art. 5. & lib. 3. contra Gent. cap. 70. & in quæſt. 3. de potentia art. 7. qua ſententia videtur valde conſentanea, tum ſcripturæ, quæ dicit nos in Deo eſſe, viuere & mori Act. 17. tum etiam rationi & ordini, quem habet prima cauſa cum ſecundis.* Quibus verbis non tantum ſententiam noſtram ſcripturæ ſacræ valde conſentaneam eſſe aſſerit, ſed etiam eandem B. Thomæ tribuit, probans eius mentem ex 1. p. q. 105. & ex q. 3. de potentia, vt proinde prorſus nugatorium ſit dicere ea quæ docuerat q. 3. de pot. eſſe retractata in 1. p. q. 105. cum teſtibus Bellarmino, Molina, & Conymbricenſibus de quibus 1. p. art. 9. egimus, idem doceat q. 105. quod prius docuerat in q. 3. de pot. Similiter Suarez & Conymb. qui apertè contrà nos ſentiunt, non poſſunt tamen euadere quin dicant Deum determinare cauſas ſecundas ad ſingularitatem effectus, adeò vt quærenti cur hic ignis potius producit hunc calorem quàm alium, non aliam ſciant reſpondere cauſam quam Dei voluntatem quæ ignem ſic determinauit. Suarez enim diſputatione 5. ſuæ metaphyſ. ſectione vltimâ cum retuliſſet quoſdam dicere quod Deus videns hoc agens eſſe indifferens ad hanc vel illam formam in indiuiduo & ex ſe non poſſe eligere ſeu determinare actionem ſuam, ipſe ſuâ voluntate decreuit dare concurſum ad tale indiuiduum, & conſequenter cauſa ſecunda determinatur ad agendum hic & nunc tale indiuiduum & non aliud, ſubiungit. *Hunc dicendi modum obiter attigi in citato loco, mihique non placere ſignificaui, quia illa ratio non videtur ſatis Philoſophica, & quia in actibus liberis habet aliquas difficultates: nunc autem re attentius conſiderata cenſeo eſſe valde probabilem, tum quia non ſolum Gregorio in 1. d. 17. q. 4. art. 2. ad 7. & d. 35. q. 1. art. 1. & aliis nominalibus, verum etiam multis modernis ſcriptoribus doctiſſimis placere video. Toletus enim 8. Phyſ. q. 3. concl. 2. ratione 3. ex hoc colligit libertatem primæ cauſæ, quod pro ſola voluntate ſua determinat cauſas ſecundas ad indiuiduos effectus. Fonſeca etiam 1. metaphyſ. cap. 2. q. 3. ſect. 8. dicit in quibuſdam effectibus neceſſarium eſſe recurrere ad diuinam determinationem & præfinitionem, quod repetit lib. 5. cap. 2. q. 9. ſect. 2. ratione 6. quâ probat eſſentialem dependentiam cauſarum ſecundarum à prima in agendo, & idem docent copulata Conymbricenſia lib. 2. phyſ. cap. 7. q. 15. art. 2. & diſput. 20. ſect. 2. Agens, ait, naturale applicatum paſſo ex ſe indifferens eſt ad producendum hanc vel illam indiuiduam formam ex infinitis,*

Probabilior opinio iuxta Bellarm.

Act. 17.

Cauſa 2. nõ ſolum determinatur à Deo ad ſingularitatem, ſed etiam ad exercitium.

Digitized by Google

ex infinitis, determinatur autem per concurſum Dei. Quibus ſimilia repetit ſect. 4. num.5.& 35. Conimbr. autem l.2.Phyſ.q.15. art. 2. docentes determinationem effectus non poſſe peti,nec ex ſingulis circunſtantijs, nec ab earum complexu.i.ab hoc agente, hoc cœleſti influxu, hac materia, hoc loco, cæteriſque huiuſmodi in vnum collectis, ſtatuunt hanc concluſionem ſecundam. *Actio cauſa ſecunda determinatur per ſe primò à* Deo *quoad ſingularitatem:* quàm vt probent dicunt eſſe recurrendum ad cauſam primam quæ ignem alioqui ex ſe indifferentem, virtutis ſuæ efficacitate determinet, quæque præfinit quinam actus ſingularis hoc loco & tempore momentoque ſit exercendus. Art. deinde 3. ſequenti rurſum affirmant ipſas cauſas ſecundas à Deo determinari *& agentia creata præfinita concurſu prima cauſa determinantis tendere in ſingularia per ſe exiſtentia:* eademque repetunt lib.2. de gener. c.1. q 1.art.3. Quibus verbis nunquid ipſam cauſam à Deo attingi, determinari,& præfiniri aſſerunt? Si autem determinat cauſam & præfinit agentia, quomodò concurrit in ſolum effectum, & non in cauſam? Et dum Suarez laborat vt inueniat quid ſit determinatio cauſæ quam ex B.Thoma aſſeruimus, quidúe ponat in cauſa ſecunda: quærat primò & inueniat quid ſit determinatio qua Deus ignem determinat ad ſingularitatem & ad exercitium actus, vt hic & nunc producat hunc calorem potius quam alium vel alio tempore: quod ſi inuenit, ſuæ menti ſatisfaciat; ſin minus credat, multa enim, etiam quæ minima videntur, à Deo fieri videmus quorum modum & ordinem non tenemus, nec poſſumus. Denique vt hanc partem concludamus cum catechiſmo Romano ex decreto Concilij Trid. facto & recepto dicimus: *Non ſolum* Deus, *vniuerſa quæ ſunt, prouidentia ſua tuetur atque adminiſtrat, verum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, vt quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultiſſima vis ad ſingula pertineat, & quemadmodum ſapiens teſtatur, attingat à fine vſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuauiter.* Ita catechiſmus parte 1.cap.2.q.20. Quæ verba propriè (ſicut debent) accepta ſignificant Deum præuenire & impellere, non ad peccatum quod nihil eſt, ſed ad actum qui ſubſtantialiter ſemper bonus eſt. Dices primo, quomodò idem catechiſmus dicit nos eſſe ſimiles pueris ſi à Deo impellimur. Reſp. quià vt idem catech. loquitur p.4. cap.12.q.3. *Pueri ſumus & imprudentes ludicris ſermonibus & actionibus dediti, ſi à diuino præſidio deſeramur, &c. Et quia niſi præſto nobis ſit* Dei *auxilium, reiectis ijs quæ verè bona ſunt, ad interitum ruimus voluntarium.* Sed dices, quod ſequitur efficax Dei decretum non debet dici fieri temerè, ergo, &c. R. non fieri temerè reſpectu cauſæ primæ, fieri tamen temerè reſpectu cauſæ proximæ, quæ temerè ſicut & contingenter poteſt agere, etiamſi Deus qui eſt cauſa ſuprema nec temerè agat nec contingenter. Vide lib.1.contra Gent. cap.86. & 1.p.quæſt.14.art.13.ad 1. quæſt.19. art. 8. & quæſt. 116. art. 1.

Deus ignem determinat.

Deus præuenit.

PARS TERTIA.

HACTENVS conati ſumus oſtendere ità Deum in omni operante operari, vt operantem attingat, moueat, præmoueat ac prædeterminet: Tertio iam loco declarandum eſt. Quid ſit prædeterminatio: quid in cauſis ſecundis ponat: & an ipſa cauſa ſecunda dum agit mutetur.

Digitized by Google

ART. I.

CVM pro iiſdem ſumantur in hac materiâ præmouere, prædeterminare, & applicare cauſam ſecundam ad operationem, ſatis notum erit quid ſit prædeterminatio, ſi clarè oſtenderimus quid ſit applicatio. S. Thomas 1. 2. quæſt. 16. docet quod vti re aliquâ ſit eam applicare ad operationem: *Vſus rei alicuius* (inquit art. 1.) *importat applicationem rei illius ad aliquam operationem, vnde & operatio ad quam applicamus rem aliquam dicitur vſus eius*: & art. 2. *Vti eſt applicare aliquod principium actionis ad actionem*. Ex quibus colligere licet quid ſit prædeterminatio & applicatio quâ Deus cauſas ſecundas, earumque virtutes actiuas applicat ad actionem: eſt enim vſus ille actionis quo Deus vtitur cauſâ ſecundâ ad operandum. Sicut enim vtens ſecuri, illam determinat & applicat ad ſcindendum eo ipſo quo facit eam agere, & per eam ſcindit; ità Deus vtens cauſa ſecunda illam applicat & prædeterminat ad agendum. Hic tamen aliquid diſcriminis eſſe ſupra monuimus, hoc videlicet quod Deus cum ſit incircumſcriptus & infinitus tangat immediatè cauſam & effectum, non autem artifex vtens inſtrumento; & quod inſtrumentum artificis habeat ſe merè paſſiuè, cauſa autem libera quandò determinatur habeat ſe paſſiuè ſimul & actiuè, quia ità mouetur à Deo vt etiã moueat ſeipſam. Ex his haberi poteſt: an motio Dei habeat ſe per modum principij an per modum actionis: comparata enim ad cauſam ſecundam quæ mouetur, habet ſe per modum principij, quia motio Dei immanens quæ cauſam ſecundam mouet non eſt aliud quam ipſe Deus mouens: comparata autem ad cauſam primam vt tendentem in effectum, habet ſe per modum actionis, quia eſt vſus ille actionis quo Deus vtitur cauſa ſecunda ad operandum, ipſaque ratio qua cauſa prima dicitur agere in & per cauſam ſecundam: & ſic motionis illius terminus proximus eſt cauſa ſecunda quæ primò attingitur, ſed vltimus eſt effectus per eam productus. Si quæras: an prædeterminatio ſit res diſtincta ab actione cauſæ ſecundæ. Reſp. patet ex dictis: ſi enim ſermo ſit de prædeterminatione quæ eſt actio Dei immanens, eſt res ab actione creaturæ diſtincta; ſi de prædeterminatione quæ eſt actio Dei virtualiter tranſiens, qua cauſa ſecunda formaliter determinatur & agit, non eſt res ab actione creaturæ diſtincta. Sicut enim equitare eſt vſus equi, nec differt ab equitatione; percutere eſt vſus baculi, nec differt à percuſſione; ſcindere eſt vſus cultri nec differt à ſciſſione, ſcilicet realiter: ita cauſam ſecundam operari eſt vſus cauſæ 2. nec realiter differt ab eius actione: ignem vrere eſt vſus ignis, nec realiter differt ab vſtione. Petes quare ergò cauſa ſecunda non dicitur ſeipſam prædeterminare. Reſpondeo hoc poſſe dici, ſi habeatur reſpectus prioritatis ad effectum ſeu terminum actionis, quia prius natura ſit actio quàm terminus ſit in paſſo receptus. Nec valet replica dicentium quod cauſa non prius agat quam ſit agens, quia hoc non dicimus, ſed tantum aſſerimus cauſam prius agere quam effectus ſit in paſſo receptus. Sed eſto, non dicatur abſolutè cauſa ſecunda ſe prædeterminare, quæ tamen facit actionem eandem cum Deo: ratio eſt, quià vna cauſa non eſt prior ſeipſa, prima tamen cauſa eſt prior quàm ſecunda, ideóque prius agit quam illa. Petes ſecundò, quare eadem actio non eſt prior & poſterior ſeipſa? prior quatenus eſt prædeterminatio, poſterior quatenus eſt effectus prædeterminationis. R. quod actio ſimul tempore emanãs à Deo & creatura, prius tamen natura ab illo quã ab iſta, abſolutè eſt poſterior prædeterminatione quę eſt actio Dei immanens, quæque dicitur cauſa actionis: alioquin ſumendo determinationem prout realiter

Quid prædeterminatio.

Quid prædeterminatio differt ab actione cauſæ 2.

Digitized by Google

identificatur actioni, ſic actio nec eſt prior, nec poſterior determinatione, nec eſt effectus determinationis; ſed eſt illa ipſa determinatio quam Deus dicitur prius natura facere, quia prius natura procedit ab illo quam à cauſa ſecunda. Quanquam ſi determinationem actioni creaturæ identificatam conſideres ſub formali ratione actionis, adhuc poterit dici prior eadem illa re conſiderata ſub ratione paſſionis iam receptæ in ſubiecto, ſicut actio dicitur prior paſſione, & motio mouentis prior motu mobilis etiamſi ſit eadem res.

ART. II.

Secundo loco examinandum eſt quid ſit illud quod cauſa ſecunda recipit quandò determinatur à Deo, an forma, an qualitas, an virtus, an aliquid aliud. Putamus dicendum quod ſicut artifex vna numero actione ſcindit per ſecurim, & ignis ſimul cum calore eadem numero calefactione calefacit. Ita Deus & cauſa ſecunda operantur per actionem eandem numero, iuxtà ea quæ habet B. Thomas 1.p,q.105. art. 5. ad 2. vbi dicit quod *nihil prohibet quin vna & eadem actio procedat à 1. & 2. agente.* Quibus ſimilia habet lib. 3. contrà Gent. cap. 70. & Ioannes de Baſſolis in 2.d.37. diſertè affirmat quod *eadem cauſatione paſſiuâ effectus cauſatur ab vtraque cauſa, & ità non bis ſed ſemel cauſatur.* Quo poſito dicimus quod cauſa ſecunda quandò determinatur à Deo, neque nihil recipit, neque tamen recipit qualitatem, aut formam vel virtutem in ea inhærentem, ſed recipit hoc, eſſe cauſam actu, agere, operari, & producere effectum. Sicut enim aliud eſt agere, quàm poſſe agere: ita Deus qui cauſis ſecundis dat poſſe agere, dicendus etiam eſt dare illud (agere) & hoc eſt modus ille ſeu motus quo potentia aliter ſe habet dum agit quàm dum quieſcit, quia ſcilicet eſt actu agens cum antè ſolum eſſet potentia. Et ſicut igni non eſt aliud vrere quàm vſtio, nec calefacere quàm calefactio, nec baculo aliud percutere quàm percuſſio, ità hoc quod cauſa ſecunda recipit dum determinatur, ſcilicet agere non differt realiter ab actione. Si inſtes, actio tranſiens recipitur in paſſo, ergo quandò cauſa ſecunda determinatur ad actionem tranſeuntem non recipit actionem. Reſp. neg. conſeq. quià licet actio ſit in patiente vt in eo ſubiectiuè recepta quoad ſuum plenum eſſe & terminum, eadem tamen originaliter, cauſaliter, & inſtar virtutis tranſeuntis eſt in agente ſicut in principio elicitiuo, vndè & dicitur ab illo procedere, quià ſcilicet ab eo incipit & deſinit in paſſum. Imò ipſe Philoſophus, eumque ſecutus B. Thomas in lib. 3. Phyſic. docent motum & actionem eſſe actum duorum, ſcilicet motiui & mobilis, vnius vt ab hoc, alterius vt in hoc: ideoque obſeruandum eſt quod actio quæ indentificatur motui, duo includat formam in recto, fluxum & originem in obliquo: & iuxta hæc, *actio,* inquit Capreolus l.2.d.1.q.1. *Poteſt dici eſſe ſubiectiuè in mobili, & poteſt dici eſſe ſubiectiuè in mouente* ſcilicet ſecundum diuerſa quæ ſunt de ratione eius in recto vel in obliquo. Si ergò conſideretur actio prout dicit in recto formam, & prout conſiderata in facto eſſe identificatur ſuo termino, ſic eſt ſubiectiuè in paſſo; ſi vero conſideretur quantum ad originem & fluxum ſic eſt ſubiectiuè in agente: ac proindè actio quantum ad ſuum materiale.i. quantum ad formam denominat ipſum agens denominatione extrinſeca, ſed quantum ad illud formale quod complet rationem eius denominat agens denominatione intrinſeca, ſcilicet agere & cauſare motum: Ita ferè Capreolus. Neque verò hine colligendum eſt in agente non eſſe niſi relationem, nam modus ille agentis, fluxus, & origo motus, partim eſt abſolutus, partim reſpectiuus: eſt reſpectiuus quatenus dicit ordinem & fluxum, ſed quatenus ille fluxus eſt fluxus formæ poſitiuæ quæ ab agente ema-

Quid recipiat cauſa 2. à Deo.

In quo ſubiectetur actio.

Digitized by Google

nat in patiens, ſic includit aliquid abſolutum. Vnde Capreolus vbi ſuprà: *Actio,* (inquit) *& paſſio non dicunt purum reſpectum, ſed abſolutum cum reſpectu.* & Toletus q. 1. de actione & paſſione: *Non ergò ſimpliciter actio eſt relatio, ſed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat:* qui proindè definitionem actionis explicans dicit: *Erit igitur actio actus ſeu forma fluens ab aliquo procedens & in aliud fluens.* Vbi clarè inſinuat illa duo quæ nomine actionis importari diximus. Objicies 1. S. Thomas dicit actionem tranſeuntem eſſe perfectionem facti non facientis, ergò dum cauſa ſecunda agit nihil perfectionis nouæ eſt in illa, nec actio, nec quicquam aliud. Reſp. negando conſeq. quia actio tranſiens ab eo vocatur & eſt perfectio facti & non facientis, quia ſecundum ſuum terminum recipitur in paſſo non in agente: & hoc, ad diſtinctionem actionis immanentis quæ ſecundum ſuum terminum manet in eo à quo producitur. Cum his autem benè conſiſtit quod actio tranſiens ſit etiam aliqualis perfectio agentis, ſcilicet ſecundum illud formale ſecundum quod ipſa dicitur eſſe ſubiectiuè in agente. Neque verò hæc aliena ſunt à mente noſtri Doctoris Angelici, ipſe enim teſte Capreolo vbi ſuprà aliquandò inuenitur dicere quod actio eſt ſubiectiuè in agente, non quidem quantum ad illud quod dicit in recto, ſed quantum ad relationem & fluxum quem dicit in obliquo. Dicit autem hoc S. Thomas lib. 2. contra Gent. cap. 9. his verbis: *Actio quæ non eſt ſubſtantia agentis, ineſt ei ſicut accidens ſubiecto.* Et ne putetur loqui de ſola actione immanente, notandum eſt quod loquatur generaliter de omni actione quæ non eſt ſubſtantia agentis, quodque ſubiungat: *Vnde & actio inter 9. prædicamenta accidentis computatur.* Et eodem lib. capite 35. dicit non poſſe eſſe actionem nouam in agente, niſi aliquo modo moueatur, ſaltem de ocio in actum: quæſt. 4. de verit. art. 2. diſertis verbis ait, (quod *operatio eſt perfectio operantis:* quæſt. 7. de potentia art. 9. ad 7. *Actio in quantum actio conſideratur vt ab agente: inquantum verò eſt accidens conſideratur vt in ſubiecto agente.* Sed apertiſſimè loquitur artic. decimo ſequenti ad 1. dicens quod *mouens & agens naturale mouet & agit actione vel motu medio, quæ eſt inter mouens & motum, agens & paſſum. Vnde oportet quod ſaltem in hoc medio conueniant agens & patiens, mouens & motum: & ſic agens in quantum eſt agens non eſt extraneum à genere patientis in quantum eſt patiens. Vnde vtriuſque eſt realis ordo vnius ad alterum, & præcipuè cum ipſa actio media ſit quadam perfectio propria agentis.* Non abſimilia habet quæſt. de prouidentia art. 8. ad 13. Vbi etiam clarè dicit operationem eſſe mediam inter operantem & operatum: de qua vero operatione hoc intelligat, exprimit 1. p. quæſt. 54. art. 1. ad 3. vbi ſic loquitur. *Actio quæ tranſit in aliquid intrinſecum eſt realiter media inter agens & ſubiectum recipiens actionem, ſed actio quæ manet in agente non eſt realiter medium inter agens & obiectum, ſed ſecundum modum ſignificandi tantum.*

Actio eſt quædã perfectio agẽtis.

Actio eſt media inter agens & patiens.

ART. III.

Ex his manifeſtum eſt cauſam creatam non fieri actiuam niſi cum aliqua ſui mutatione. Cum enim de non agente fit agens, cum perfectionem aliquam recipit, cum à Deo mouetur vt agat: certum eſt hoc ſine omni eius mutatione non fieri: & probare poſſumus ex aliquot B. Thomæ locis. Libro ſecundo contra Gent. capite 35. *Non poteſt eſſe*, inquit, *quod in agente ſit noua actio niſi aliquo modo moueatur ſaltem de ocio in actum.* & q. 3. de creatione art. 17. cum ſibi obiecifſet argumento 12. hanc propoſitionem: Omne agens quod de nouo incipit agere mouetur de potentia in actum, reſpondet *quod ratio illa procedit de agente quod incipit agere actione nouâ,* qualis non eſt Dei actio quæ eſt æterna, cum ſit ſua ſubſtantia.

Agens noua actione mutatur.

Digitized by Google

Rurſum q. 6. de malo art. vnico ad 17. *Voluntas quando de nouo incipit eligere, tranſmutatur à ſua priori diſpoſitione quantum ad hoc quod prius erat eligens in potentia, & poſteà fit eligens actu, & hæc quidem tranſmutatio eſt ab ab aliquo mouente, in quantum ipſa voluntas mouet ſeipſam ad agendum, & in quantum etiam mouetur ab aliquo exteriori agente, ſcilicet Deo:* & in 2. d. 1. q. 1. art. 5. dicit *quod duplex eſt agens: quoddam per neceſſitatem naturæ: & iſtud determinatur ad actionem per illud quod eſt in natura eius: vnde impoſſibile eſt quod incipiat agere niſi per hoc quod educitur de potentia in actum, vel eſſentiali, vel accidentali. Aliud eſt agens per voluntatem; & in hoc diſtinguendum eſt, quod quoddam agit actione mediâ qua non eſt eſſentia ipſius operantis, & in talibus non poteſt ſequi effectus nouus ſine noua actione, & nouitas actionis facit aliquam mutationem in agente prout eſt exiens de ocio in actum, vt in 2. de anima dicitur: quoddam verò ſine actione media, &c.* quod propterea non exit de potentia in actum. Magiſtro autem ſuo valdè conformis eſt Capreolus in 2. d. 1. dicens quod *nouitas actionis facit aliquam mutationem in agente prout eſt exiens de potentia in actum vt dicitur in 2. de anima,* ſc. cap. 4. vbi Philoſophus aſſerit fabrum ex ocio mutari ad operandum. Sed & ante illos ſimilia docuit Alex. Alenſis 1. p. q. 4. m. 1. Ex quibus ſequitur cauſam creatam dum è non agente fit agens aliqualiter mutari: quia tamen mutatio quæ ab agente incipit non ibi manet, ſed recipitur in patiens, ideò *non eſt motus ſecundum actionem niſi metaphoricè & impropriè, ſicut exiens de ocio in actum mutari dicimus* inquit B. Th. q. 7. de pot. art. 8. motus enim quo mouetur agens in eo quidem eſt ſubiectiuè quo ad fluxum, ordinem, & originem, ſed non niſi per modum virtutis tranſeuntis ab vno in aliud: in paſſo autem eſt completiuè & ſecundum ſuum terminum, quod propriè mutari dicitur.

Nouitas actionis facit mutationem in agente.

ART. IIII.

Contrà iam dicta nobis opponuntur duo: primum, instrumẽtum recipit formam ſeu qualitatem à cauſa principali, ſed cauſæ ſecundæ dicuntur inſtrumenta Dei, ergo recipiunt formam quæ ab actione realiter diſtinguitur. 2. B. Tho. q. 3. de pot. art. 7. expreſsè docet cauſam creatam debere recipere virtutem intentionalem, quæ non minus differt ab actione quam ſpecies coloris ab obiecto. Sed R. ad 1. negando maiorem: nam teſte B. Thoma q. de vnione verbi art. 5. ad 12. *Agens non ſemper dat inſtrumento nouam formam vel virtutem quieſcentem in ipſo: & tamen inſtrumentum in quantum mouetur ab agente conſequitur quandam intentionalem virtutem* (ſeu efficaciam) *per influxum agentis, qui per inſtrumentum recipitur in efficientem* (legendum potius in effectũ, vt patet ex diſcurſu.) Ad 2. R. B. Thomam ibi dicere quod cauſa ſecunda vt agat, debeat recipere à Deo non qualitatem aliquam aut formam, ſed vim & efficaciam qua agit ad eſſe vt inſtrumentum. Eam autem comparat ſpeciebus coloris, non in eo quod taliter differre debeat ab actione, qualiter differunt ſpecies à colore, ſed in eo quod ſicut ſpecies ſunt tranſeunter in aëre, habentque eſſe incompletum: ſic virtus illa ſeu vis & efficacia eſt in cauſa ſecunda & in inſtrumento tranſeunter habens in illo eſſe quoddam incompletum & imperfectum, cum tamen in paſſo habeat ſuum eſſe completum: tranſit enim de agente in patiens, neque aliud eſt quàm virtus inſtrumentalis. *Virtus autem inſtrumentalis,* ait B. Th. 3. p. q. 62. art. 4. *Habet eſſe tranſiens ex vno in aliud & incompletum, ſicut & motus eſt actus imperfectus ab agente in patiens.* Eodem modo loquitur q. 27. de verit. art. 4. in corp. & ad 4. Dicendum eſt ergò ex B. Thomæ ſententia quod ſicut inſtrumentum non ſemper accipit formam aut qualitatem ab agente, ſed ſolum motum: ità cauſa ſecunda dum à Deo mouetur, non recipit aliud quàm hoc (agere) quod in ea eſt per

Inſtrumentũ aliquãdo recipit ſolum motum.

modum motionis habentis ibi eſſe incompletum, & tranſeuntis ab vno in aliud. ſ. à cauſa agente in patiens: & dum dicit recipi virtutem ab inſtrumento, non ſumit virtutem pro qualitate, ſed pro vi & efficacia, vt patet ex q.3. de pot. art. 7. in corp. vbi dicit dolabram eſſe cauſam rei artificiatæ *per virtutem* (i. efficaciam) *artificis à quo mouetur*. Vnde & in reſponſione ad 7. illam virtutem, vim appellat: Illam autem vim non aliud intelligit quam motionem, nam cum dixiſſet rei artificiali & naturali non potuiſſe conferri vim quâ agit ad eſſe vt inſtrumentum artificis & primæ cauſæ, ſubiungit quod *ſicut inſtrumento artificis conferri non potuit quod operaretur abſque motu artis, ità rei naturali conferri non potuit quod operaretur abſque operatione diuina.* Vbi loco virtutis, motum & operationem nominauit. Deinde quod nec inſtrumentum ab artifice accipiat aliud quam motum, nec cauſa ſecunda aliud à Deo quam motionem, ex aliis eiuſdem B. Thomæ locis probare non eſt difficile. L.3. contrà Gent. cap. 70. *Artifex applicat inſtrumentum ad proprium effectum, cui tamen interdum formam non dat per quam agit inſtrumentũ, ſed dat ei ſolum motum.* Quæſt. 22. de verit.

Deus mouet voluntatem non imprimendo illi formam, ſed motum.

art. 8. docet quod Deus *immutat voluntatem dupliciter. vno modo mouendo tantum, quando ſcilicet voluntatem mouet ad aliquid volendum ſine hoc quod aliquam formã imprimat voluntati, ſicut ſine appoſitione alicuius habitus quandoque facit vt homo velit hoc quod prius non volebat. alio modo imprimendo aliquã formã in ipſam voluntatẽ*, &c. Ecce prior ille modus noſtro propoſito deſeruit, qui dicimus Deum actualiter mouere voluntatem aliamue cauſam ſecundam ſine hoc quod ei formam aut qualitatem imprimat. Quid ergò eſt quod Deus facit in cauſa mouendo eam? Iam ante diximus eſſe motum: vnde idem S. Thomas 1. 2. q. 110. art. 2. dicit quod Deus adiuuat hominem *vno modo in quantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcendum vel volendum vel agendum, & hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ, actus enim mouentis in moto eſt motus, vti dicitur in 3. Phyſic.* Ita etiã docet Latomus in reſp. ad Luth. cap. 3. & Driedo vt patet ex fine ſecundæ partis. Si quæras an motus ille quem recipit cauſa ſecunda quando mouetur à Deo, ſit alius ab eius operatione. Reſponſio patet ex dictis, vbi diximus non eſſe ab actione realiter diſtinctum: quod probatur, quià voluntas recipit motum, & tamen non recipit aliud quàm ſuam propriam inclinationem quæ eſt ſuum velle, vt patet ex 1. p. q. 105. art. 4. ad 1. vbi dicitur quod *Deus mouendo voluntatem dat ei eius propriam inclinationem*; & ex q. 82. art. 1. & 1. 2. q. 6. art. 4. vbi dicitur quod *inclinatio illa non eſt aliud quam velle.* Sicut ergò Deus mouendo voluntatem dat ei ſuam operationem, ita mouendo quamlibet aliam cauſam dat ei operari actu ſuum effectum, & dat ei ſuam actionem. Vnde ſuprà ex Alberto & Pariſienſ. docuimus cauſam ſecundam nullam habere actionem quam non accipiat à Deo. Iuxtà hunc modum R. P. Azorius ſententiam de præmotione Dei explicauit lib. 1. inſtitutionum moralium cap. 21. q. 8. dicens: *Cum creatus eſt ignis, datum eſt illi quo poſſet vrere: deinde cum vrit, vult & facit Deus vt vrat; nullam virtutem denuò recipit* (ſcilicet permanentem) *quâ poſſit, nihilominus non vrit niſi Deo* (nota) *ante volente vt vrat; & motum excipit quo vrat, & præcedit Dei volũtas vt vrat: quare cum vrit, hoc habet quoniam Deus vult, & volendo facit vt ignis vrat. Ignis igitur immotus vrit, quia nullam vim denuò aut virtutem excipit quâ poſſit, ſed nihilominus vrit, & hoc ipſum quod vrit, & vrendo efficit, habet, quià Deus vult vt vrat & faciat. Sed nunquid quando ignis vrit, mouet eum Deus ad vrendum? Mouet quidem, non quia vim, virtutem, formamue denuò imprimat; ſed motionem quâ Deus mouet & ignis mouetur. Quid eſt, dices, ignem ad vrendum moueri? Reſpon-*

Deus imprimit igni motionem.

deo nihil aliud eſſe niſi Deum vti igne ad vrendum, &c. Sed quid eſt Deum igne vti, vel ignem adhibere ad vrendum? Reſp. Deum vti igne ad vrendum eſt ignem mouere ad vrendum, quia vult vt vrat, & volendo motionem in igne imprimit, quâ vna cum Deo vrit

Digitized by Google

Ignis motus ab ipſo Deo ad vrendum. Cauſa igitur ſecundæ à Deo ipſo mouentur & appli-cantur ad ſuas functiones & opera, quoniam Deus in ipſis motionem imprimit, & ideò mouendo facit vt cauſa ſecunda faciat, quoniam vult, decernit, ac mouet vt faciat: & hoc eſt quod dixit S. Thomas mouet & applicat cauſas ſecundas ad agendum. Neque verò tã longè ab hac explicatione recedit Mariana, quàm ij qui concurſum ſimultaneum aſtruunt. Nam lib. 3. de morte & immortalitate cap. 7. quærens an auxilium Dei ſit in cauſa proximâ, qualitas, an actio? Reſpondet ipſam actionem videndi in homine, calefaciendi in igne vt procedit à cauſa proxima ijs nominibus vocari; vt à Deo adiuuante eandem eſſe auxilium opemque diuinam: & cap. 8. ſuppreſſo concurſus in ſolum effectum nomine, mediam viam eligit dicitque actionem bonam, quâ ratione à nobis proficiſcitur, eſſe volitionem & conſenſum; quâ à Deo adiuuante, diuinum auxilium & gratiam.

ART. V.

EX his patet retinendam eſſe B. Thomæ & aliorum Doctorum ſimilitudinem quâ cauſæ ſecundæ comparantur ad Deum ſicut inſtrumentum ad agens principale. An autem comparari poſſint potentiis animæ, quibus anima tanquam inſtrumentis vtitur, non eſt magnoperè diſputandum, quià etiam modus operandi animę nobis eſt obſcuriſſimus, vt liquet ex Aug. l. 8. de Geneſi ad litteram cap. 21. præſertim cum teſte B. Thoma in 2. d. 26. q. 1. art. 1. ad 5. anima quodãmodò ſimiliter ſe habeat ad corpus vt Deus ad animam, & quodammodo diſſimiliter, quià ſcilicet vt loquitur l. 3. contrà Gent. cap. 99. *Vniuerſa creatura magis eſt Deo ſubdita quàm corpus humanum ſit ſubditum animæ eius*, ac etiam quam potentiæ ſint ſubditæ animæ. Si tamen ea comparatione quis velit vti, non propterea dicere debet Deum ſimul natura operari & in ſolum effectum concurrere. Nam & potentiæ ſunt inſtrumenta animæ, & anima tanquam cauſa ſuperior & principalis ſuis potentiis vtitur vt inſtrumentis. Vndè B. Th. 1. p. q. 77. art. 1. ad 3. docet potẽtiam animæ ità ſe habere ad animam ſicut calor ſe habet ad formam ignis, qui calore tanquàm inſtrumento calefacit. Et in reſponſione ad 4. docet ex Philoſopho animam eſſe id quo primo intelligimus & ſentimus. Atque hæc de modo explicandi B. Thomæ ſententiam pro tempore dicta ſint. Si quis opinetur quòd non ſatis acuratè eum explicuerimus, *in pluribus operibus Dei non ſit curioſus. Plurima enim ſuper ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi*, ait Sapiens Eccleſiaſtici 3. ſciatque quod, licet in modo explicandi fortè diſſentiamus *Eccl. 3.*
ab aliquibus, in concluſione tamen & fundamentalibus rationibus conuenianmus.

PARTIS QVARTAE.

ART. I.

SVpereſt nunc argumenta ſoluere, quorum primum petitur ex ſcriptura, 2. ex diuerſis authoritatibus, 3. ex ratione liberi arbit. 4. ex cauſa peccati.

Ob. 1. Si Deus determinaret phyſicè, ſemper ſequeretur effectus quem Deus vult: ſed ille nõ ſẽper ſequitur, ergo &c. Minor probatur quia aliquãdo Deus vult, & volũtas nõ vult, vt Mat. 23. *quoties volui cõgregare* &c. *& noluiſti*. R. neg. minorẽ *Matth. 23.*

Digitized by Google

cum ſua probatione: inde enim ſequeretur quod Dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate, quod ex ſcriptura improbat S. Aug. Enchiridij cap. 97. Dicimus ergo quod *carnalis Hieruſalem filios ſuos à Chriſto colligi noluit ſed ea quoque nolente filios eius collegit ipſe quos voluit*, vt docet Aug. ibidem, & epiſt. 106.

Act.7. Ob. 2. Act. 7. Iudæi dicuntur Spiritui S. reſiſtere, ergo Deus non prædeterminat phyſicè, ſic vt ſemper ſequatur effectus. R. neg. conſequentiam, quià non ſignificatur ibi quod Iudæi gratiæ ſeu Deo intrinſecus mouenti ſic reſtiterint vt effectum gratiæ & motionis diuinæ impedirent, ſed ſignificatur quod Prophetis quos Spiritus S. mittebat, & per quos ipſe loquebatur, reſtiterint partim occidendo, partim prædicationes eorum impediendo.

1.Tim.2. Ob. 3. 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines ſaluos fieri*, ergo hoc vult voluntate indifferente & parata ad concurrendum, ſi ipſi velint. Probatur conſequentia, quià notum eſt quod non omnes ſaluantur, ac proinde non determinantur. R. neg. conſeq. quia ſenſus ſcripturæ non eſt quod Deus abſoluta voluntate ſua velit omnes omninò ſaluari: ſi enim ſic vellet, faceret; ſed ſenſus eſt, quod vult quià nos facit hoc velle

Rom.8. ſicut Spiritus S. dicitur clamans Rom. 8. Abba Pater, quià facit nos clamare. Ita Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 15. Alias expoſitiones eiuſdem loci videre eſt epiſt. 107. & Ench. cap. 103. ſed iam allata optimè quadrat.

Ob. 4. Monemur in ſcriptura vt conuertamur ad Deum & tunc Deus conuertetur ad nos, ergò Deus non præmouet, ſed potius concomitatur. Ant. probatur ex

Zach.1. Zachariæ 1. *conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*: & ex Prouerb. 16. *Hominis eſt*

Pro.16. *præparare animam, & Domini gubernare linguam*. Hæc obiectio non eſt tam contrà præmotiones de quibus loquimur, quàm contrà gratiam præuenientem. Ad eam reſpond. quod ſicut dicitur nobis à Deo conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: ita nos viciſſim Deo reſpondemus: *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*: item; *Poſtquam conuertiſti me, egi pœnitentiam*. Et

Pſ.80.50. ſicut Pſ. 80. dicitur, *aperi os tuum, & implebo illud*: ita Pſ. 50. dicimus, *Domine labia mea aperies*; ità ſcilicet vt prioribus illis, libertatis noſtræ admoneamur, poſterioribus autem Dei nos gratia præueniri confiteamur, vt pulchrè declarat Synodus Trid. ſſ. 6. cap. 5. Sed petes, quomodò dicitur nobis aperi, ſi ipſe eſt qui aperit? R. cum Aug. lib. 2. contrà 2. epiſtolas Pelag. cap. 9. quià *licet niſi adiuuante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere noſtro: implet autem illud Deus ſine opere noſtro*. Et ſimiliter etiam eſt intelligendum illud Prouerb. 16. hominis eſt præparare, &c. quià ſcilicet iuxtà eundem Aug.

Quomodo præcipitur vt conuertamur. *homo præparat cor, non tamen ſine adiutorio Dei qui tangit cor*. Quià ergo liberi ſumus, & liberè conuertimur, ideò nobis dicitur conuertimini: ſed quià conuerti non poſſumus niſi Deo præueniente & conuerſionem noſtram prius natura operante, ideò rogamus vt ipſe nos conuertat, faciatque quod iubet. Cum autem gratia eius præuenti fecerimus illud (conuertimini) tunc faciet quod ſubiungit (conuertar) ſcilicet per dona ampliora, per gratiam diffuſam in cordibus, per charitatem & charitatis augmentum. Adiuuat enim bonum propoſitum, ſed nec ipſum eſſet niſi præcederet gratia: ſtudium quoque hominis quod dicitur bonum, quamuis cum eſſe cœperit adiuuetur gratia non tamen incipit ſine gratia. Nec *omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, niſi hoc in illo agat indebita & gratuita miſericordia*

Omne præceptum poteſt impleri, ſed non ſine gratia. *Dei*, ait Aug. l. 2. contrà 2. epiſt. Pelag. cap. 10. concludens *nihil in ſcripturis ſacris homini à Domino iuberi quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demõſtrandum*: quod ipſum pulchrè etiam declarat epiſt. 95. Eſt ergo regula generalis, omne quod à Deo nobis iubetur, poſſe impleri, ſed tamen non niſi dante, incipiente, & præcurrente illo qui præcepit: ac proinde verè dicitur nos

poſſe

Digitized by Google

poſſe illud quod pendet ex hypotheſi quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſicut poſſumus mandata implere, quæ tamen impletio pendet ex gratia Dei quæ non eſt in noſtra poteſtate.

ART. II.

Circa argumentum 2. Ob. 1. Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. & can. 4. dicit liberum arbitrium à Deo motum & excitatum poſſe conſentire & reſiſtere ſi velit, & poſſe motionem abijcere: manifeſtumque eſt quod loquatur in ſenſu compoſito, quia nihil abijcitur niſi habeatur. Et confirmatur, quia loquitur contrà hæreticos: illi autem dicebant hominem non poſſe diſſentire Deo vocanti in ſenſu compoſito, ergò in eodem ſenſu intelligenda eſt definitio Concilij. Minor prob. quià nimis euidens eſt hominem poſſe diſſentire in ſenſu diuiſo. i. ſi non moueatur. R. quod Concilium manifeſtè aduerſetur iis à quibus hæc obijciuntur, 1. quià ponit Deum ſic præuenire vt maneat libertas, quod ſignificat præuentionem Dei non magis tollere libertatem quam concurſum. 2. quià dicit liberum arb. à Deo moueri, & cor tangi, ergò ex mente Conc. Deus non concurrit in ſolum effectum, ſed etiam in cauſam vt eam moueat, faciatque illam agere. 3. quià Concilium dicit quod liberum arb. à Deo motum non habeat ſe merè paſſiuè: ſi autem Concilium ſentiret liberum arb. non propriè moueri à Deo realiter tangente ipſum, deberet ſimpliciter negare quod habeat ſe paſſiuè, non autem ſolum quòd merè paſſiuè: per hoc enim quod dicit non habere ſe merè paſſiuè ſignificat quod non habeat ſe prorſus paſſiuè, ſic vt nihil agat, ſed partim paſſiuè partim actiuè, quatenus ſic patitur vt etiā agat, quemadmodum ex B. Thoma ſæpe diximus. Prætereà eſt obſeruandum quod Patres Conc. Trid. memores ſcripturæ dicentis Deo, nemo eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati, voluntati eius quis reſiſtit, omnia quæcunque voluit fecit: memores item verborum S. Auguſtini ſcribentis Ench. cap. 95. effectum voluntatis Dei non poſſe impediri per voluntatem creaturæ, & dicentis l. de prædeſt. SS. cap. 8. gratiam à nullo duro corde reſpui: non dixerunt id quod in argumento ſumitur, liberum arb. poſſe reſiſtere Deo, neque fieri poteſt vt Deo mouenti ſic reſiſtat homo, vt non ſequatur effectus à Deo intentus. Quià tamen Concilium dicit liberum arb. poſſe abijcere inſpirationem & diſſentire Deo vocanti ſi velit. R. 1. Concilium rectè intelligi de gratiâ inſpirante qua inſpirantur bona deſideria, & bonæ cogitationes: & de ea ſic verum eſt quod homo poſſit illam abijcere vt aliquando de facto eam abijciat, iuxta illud vocaui & renuiſtis. Neque hoc eſt contra ſententiam dicentium quod omnis gratia ſit efficax ad illum effectum ad quem proximè ordinatur, quià gratia talis vocationis & inſpirationis eſt per ſolas ſuaſiones quæ poſſunt de facto reſpui, non autem per phyſicam motionem quæ nunquam abijcitur. 2. R. Concilium etiam rectè intelligi de gratia phyſicè mouente voluntatem: de ea enim verum eſt quod homo poſſit per voluntatis ſuæ flexibilitatem illam abijcere & illi diſſentire, licet non poſſit huius flexibilitatis ad illud alterum oppoſitum euentus ſimul ſtare cum noſtro velle & eligere. Igitur poteſt diſſentire in ſenſu diuiſo, non in compoſito: & quod hæc ſolutio ſit ex mente Concilij prob. quià cap. illo 5. ponit ab homine recipi inſpirationem quam dicit poſſe abijci, & tamen euidens eſt fieri non poſſe vt illa ſimul & recipiatur & abijciatur; ergò quandò dicit illam inſpirationem quæ recipitur poſſe abijci, debet intelligi in ſenſu diuiſo: quis autem ille ſit, dicetur. ar. 3.

Præuentio non tollit libertatem.

Prou. 1.

Ob. 2. Aug. l. de ſpiritu & littera cap. 21. dicit quod omnis poteſtas ſit à Deo, non autem omnis voluntas. 2. l. 7. de Ciuit. Dei cap. 30. ſic aſſerit Deum condidiſſe creaturas vt eas proprios motus agere ſinat. 3. l. 12. de Ciuit. Dei cap. 6. cauſam afferens cur ex duobus æqualiter animo & corpore affectis & æquè inuitatis ab eodem ob-

Digitized by Google

iecto, alter moueatur ad malũ, alter in bono ſtabilis perſeueret, refert illã in lib. arb. non autem in prædeterminationẽ vni conceſſam, alteri negatã, ergò nõ eã agnouit; ſi enim agnouiſſet, hic erat locus de ea loquẽdi. 4. ſerm. 13. de verb. Apoſtoli homini dicit, ſi nõ eſſes operator, Deus non eſſet cooperator, ergò non admiſit Deum eſſe causã cur homo operetur ſed potius contrariũ hìc ſignificauit. Quod Aug. præuentionem agnouerit, & in omni opere priores Deo partes tribuerit, partim ſup. diximus, partim aliunde notũ eſt. Ad primum ergò locum R. legendã eſſe in Aug. rationem quæ ſequitur, ob quam dicit non omnẽ voluntatem eſſe à Deo: ſequitur enim quod mala voluntas non ſit à Deo, & ideo non omnis; de malâ autẽ voluntate quod à Deo ſit, nullus catholicus dicit: ſolum enim nos dicimus omnem effectum realem eſſe primò & principaliter à Deo. Iam vero ex eodem loco ſic argumentor: Illi probant Deum non prædeterminare phyſicè voluntatem omnem, quià teſte Aug. non omnis voluntas eſt à Deo, ergo dicendum eſt Deum prædeterminare omnem bonam voluntatem, quià teſte eodem, omnis bona voluntas eſt a Deo, ergo prædeterminatio libertatem non tollit. Ad ſecundum. R. ſic Deum ſinere vnamquamque rem agere ſuos motus, vt eaſdem ipſe moueat & operari faciat. Ibi enim Auguſtinus ſolum intendit docere quod Deus non impediat ſecundarum cauſarũ efficientiam, quod eſt veriſſimum & noſtræ doctrinæ conformiſſimum. Ad tertium. R. Aug. ibi non quærere cauſam voluntatis bonæ, ſed ſolum cauſam voluntatis malæ in eo qui peccat: ſic enim ibi loquitur. *Si aliqui duo æqualiter affecti animo & corpore videãt vnius corporis pulchritudinem, quâ visâ vnus eorum ad illicitè fruendum moueatur, alter in voluntate pudicâ ſtabilis perſeueret, quid putamus eſſe cauſa vt in illo fiat, in illo non fiat voluntas mala?* & poſteà: *Hanc conſenſionem, hanc malam suam malè ſuadenti adhibuit voluntatem, quæ in eo res fecerit, quærimus.* Ad quàm quæſt. optimè reſpondet ipſum hominem ſibi feciſſe malam voluntatem, cauſamque malæ voluntatis refert in liberum arb. defectibile: nec enim locus erat aliquid reſpondere de præmotione Dei efficaci cum ſicut Deus non eſt author voluntatis malæ, ita nec ad malè volendũ moueat, multo minus præmoueat, quià motio & præmotio Dei eſt cauſa efficiẽs, malæ autem voluntatis non poteſt aſſignari cauſa efficiens, vt cap. ſequenti docet. Neque etiam reſpondere poterat eum qui perſeuerauit fuiſſe ad perſeuerandum motum & determinatum à Deo, quià motio illius eſt impertinens ad caſum alterius, licet magna ſit materia gratiarum actionis in illo quem non libera voluntas, ſed gratiæ Dei efficacia ſtare fecit, vt proindè meritò illi proponatur illud Apoſtolicum, *quis te diſcernit quid enim habes quod non accepiſti*, &c. quia ſine dubio licet æqualiter affecti ponantur in tempore præuio, plus tamen auxilij accepit ſtans quàm cadens, ſicut plus eſt actu perſeuerare, quàm poſſe. Plura de his vide apud Baneſium 1. p. q. 3. art. 3. & 22. q. 10. art. 1. qui ſolidè docet vnum eorum non poſſe ſtare & alterum peccare, quamdiu ſtat in illis æquale auxilium, ne contrà authoritatem Apoſtoli vnus glorietur aduerſus alterum, quod cum non plus acceperit quàm ipſe, ſeipſum tamẽ, alio pereunte, ſaluauerit. Ad quartum R. quod Aug. ibidem præmittit neminem adiuuari ſi ab illo nihil agitur; ac proindè ex toto contextu liquet hunc eſſe verborum ipſius ſenſum, ſi tu nihil ageres, ſi tu haberes te ſolùm paſsiuè, Deus non eſſet, nec vocaretur tuus cooperator, quià nemo dicitur cooperari niſi illi qui etiam operatur.

De duobus æqualiter animo & corpore affectis.

1. Cor. 4.

Ob. 3. Locus Hilarij in Pſ. 2. & Clem. Rom. epiſtola 3. Verum ibi nihil eſt contra præmotionem. Hilarij verba ſunt hæc: *Vnicuique noſtrum libertatem vitæ ſenſumque permiſit, non in neceſſitate alterutrum affigens, vt vnumquemque ex natura bonum malumue eſſe lex cogeret.* Quibus nõ aliud ſignificatur quàm hominem ſic eſſe lib. arb. vt illud non ſit ex natura ſua determinatũ ad vnum, quod verum eſt, ſed cum eo non pugnat poſſe ad exercitium determinari. Clementus autẽ hæc ſunt

Digitized by Google

verba : *Si quis ſanè audiens ſermonem veri Propheta velit recipere aut nolit, & amplecti onus eius. i. mandata vita, habet in ſua poteſtate : liberi enim ſumus arbitrij nam ſi hoc eſſet, vt audientes eum iam non haberent in poteſtate aliud facere quàm audierant, vis erat quadam natura per quàm liberum non eſſet ad aliam migrare ſententiam, &c.* Vbi ſolum ſignificat hominem eſſe liberi arbitrij & poſſe (non tamen ſine gratia eum præueniente)euangelio audito conſenſum adhibere,nullã autem eſſe vim interiorẽ qua liberum arb.ſit naturali neceſſitate aſtrictum ad credendum,vel nõ credendum.

Ob. 4. Opponitur etiam Henricus à Gandauo : ſed cum ille S. Thomæ doctrinam pro magna parte impugnet, doceatque contra S.Anſelmum nominatim ab eo citatum primam voluntatis motionem non eſſe à Deo, quod etiam eſt manifeſtè contra S.Aug. Th. Bonau. & alios, non eſt quod in eius verbis recenſendis immoremur : præſertim cum & alia plura habeat inopinabilia, vt quod Deus non facit volentes ex nolentibus quià alioquin nec actus eſſent laudabiles nec virtuoſi: quaſi verò non legerit in Aug. lib.de prædeſt. SS. c.8. & alibi : *Si non facit volentes ex nolentibus Deus, quid orat eccleſia ſecundum praceptum Domini pro perſecutoribus :* & in ſcriptura Deus operatur in nobis velle. Marſilius qui ſolet etiam adferri non multum vrget, quià ſolum vult dicere nullam eſſe cauſam eiuſdem ordinis,quæ voluntatem determinet, præter ipſam voluntatem.

Ob. 5. De Gabriele & Durando non eſt multum laborandum : quamuis enim prior quædam habeat pro determinatione, quædam pro concurſu, neutrum tamen firmiter aſſeruit : nam in 4.d.1.q.1. docuit cauſas ſecundas non verè cauſare,ſed ſolum quatenus ad nudam rei præſentiam alia res incipit eſſe ; verba eius ſunt : *Vnam rem cauſare aliam nihil eſt aliud niſi ad praſentiam vnius rei aliam rem produci vel eſſe, vt ignem cauſare calorem in aquâ nihil aliud eſt quàm ad praſentiam ignis calorem ineſſe aqua, &c.*& mox. *Si Deus determinaret ſe quod ab hac die ad prolationem alicuius verbi à quocunque prolati velit dare pluuiam, verbum illud iam prolatum ità propriè eſſet cauſa pluuia ad eius prolationem cauſata, ſicut calor eſt cauſa caloris.* Similiter ex alia parte grauiter impegit Durandus dum in 2. d. 1. q.5. negauit Deum omnia operari immediatè, aſſerens eum ſolum eatenus operari, quatenus cauſis ſecundis virtutem actiuam dedit, eamque conſeruat.

Ob.6. B.Th.in 2.d.25.q.1. art 1. ad 3. dicit quod determinatio actionis ſit in poteſtate liberi arb. Diſt.34.art.3.q.1. voluntas non eſt determinata, ſed ipſa determinat ſeipſam. Diſt.35.q.1.art.3.voluntas non eſt determinata ad aliquid. Diſt.39. q.1. art.2. Non determinatur ad aliquid niſi ex ſeipſa, ergò non ſentit quod determinetur à Deo. R.neg. Conſeq. Ad 1.dico quod determinatio eſt in poteſtate voluntatis, quatenus ipſa habet dominium ſui actus, poteſtque ſeipſam determinare:ſed ibidem adiungit, quod non ſit in eius poteſtate, ſicut conuenit primo agenti, quià ſcilicet non poteſt ſe determinare niſi ſub Deo eam determinante:Et hinc eſt quod ſup. diximus prædeterminationem Dei non eſſe in poteſtate voluntatis, quià licet determinatio Dei & voluntatis ſit vna numero actio, quatenus tamen à Deo proficiſcitur,ſic non eſt in poteſtate voluntatis, quamuis eadem conſiderata vt à voluntate procedens,rectè dicatur eſſe in eius poteſtate. Ex quibus rectè colliges voluntatem ſic eſſe dominam ſui actus, vt tamen non habeat pleniſſimam illius poteſtatem,qualem habet is qui à nullo dependet, Deus. Ad 2.& 3. R. quod quandò dicitur voluntatem non eſſe determinatã, vel nõ determinari, ſemper eſt intelligendũ, quod non ſit ſecundum ſe determinata,nec ſecundum ſe determinetur.Ad vltimum dico quod non niſi à ſeipſa determinetur, quia à nulla cauſa eiuſdem ordinis.

Quomodo determinatio ſit in poteſtate volũtatis.

Ob. 7. lib. 3. contrà Gent. capite 102. dicit quod oportet eſſe aliquod agens proprium per quod determinetur impreſſio vniuerſalis virtutis ad determina-

Digitized by Google

tum effectum, ergò concurſus Dei qui eſt virtus vniuerſalis potius determinatur quam determinet. R.neg. conſeq. quià ſermo eſt in antecedente de virtute vniuerſali creata: ſequitur enim in fine c. quod Dei virtus cum ſit infinita, non determinatur ad aliquem ſpecialem effectum.

Ob.8.l.3. contrà Gent. cap. 66. vocat ſecunda agentia quaſi particulantia & determinantia actionem primi agentis: & quæſtione de prouidentiâ art. 9. ad 10. Actus cauſæ primæ quodammodò determinatur per ſecundam ad hunc effectum: & lib. 2. ſent. diſt. 1. q. 1. art. 4. Cauſæ aliæ ſunt quaſi determinantes illud eſſe: ergò cauſæ ſecundæ non determinantur à Deo, ſed potius determinant concurſum Dei. R. neg. conſeq. quia vocari poſſunt particulantes & determinantes quatenus Deus illis quaſi mediantibus operatur, & hoc eſſe producit per hanc cauſam particularem, aliud per aliam: vide Ferrar. l. 3. contrà Gent. 2. R quod ſunt quaſi determinātes eſſe, quia ſolus Deus peculiariter dat eſſe totū & totaliter (quidquid enim eſt entitatis in compoſito eſt à Deo) cauſæ autem ſecundæ non dant totaliter eſſe, ſicut nec ſunt cauſæ totius entitatis compoſiti, cum ſemper ſupponant materiam quæ à ſolo Deo eſt. Quatenus ergò non producunt eſſe ſecundum ſe totum, ſed ſolum ſecundum formam vel formæ vnionem quæ particularis eſt, dicuntur particulātes actionem. i. effectum primi agentis, qui effectus eſt ipſum eſſe quod eſt à Deo ſecundum omnem gradum & omnem entitatem. Hanc explicationem inſinuat in 2. diſt. 1. q. 1. art. 4. Denique R. quia effectus particularis aſſimilatur cauſis ſecundis particularibus non autem cauſæ primæ, ideò illas vocari particulantes, propter aſſimilationem, non iſtam: hæc reſponſio facilis eſt, & ab eodem inſinuatur in q. de prouidentia art. 9. ad 10.

Ob. 9. 1. 2. q. 9. art. vltimo ad 3. docet Deum interdum ſpecialiter mouere aliquos ad aliquid determinatè volendum quod eſt bonum; ſicut in iis quos mouet per gratiam, ergò non ad omnes actus neceſſaria eſt prædeterminatio. R. neg. conſeq. quià ſenſus verborum B. Thomæ eſt quod Deusità mouet voluntatem ad vniuerſale obiectum, quod eſt bonum in genere, vt ipſa neceſſario neceſſitate ſpecificationis feratur in bonum, ſed tamen non neceſſario in hoc vel in illud bonum determinatè, quia ſicut reſpectu boni in genere eſt libera quoad exercitium, ita reſpectu bonorum particularium libera eſt & quoad ſpecificationem & quoad exercitium ac proptereà per rationem ſe (ſub Deo tamen 1. determinante) determinat ad volendum hoc vel illud particulare quod verè vel apparenter eſt bonum: ſed tamen interdum Deus ſic mouet aliquos ſpecialiter ad aliquid determinate volendum vt velint id quod eſt ſimpliciter bonum, non verò id quod ſolum apparet bonum, & ità fit in his quos Deus mouet per gratiam. Similia habes q. 22 de veritate art. 6. ad 5. vbi dicit quod *voluntas vult naturaliter bonum, ſed non determinatè hoc bonum vel illud, ſicut viſus naturaliter videt colorem, ſed non hunc vel illum determinatè.* Ex quibus tantum abeſt vt determinatio Dei tollatur, quin potius ſtabiliatur; nam in iis quos mouet per gratiam ſic operatur vt eos moueat ad aliquid boni determinatè volendum, ergò eos determinat: quid enim eſt determinare niſi facere vt hoc eligatur & non aliud, ergò determinatio non contrariatur libertati. Neque verò hinc habetur quod non omnem hominem determinet, ſed habetur quod non omnem hominem determinatè moueat ſeu determinet ad bonum ſalutare, quià hoc ſpecialiter facit in illis quos mouet per gratiam.

Deus determinat.

Ob. 10. B. Thomas pluribus in locis dicit quod voluntas eſt indeterminata, ergò non determinatur à Deo. R. potius ſequi quod determinetur, quià ſuprà recitauimus ex B. Th. quod cauſa quæ eſt contingens debeat determinari. Dicendum ergò eſt quod non pugnent voluntatem ex ſe ſeu ex natura ſua eſſe indeterminatam,

Digitized by Google

& tamen determinari à Deo,ſicuti nec pugnant eam eſſe indeterminatam & determinari à ſe, illud enim eſt naturæ, hoc exercitij. Vocatur autem voluntas indeterminata(ſcilicet ſecundum ſe)ad diſtinctionem agentium naturalium quæ naturaliter ſunt determinata ad vnum. Sed eſt ſciendum quod non attenditur iſta differentia in hoc quod quando voluntas agit ſit indeterminata(nam quando exit in actum, debet eſſe ex iudicio determinato determinata ad vnum) ſed in hoc quod iudicium rationis à quo pendet voluntas ſit ex naturâ indeterminatum & indifferens ad multa, adeò vt intellectus poſſit varia proponere voluntati, & voluntas poſſit ex vario iudicio varia eligere, iudicium autem brutorum quæ naturaliter agunt eſt naturaliter determinatum ad vnum, & ideò non poſſunt eligere. Ita ferè explicat B. Th. q. 24. de verit. art. 2. & 1. p. q. 83. art. 1.

ART. III.

QVamuis ex ſuperioribus multa ſolui poſſint quæ contra liberum arbit. opponuntur, ſpecialiter tamen hic examinanda ſunt quæ ſpecialiter obijciuntur. Obijcitur ergò primo: Liberum eſt quod poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis poteſt agere & non agere: ſed poſita prædeterminatione homo non poteſt agere & non agere, ergo non eſt liber. R. maiorem non eſſe veram, niſi intelligatur de iis quæ prærequiruntur tempore, non enim eſt neceſſe vt liberum ſit tale, quod & omnia quocunque modo prærequiſita ſint poſita, & tamen fieri poſſit vt de facto non agat; quædam enim ſic natura prius requiruntur vt non poſſint ab actu ſeiungi. Talis eſt actualis Dei præmotio & determinatio, quæ dum ponitur ità eſt vt voluntas actu operetur, ideoque nihil mirum eſt ſi ea poſita non poſſit non agere ſcilicet in ſenſu compoſito. Præterea ſi ad rationem libertatis requiritur quod poſitis omnibus ad agendum prærequiſitis poſſit agere & non agere, ergo neceſſe eſt vt liberum atb. poſita quacunque gratia adhuc poſſit eſſe bonum vel malum, ac proindè ſi bonum fiat, erit ex ſe & non ex gratia, quià non obſtante gratia æquè poterit eſſe bonum ac malum, ergo quod potius ſit bonum quam malum erit ex ſeipſo & non ex gratia, quod eſt impoſſibile. Hinc eſt quod S. Auguſtinus l. 2. de peccat. merit. cap. 18. dicat: *Si nobis libera quædam voluntas ex Deo eſt, quæ adhuc poteſt eſſe vel bona vel mala, bona verò voluntas ex nobis eſt, melius eſt id quod à nobis quàm quod ex Deo eſt: quod ſi abſurdiſſimè dicitur, oportet fateantur etiam bonam voluntatem nos diuinitus adipiſci.* Quæ ſi benè perpendantur non ſolum faciunt contrà dictam maximam: Liberum eſt quod &c. ſed etiam contrà concurſum Dei qui ponitur à quibuſdam indifferens ad velle & nolle. Similiter quod aſſumi ſolet de ratione actus liberi eſſe vt procedat à voluntate tempore & natura prius indeterminata & indifferenti ad illum actum, non eſt admittendum vt verum, quià Deus, qui eſt maximè liber in actionibus ad extra, liberrimè voluit ab æterno condere cœlum & terrã, cùm tamen nullum fuerit inſtans tempore vel natura prius quo fuerit ad eam volitionem indeterminatus. Et Chriſtus Dominus à primo inſtanti ſuæ conceptionis liberè voluit mori ſuo tempore pro hominum ſalute, cum tamen eius voluntas nullo priori inſtanti fuerit indeterminata. Ad rationem igitur liberi actus ſufficit vt omnibus ad agendum neceſſariis poſitis, imò & tunc quando agit ſit in poteſtate voluntatis non agere: poteſtas enim ad oppoſitum conſiſtit cum alterum actu exiſtit, licet nõ illius oppoſiti actualis euentus: ſiue vtrumque oppoſitorum ad quod potẽtia ſe habet, eſt poſſibile, vnum tamen eſt incompoſſibile alteri: vide q. 6. de verit. art. 3. ad 7. & q. 6. de ma. art. 1. ad 16. & Scotum in 4. d. 49. q. 13. Itaque indifferentia voluntatis quæ ad libertatem requiritur in hoc ſita eſt, quod volũtas nulla naturali neceſſitate ſit aſtricta ad alterutram partem contradictionis; ſed quando vult vnum, eodem tempore *De libertate.*

Digitized by Google

poſſit illud ipſum non velle: quæ indifferentia non tollitur per hoc quod Deus eam ad alterutram partẽ determinet, nihilo magis quàm per hoc quod ipſa ſeipſam determinet. Nam quod nonnulli reſpondent hanc determinationem eſſe ab intrinſeco, illàm verò ab extrinſeco, non eſt ad rem, quià Deus non eſt qualecunque extrinſecum ſed eſt prima cauſa quæ operatur in vnoquoque ſecundum eius proprietates quæque naturales rei proprietates quas dedit conſeruat, non tollit.

De ſenſu diuiſo.

Ob. 2. Voluntas non poteſt aliud eligere quàm id ad quod determinatur, ergò non eſt in eius poteſtate agere & non agere. R. quod in ſenſu compoſito non poſſit aliud eligere, poteſt tamen in diuiſo. Sed non eſt putandum quod intelligamus ſenſum diuiſum eſſe hunc, fieri poteſt vt ſi non determinetur non agat; ſed ſenſus diuiſus eſt, fieri poteſt vt is, qui iam mouetur, determinatur, & agit, abſolutè non agat, qui eſt verus, quià etiam tum cum agit ſic agit vt poſſit non agere, quia habet principium intrinſecum ſufficiens ad non agendum, quamuis nunquam continget quod non agat quandò mouetur: hic eſt enim ſenſus compoſitus, & eo ſignificatur fieri poſſe vt is qui mouetur & determinatur ſtante determinatione non agat, qui eſt falſus, quia inuoluit incompoſſibilia, ſcilicet voluntatem moueri, ideoque agere, & tamen non agere. Sicut huius propoſitionis ſedens poteſt ſtare, æger poteſt eſſe ſanus; ſenſus compoſitus eſt falſus quià inuoluit incompoſſibilia: eſt enim talis, fieri poteſt vt ſedens dum ſedet ſtet, fieri poteſt vt æger dum eſt æger ſit ſanus, cum tamẽ ſenſus diuiſus ſit verus, fieri poteſt vt is qui ſedet ſtet, qui eſt æger ſit ſanus. Hãc diſtinctionem à Philoſopho, S. Thoma, Scoto & aliis viſitatam irrident aliqui, ſed melius ignorantiam ſuam culparent quàm antiquorum doctrinam irriderent. Nam & ipſi per hanc diſtinctionem exponere debent iſtam propoſitionem: prædeſtinatus poteſt damnari; & reſpondere ad hoc argumentum, Si Deus hominem vocat eo modo quo vidit illum ſecuturum, fieri non poteſt vt homo non ſequatur, ergò tali vocatione poſitâ homo non poteſt non agere id ad quod ſic vocatur. Cum hac reſponſione coincidit illa quâ dicitur hæc propoſitio, Si Deus determinat neceſſariò agit, eſſe vera de neceſſitate conſequentiæ & conditionata, non de neceſſitate conſequentis & abſoluta quæ libertati opponitur. Sic reſpondet B. Thomas 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. *Si Deus determinat voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni quod voluntas ad illud non moueatur, non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter: vnde non ſequitur quod voluntas à Deo ex neceſſitate moueatur.* Sed contrà, videtur quod ſit impoſſibile ſimpliciter ſi voluntas determinatur, quià poſsibili poſito in eſſe, nihil ſequitur impoſsibile; ſed poſita hac in eſſe, voluntas quæ determinatur poteſt non agere, ſequitur impoſsibile, ergò illa non eſt poſſibilis. Probatur minor quià dicitur quod hæc ſit impoſſibilis voluntas quæ determinatur non agit. R. negando minorem, quià hæc propoſitio de poſſibili voluntas quæ determinatur poteſt non agere non eſt ponenda in eſſe per iſtam, voluntas determinatur & non agit quæ eſt impoſſibilis, ſed per illam: Hæc voluntas (etiamſi deſignetur ea quæ determinatur) non agit, quæ abſolutè loquendo eſt poſſibilis, ſicuti hæc, album poteſt eſſe nigrum, non ponitur in eſſe per hanc, album eſt nigrum, ſed per iſtam: hæc res (deſignata etiam ea quæ eſt alba) eſt nigra, quæ abſolutè eſt poſsibilis. Per ſimilem diſtinctionem neceſsitatis abſolutæ & conditionatæ Boëtius lib. 5. de conſolat. Philoſophiæ reſpondet ad argumentum quo videtur concludi ea quæ Deus præſcit neceſſariò euenire. Similiter & B. Thomas l. 1. contrà Gent. cap. 68. addens quod in his & in omnibus ſimilibus quæ Dei ſcientiam circa contingentia oppugnantes argumentantur ſecundum compoſitionem & diuiſionem falluntur: quod idem prorſus eſt dicendum de illis qui libertatem voluntatis ex præmotione argumentantes ſic impugnant vt eam tolli arbitrentur, cum tamen non tollatur ſed mutetur, nec infirmetur ſed robo-

Digitized by Google

retur. Sed ob. Anſelmus de concordia liberi arb. & prædeſt. cap. 1. & 2. Item l. cur Deus homo cap. 18. diſtinguens duplicem neceſsitatem, præcedentem quæ ſe tenet ex parte cauſæ, & conſequentem quæ ex parte effectus, dicit illam obſtare libertati, non iſtam: atqui poſitâ præmotione eſt neceſsitas antecedens, ergò tollitur libertas. R. negando Subſ. quià neceſsitas antecedens à B. Anſelmo vocatur quando cauſa neceſſario agir, vt patet ex eius exemplo quo dicit motum cœli eſſe neceſſarium quià habet neceſsitatem antecedentem. i. cauſam neceſſariam. Præmotio autem Dei cauſalitate quidem antecedit motum voluntatis, ſed non eſt ità antecedens ſicut Anſelmus intelligit, quia non eſt cauſa neceſſariâ. Ita etiam Anſelmum explicat Alexander Alenſis 1. p. q. 24. m. 5. addens quod neceſsitas ſequens rei poſitionem, ſiue neceſsitas cōſequentiæ non tollit contingentiam rei, ſed ſola neceſsitas antecedens. *Explicatur S. Anſel.*

Ob. 3. Quod ſequitur ex hypotheſi ſeu antecedente quod non eſt in noſtra poteſtate, hoc ipſum quoque in noſtra poteſtate non eſt: ſed actus omnes ſequentur ex prædeterminatione Dei quæ non eſt in noſtra poteſtate, ergò illi non erunt in noſtra poteſtate. R. maiorem eſſe falſam, & Romæ ſub Sixto 4. anno 1476. ſub hac vel ſimili forma damnatam: quod ſequitur ex inimpedibili, ipſum quoque eſt inimpedibile. Teſtantur hoc Louanienſes quibus procurantibus damnatio & reprobatio facta fuit, probantque illius temporis acta publica. Neque eſt quod coneris diſtinguere duas illas hypotheſes: ſi enim aliquid ſequitur ex hypotheſi quæ non eſt in noſtra poteſtate, hoc ſequitur ex inimpedibili, ideoque iuxtà axioma deberet eſſe inimpedibile ſeu deberet non eſſe in noſtra poteſtate. Deinde probatur vtriuſque falſitas, quià ex hac hypotheſi & antecedente quod non eſt in poteſtate humana, ſiue ex hoc inimpedibili, Deus ab æterno decreuit pati Chriſtum ſuum, ſecutum eſt neceſſariò ſeu infallibiliter hoc conſequens, Chriſtus eſt paſſus, quod tamen ſic erat in poteſtate humana Chriſti vt dicatur *oblatus quia voluit*. Præterea ſi vera ſunt dicta axiomata, omnia erunt neceſſaria, quià omnia ſequuntur ex hypotheſi & antecedente quod non eſt in noſtra poteſtate, ſcilicet ex ordinatione, prouidentia, & voluntate diuina quæ eſt cauſa effectiua rerum omnium, quæque ab æterno voluit facere illa omnia quæ facit in tempore. 3. iſta axiomata deſtruunt etiam dogma ſuorum authorum; nam quando Petrus ſequitur Deum ſuadentem eo modo quo eſt congruum, ibi eſt effectus ſequens ex hypotheſi quæ non eſt in poteſtate Petri, ſcilicet ex ſuaſione Dei quàm Petrus non habet in ſua poteſtate, cum Deus vocet quandò, vbi & quomodò vult, ergò effectus ille. i. Petri ſequela nō erit in eius poteſtate. Deniquе ſicut habet ſe effectus contingens ad ſuam cauſſam, ita effectus liber ad ſuam, ſed effectus poteſt contingenter prouenire à cauſa proxima contingente, etiamſi cauſa ſuperior ſir neceſſaria, ergo effectus poteſt etiàm liberè prouenire à cauſa proxima libera etiamſi cauſa ſuprema ſit neceſſaria, vel ſaltem non in poteſtate cauſæ proximæ. Confirmatur hæc reſponſio ex B. Thoma qui docet effectum poſſe eſſe contingentem propter cauſam proximam contingentem, etiamſi cauſa ſuprema ſit neceſſaria: ſicut germinatio plantæ eſt contingens propter cauſam proximam contingentem licet motus ſolis qui eſt cauſa prima ſit neceſſarius: & ſimiliter ſcita à Deo ſunt contingentia propter cauſas proximas, licet ſcientia Dei quæ eſt cauſa prima ſit neceſſaria. Inueniuntur hæc 1. p. q. 14. art. 13. ad 1. q. 19. art. 8. q. 116. art. 1. lib. 1. contrà Gent. cap. 68. lib. 3. cap. 71. 72. & 86. Opuſculo 3. cap. 139. & apud Alex. Alenſem 1. p. q. 26. m. 7. art. 2. & q. 28. m. 4. art. 3. Vndè ad illud ſi antecedens eſt neceſſarium etiam conſequens eſt neceſſarium, B. Tho. q. de prouidentia art. 9. ad 12. reſpondet quod *neceſſitas cauſæ primæ non inducit*

Impugnatur axioma, quod ſequitur ex hypotheſi, &c.

Iſay. 53.

neceſsitatem in effectu niſi poſita neceſsitate in cauſa ſecunda. Quibus etiam conforme eſt quod habet S. Bonauentura in 1.d.38.ar.2.quæſt.1.quod in ſyllogiſmo ex maiori de neceſſario & minori de ineſſe ſequatur concluſio de neceſſario tūc ſolum quandò minor de ineſſe talis eſt vt ſimpliciter æquiualeat neceſſario. Conſentit etiam Alex.Alenſis 1.p.q.24.m.5. & q.28.m.4 art.5. dicens quod ea ratione hæc concluſio non ſit neceſſaria. Omne currens neceſſariò mouetur, iſte eſt currens, ergò neceſſario mouetur. Petes quomodò fieri poteſt quod actus ſit in poteſtate hominis ſi pendet a Dei præmotione quæ non eſt in eius poteſtate. R. eſſe in poteſtate propter intrinſecum principium quo ex iudicio rationis poteſt eligere & non eligere, vndè eſt obſeruandum quod quandò aliquid dicitur eſſe in poteſtate hominis, ſemper eſt intelligendum eſſe in poteſtate ſuppoſito Dei auxilio vt pagina 14. diximus.

Quomodo actus ſit in poteſtate hominis.

Certum eſt enim quod homo poſſit credere, ſperare, diligere, mandata implere: verum ſimiliter certum eſt quod nullum eorum poſſit, niſi ſuppoſito auxilio gratiæ quod non eſt in eius poteſtate: vndè Aug. l. 1. retractationum cap. 22. *In poteſtate hominis eſt mutare voluntatem* (inquit) *ſed ea poteſtas nihil eſt niſi à Deo detur*; & B. Th.q.24.de veritate art. 15. concedit nos poſſe velle & præparare animam, ſed tamen non ſine diuino auxilio; vndè 1.2.q.109.art.4.ad 2. Illud quod poſſumus cum auxilio diuino non eſt nobis omnino impoſſibile. Verum dicent aliqui, quid ergò nos facimus ſi nihil habemus in poteſtate, niſi Deus det omnia. Hanc q. tractans B.Aug.tomo 10.fragmento 1.dicit *venenum habere*, docetque cum dicitur nos poſſe non peccare, poſſe mandata implere, &c. debere intelligi quod poſſimus per gratiam & non aliter, hoc eſt dicere quod *poteſtas non ſufficit niſi adiuuetur infirmitas*, vt dicit epiſtola 95. Hinc eſt quod ex Ambroſio docet lib. 2. de dono perſeuerantiæ cap.19. Cor noſtrum & cogitationes noſtras non eſſe in noſtra poteſtate, quia ſcilicet pendent à Deo, non autem à ſola noſtra voluntate. Et certè ſi quia requirimus præmotionem Dei quæ non eſt in poteſtate creaturæ, ſequeretur hominem non poſſe operari. i. non habere in ſua libera poteſtate vt operetur, ideóque non eſſe illi imputandum ſi omittat: etiam ex eo quod Sancti Patres docent gratiam ita eſſe neceſſariam vt nec ipſam bonam voluntatem habere poſſimus ſine gratia, nec vllum aliud opus ſalutis facere, ſequeretur quod homo non poſſit velle aut operari bonum, quia hoc non poteſt niſi ſuppoſito eo quod non eſt in eius poteſtate ſcilicet auxilio gratiæ. Vndè ſicut contra præmotionem objicitur quod vnuſquiſquè poterit ſe excuſare à peccato dicens quod non habuit præmotionem qua operaretur; ità contrà neceſſitatem gratiæ olim objicientes inducit Auguſtinus epiſtola 105. *Excuſabunt ſe*, inquit, *homines qui nolunt rectè fideliterque viuere, dicentes, quid nos facimus mali qui malè viuimus, quandoquidem gratiam vndè benè viueremus, non accepimus:* quibus reſpondet, *Non poſſunt veraciter dicere nihil mali ſe facere, quià malè viuunt; ſi enim nihil mali faciunt, benè viuunt: ſi autem male viuunt, de ſuo malè viuunt, &c.* Similiter & quod D.Hieron.in epiſtola ad Cteſiphontem quidam objiciebat: Si nihil ago abſque Dei auxilio, fruſtrà dedit arbitrij poteſtatem quam implere non poſſum niſi ipſe me ſemper adiuuerit. Deſtruitur enim voluntas quæ alterius ope indiget, coincidit ferè cum eo quod iam dicitur, Si nihil ago ſine præmotione Dei, non ſum liber: deſtruitur enim libertas quæ præuenitur: nam præuenire libertatem determinando eſt impedire libertatem: Verum ſicut illi reſpondet Hiero. *Qui hæc dicit, quam non excedit blaſphemiam? quæ hæreticorum venena non ſuperat? Aſſerunt ſe per arbitrij libertatem nequaquam vltrà neceſſarium habere Deum, & ignorant ſcriptum quid habes quod non accepiſti, &c. velle & currere meum eſt, ſed ipſum meum ſine Dei ſemper auxilio non erit meum:* ità nobis liceat cum modeſtia reſpondere. Arbitrij libertas talis eſt vt ſine adiutore & præmotore

Peccator non poteſt ſe excuſare prætexedo defuiſſe ſibi prædeterminationem.

Digitized by Google

motore Deo nihil poſſit agere. Velle quidem meum eſt, ſed ipſum velle ſine Deo præmouente & in me operante non erit meum: ipſe eſt enim qui operatur in nobis velle, vt dicit Apoſtolus. Iniuriam tibi fieri putas & deſtrui arbitrij libertatem, ſi ad Deum vt præmotorem recurras, ſi ex illius pendeas voluntate? & ideo dicis vnumquemque arbitrio ſuo regi, & concurſum Dei ſic eſſe in poteſtate liberi arbitrij, vt ob id dixerit Iuſtinus Deum non eſſe cauſam determinatam virtutis noſtræ aut vicij, ſed propoſitum nôſtrum aut voluntatem? Certè ſicut in omnibus bonis excellit gratia largitoris, ita in omnibus omnino actionibus ſupereminet motio creatoris, ſemper enim auxiliatur, mouet, præmouet, & præuenit ille à quo accepimus id omne quod habemus, pendemuſque à voluntate Dei, nec in noſtrâ poteſtate poſuit auxilium, quod dat iuxtà ſuæ voluntatis conſilium. Nec dubium eſt Deum eſſe virtutis auctorem, licet virtutis & vicij non eum vocemus pariter authorem; cum virtus ſit ex eo, vicium ex nobis.

Petes primò, ſi neceſſaria eſt prædeterminatio, quarè peccator qui fraternè corripitur, non poteſt ſe excuſare, dicens ſe non accepiſſe prædeterminationem quæ eſt ipſi neceſſaria, nec tamen eſt in eius poteſtate: & conſequenter quomodo non tolluntur conſilia, præcepta, & correptiones fraternæ? Inania ſunt hæc. Similiter enim potes petere, ſi neceſſaria eſt gratia, quare peccator non excuſabit ſe dicens, Rectè corriperer ſi eam poſſem mihi dare vel ſumere ipſe nec facerem, vel ſi dante illo accipere noluiſſem: Nunc autem cum voluntas præparetur à Domino, cum niſi ab eo dante non accipiatur: quid me corripis, ſi præcepta non impleo, ſi ſanis conſiliis non acquieſco, cum hanc gratiam non acceperim? verum quemadmodum ſimilibus Pelagianorum ratiocinationibus reſpondet D. Aug. l. de corrept. & gratia per plura capita, correptionem tunc ſalubrem eſſe, & ideo corripiendum eſſe peccatorem, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante atque flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & velle: ſic nos dicere poſſumus admonendos eſſe peccatores, conſulendum & præcipiendum eſſe bonum, quià peccator quiſque poteſt à peccato reſilire & bona agere, quamuis hæc non poſſit niſi Deus operetur in illo velle & perficere. *Præmotio non excludit conſilia.*

Petes 2. Si Deus ſemper prædeterminat, ergo ipſe eſt qui totum facit: vt quid ergò nobis prædicatur atque præcipitur bonum agere, ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis: Similem obiectionem videbis apud S. Aug. l. de corrept. & gratia cap. 2. Ad quam ex illo ſic reſpondetur: homines à *Deo aguntur vt agant, non vt ipſi nihil agant, & ad hoc eis oſtenditur quid agere debeant, vt quando id agunt ſicut agendum eſt, &c. accepiſſe ſe gaudeant: quando autem non agunt, orent vt quod nondum habent, accipiant.* Sed prætereà eſt aduertendum quod opus bonum non fit partim à gratia, partim à libero arbit. ſed totum à ſingulis opere indiuiduo peragitur, vt dicit D. Bern. in fine l. de gratia & libero arb. & ſimiliter eſt dicendum de omni re: illa enim tota fit à Deo & tota à cauſa ſecunda vt docet D. Th. l. 3. contrà Gent. cap. 70.

Petes 3. Quarè non ſequitur quod nullum ſit peccatum omiſſionis per hoc argumentum. Omiſſio actus non eſt peccatum quando omittitur defectu eius neceſſario requiſiti quod non eſt in poteſtate omittentis, vt dum omittuntur horæ defectu Breuiarij quod non poteſt haberi: ſed quandocunque homo omittit, deeſt ei aliquid neceſſario requiſitum ſcilicet præmotio Dei quæ non eſt in eius poteſtate, ergo omiſsio nunquam eſt peccatum. R. quià maior non eſt vera, niſi intelligatur de eo quod eſt natum ſubeſſe poteſtati hominis, qualis non eſt præmotio vel prædeterminatio Dei. Et prætereà reſpondemus cum Baſſolis in 2. d. 37. quod licet homo non habeat talem virtutem diuinam in ſua poteſtate, tamen habet actum quià *De peccato omiſſionis.*

Digitized by Google

abſolutè loquendo in quantum voluntas, poteſt velle & non velle; ideoque volũt manet libera libertate quæ poteſt conuenire cauſæ liberæ creatæ. Denique reſpo detur quod argumentum ſupponat hanc regulam vt veram: *Nulli imputatur quod à alio dependet*. Verum D.Th. egregiè falſitatem eius oſtendit lib. 3. contrà Gent. ca. 159. docẽs ex eâ ſequi plura inconuenientia. Sequitur enim quod ille qui fidem nõ habet, nec ſpem, nec dilectionem Dei, non ſit pœnâ dignus: quod eſt cõtrà ſcripturam: & ſicuti hoc ſequitur ex illa regula, ità ſequitur ex maiore propoſitione argumẽti ſi admittatur vt vera, quia ſunt omiſſiones actus ad quem prærequiritur auxilium Dei quod deeſt, nec eſt in poteſtate peccatoris. Ex his iam duo reſtant ſoluenda. primum, quarè non eſt ſimiliter in noſtrâ poteſtate volare, aut in hac vita Deum clarè videre, cum ſi ad hoc prædeterminaremur fieret. ſecundũ, quomodo ſimus magis liberi quam bilances quæ pendent in æquilibrio? quam lapis cadens deorſum, cum habeat etiam ſui motus internum principium? Hæc quidem ridicula ſunt, quià tamen opponuntur, ſoluantur. Ad primum dicimus, volatus nullum eſſe in nobis principium. Ad viſionem autem Dei habemus quidem potentiam capacem, ſed ea etiam lumine ſpirituali ſecundum ſtatum huius vitæ informata non eſt principium ſufficiens, nec tali obiecto proportionatum, niſi accedat lumen gloriæ, vt in lumine videamus lumen: voluntas autem eſt principium internum & ſufficiens in ſuo genere ad actiones morales, ad bonas autem quando gratiâ informatur. Ad 2. R. bilances habere grauitatem, ſed non habere principium internum quo ſe poſſint mouere: aliud enim eſt ſe mouere quam habere principium motus: nec habent principium quo tollant æqualitatem quæ impedit quominus vna decidat, ſed requirunt principium externum, à quo ſic mouentur vt non moueãtur à ſe, cum tamen voluntas moueatur à Deo & etiam à ſe. Similiter ad 3. R. quod lapis non habet in poteſtate cohibere motum, quià principium motus quod habet internum, eſt quidem effectiuum motus, ſed ex natura ſic determinatum, vt non poſſit ex iudicio rationis (quod non habet) aliter; homo vero habet in ſua poteſtate motum cohibere, ac etiã tunc quando determinatur poteſt nõ agere, habetque principium actiuum in ſuo genere ſufficiens ad non agendum; ideoque ſicut quando agit habet principium ſufficiens ad non agendum, ita quando determinatur: quando enim determinatur, agit.

A R T. IIII.

SI Deus præmouet ac prædeterminat, ergo prædeterminauit ab æterno omnes actus peccati ſaltem quoad materiale, eoſque per ſe poſitiuè intendit, facitq; voluntatem eos facere, & per conſequens æque, imò magis eſt cauſa eorum etiã prout deformitati ſubſtant, quàm volũtas creata: eſt enim cauſa cur homo eos velit, quod eſt cooperari malo ſiue eſſe cauſam peccati ex D.Th. in 2.d.37. q.2. art.2. & ſic non erit vera definitio Conc. Trid. docentis Deum ſolum permiſſiuè operari opera mala, ſcilicet quoad materiale, ſic enim tantum ſunt operabilia. R. 1. Deum ab æterno prædeterminaſſe omnes actus peccati quoad eſſe materiale, ſiue in quantum ſunt actus, eoſque ita intendit vt efficienter illos operetur. Probatur primo, quia actus peccati in quantum eſt actus, eſt aliquod ens, ſed omne ens habet eſſe à Deo efficiente, ergo actus peccati quatenus actus, eſt à Deo efficiente. Maior nota eſt: ideo enim vocatur materiale peccati quià eſt ens quod ſubſternitur peccato. Minor eſt de fide, Ioan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*: vndè Aug. l.2. de lib. arb. cap. 17. *Quantacunque bona, quamuis magna, quamuis minima, niſi ex Deo eſſe non poſſunt*: & cap. 18. dicit hæc duo inconcuſſa fide teneri: *Deum eſſe & omnia bona ex ipſo eſſe*, atqui omne ens in quantum ens eſt bonum, ergo eſt à Deo. Rurſum l.2. de moribus Manichæo-

Deus eſt cauſa actus peccati, quatenus eſt actus.

Ioan. 1.

Digitized by Google

rum cap.2.diſertè affirmat omnium naturarum atque ſubſtantiarum eſſe authorem Deum, & omnium quæ ſunt cauſam eſſe vt ſint.& cap.7.Quidquid eſt,in quantum eſt,à Deo eſſe aſſerit,multaque habet alia quibus oſtendit malum non eſſe naturam aliquam,ideoque Deum non eſſe authorem mali qui omnis & ſolius naturæ author eſt.2.Probatur ex S.Anſelmo l.de concordia præſcientiæ & prædeſt. cap.1.dicente, quod *omnis qualitas & omnis actio,& quidquid aliquam habet eſſentiam à Deo eſt,à quo eſt omnis iuſtitia & omnis iniuſtitia.Facit igitur Deus omnia quæ iuſta vel iniuſta voluntate fiunt.i.bona opera & mala : In bonis quidem facit quod ſunt,& quod bona ſunt : in malis verò facit quod ſunt,ſed non quod mala ſunt. Nam omni rei eſt iuſtum vel bonum aliquid eſſe,nulli verò rei eſt aliquid eſſe iniuſtũ vel malũ.* Quid hic ſignificat niſi Deum eſſe auctorem actus ſed non peccati,quià actus eſt aliqnid boni,peccatũ verò nihil? Tertio probatur ex Alex.Alenſi qui l.2.q.100.m.3.art.6.§.3.ex profeſſo docet hanc concluſionem:*Mala actio ſecundũ quod actio,eſt à Deo,ſed non ſecundum quod mala:* & in reſponſione ad 2.*Non adiuuat*,inquit,*ipſe Deus liberum arb.in malo : adiuuat enim ipſum tantum quantum ad actionem , ſed non quantùm ad malitiam vel defectum.* 4.probatur ex Alberto Magno qui l.2. d. 35. refert quoſdam antiquos eſſe opinatos quod voluntas per ſe ſufficeret ad actus malos ſed non ad bonos vel indifferentes: & poſteà concludit quod moderni quià viderunt quod perfectius eſt agere quàm eſſe,viderunt etiam quod id quod non eſt à ſe nec poteſt à ſe manere in eſſe , multo minus poteſt agere à ſeipſo:& cũ actus malus ſit materialiter actus egrediens de potentia actiua,*ideò concluſerunt quod non egreditur ab ea niſi ſecundum quod mouetur à cauſa prima,alioquin ſequeretur duo principia eſſe; & hæc eſt cauſa quare & alia opinio ferè ceſſit ab aula & à multis modernorum reputatur hæretica.* Eodem ferè modo argumentatur S.Thomas in 2.d.37.q.2.art.2.& Ioannes de Baſſolis eadem d. Et ne ſimus æquo prolixiores,videantur D.Thomas 1.p.q.49.art.2. ad 2. 1. 2. q. 79. art. 2. Opuſculo 3.cap.141.Libro 3.contra Gent.cap.71.& 162.& q. 3. de potentia art. 6. & q.3.de cauſa peccati art.2.Capreolus in 2.d.1.& alij ſcribentes in diſt. 37. Magiſtri ſententiarum:ibi enim expreſsè docetur quod Deus ſit cauſa efficiens actus peccati,non quidem in quantum eſt peccatum , ſed in quantum eſt actus. Ex quibus ſequitur ſecunda reſponſio.

Deus non ſolum permiſſiuè operatur ſubſtantiam actus peccati , ſed vera ac propriè dicta cauſalitate phyſica. Quæ licet ex ſuperioribus maneat probata , directè tamẽ ſic denuò probatur ex Scoto l.1.ſent.diſt.41.& 47.*Ita*,inquit,*Deus ſcit hũc peccaturum non ſolum quod ſcit ſe permiſſurum , ſed etiam quia ſcit ſe cooperaturum huic ad ſubſtantiam actus non circunſtantionati , & per conſequens iſte committet : vel non cooperaturum ei ad actum neceſſarium,& per conſequens iſte omittet.* Et hunc magiſtrum ſuum ſecutus Ioannes de Baſſolis in 2.d.37.*Dico*,inquit, *quod poſitiuum ipſum ſubſtratum non permittit*,ſcilicet Deus,*imò operatur & adimplet,ſed malum ipſum vt ſic permittit.* *Deus non ſe habet permiſſiuè ad actum ſubſtratum peccato.*

Tertio reſpondetur verã eſſe definitionem Conc.Trid.ſeſſ.6.can.6.docẽtis mala opera quatenus mala non eſſe à Deo niſi permiſſiuè: Deus enim omnia cauſat efficienter quæcunque participant rationem entis : peccatum vero non poteſt cauſare efficienter,nec ad illud mouere vel impellere,quià peccatũ eſt nihil,nec vllam participat rationem entis.Ob.r. peccatum nõ eſt operabile niſi ſecundũ eſſe materiale, ſed de peccato dicitur quod voluntas creata illud efficienter operetur: Deus autem non niſi permiſſiuè, ergò hoc intelligitur de peccato ſecundum ſuum materiale.R. eſſe impoſſibile ſolam creaturam efficienter operari actum poſitiuum peccato ſubſtratum, vt ex dictis patet.Ad argumentum ergo nego conſeq. & dico ad antecedẽs quod peccatũ ſecundum ſuum formale abſtractum à materiali non ſit operabile,ſed

Digitized by Google

peccatum eſt operabile ſpecialiter à creatura & non à Deo, quià Deus operatur ſolum actum realem vt realis eſt, creatura autem illum operatur etiam vt eſt deficiens & deformis, quæ proinde non tam propriè vocatur cauſa efficiens peccati vt peccatum eſt, quàm cauſa deficiens: vnde Aug. l. 12. de Ciuit. Dei. cap. 7. neminem vult quærere cauſam malæ voluntatis, quia non eſt efficiens ſed deficiens. Ex his patet non ſequi, Si Deus determinat ad omnem actum, ergò etiam ad actum malum. idem enim ſequeretur ex concurſu, Deus concurrit ad omnem actum, ergò etiam ad malum, præſertim ſi addas quod ſicut peccat præmouens ad furtum vel actionem furti, ita etiam peccat concurrens & cooperans, cum digni ſint morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Rom. 1. Patet, inquam, non ſequi quià actus malus vt malus non eſt actus, & ſic mutatur appellatio, tranſiturque à ſubſtantia ad qualitatem, ſeu modum quo actus fit. Ob. 2. Quidam, ne cogantur dicere quod Deus ſit author peccati dicunt quod in actu peccati potius Deus coagat voluntati quàm contra, vt Gregorius Ariminenſis in 2. d. 34. & 37. q. 1. art. 3. ad 8. R. certum eſt quod Greg. agnouerit determinationem Dei quoad actus non malos vt ſecundâ parte oſtendimus. 2. idem fateturDeum non ſe habere merè paſſiuè ad actum ſubſtantialem peccati: nam admittit eum concauſare cum voluntate. 3. R. cum Capreolo in 2. d. 37. q. 1. quod aliter melius dici poteſt, ſcilicet *quod quantum ad omne poſitiuum quod eſt in actu voluntatis actio voluntatis creata eſt poſterior actione Dei in producendo quodlibet tale, quià nulla creatura agit niſi mota à Deo.* Ideoque ſubiungit quod motio Dei non determinat voluntatem ad id quod eſt malum, ſed ad illud quod eſt ex natura ſua bonum, licet ſit malum quoad deformitatem quam habet reſpectu cauſæ ſecundæ. Ex quibus manifeſtum eſt quod etiam in actu peccati Capreolus agnouerit præmotionem Dei. Nec obſtat quod d. 28. q. 1. art. 3. ad 12. applicationem & præmotionem dicat eſſe propriam actionibus quæ per gratiam fiunt, in aliis autem non eſſe niſi coefficientiam quià ſignificare vult præmotionem quæ fit per gratiam ſolum eſſe in operibus gratiæ, iuxtà ea quæ ex D. Bonau. diximus in 2. parte: alioquin eſſe aliquam præmotionem in omni actu poſitiuo iam audiuimus eum dicentem. Si inſtes quod Almainus ſimiliter de actu peccati loquens 1. moral. cap. 1. dicat, Deum velle non eſt præuium ſed concomitans & ſimul ſe habens. R. in primis ex eo clarum eſſe Deum efficienter operari actum peccati ſi ſimul operetur: ſed præterea reſpondeo quod Bellarminus l. 4. de grat. & libero arbit. cap. 14. hanc Almaini propoſitionem: concurſus Dei non eſt de prærequiſitis, dicat eſſe falſam. Denique reſpondetur Almainum hoc non dicere aſſertiue; loquitur enim ſub disiunctione: *Dico quod Deum velle non eſt præuium ſed concomitans & ſimul ſe habens; vel dico quod omnibus poſitis prauijs neceſſario prærequiſitis, ſupple quæ ſe tenent ex parte illius agentis, eſt in poteſtate illius producere vel non producere actum.* Ob. 3. qui cauſat actum quo homo eſt deterior, eo authore fit deterior, ergo ſi Deus cauſat actum peccati quo homo eſt deterior, fit Deo authore deterior. Antecedens habetur ex l. 83. quæſt. Aug. q. 3. R. antecedens non ſic haberi in Aug. Ibi enim ſolum concludit quod homo non ſit Deo authore. i. Deo volente deterior quià de Deo dici nequit quod velit hominem eſſe deteriorem. Vt tamen ad antecedēs aliquid reſpondeatur dicit Capreolus dictâ diſt. 37. *Ad hoc quod defectus culpabilis conſequens actum imputetur agenti, non ſufficit quod agens producat actum, & quod habeat dominium illius actus, & quod non ignoret defectum; imò vltrà hoc requiritur, quod agens debeat & teneatur vitare talem defectum, & cauſare oppoſitum illius defectus: Item quod agens cui talis defectus imputatur, velit aliquomodo illum defectum: hoc autem in Deo locum non habet.* Ob. 4. Homo non eſt cauſa peccati niſi quià eſt cauſa actus peccati, ergo ſi Deus eſt cauſa actus, eſt etiam cauſa peccati. Antecedens probatur, quia nullus intendit

Rom. 1.

Digitized by Google

peccatum ipſum, cùm ſit malum. Ad hoc argumentum reſpondet D. Th. 1. 2. q. 79. art. 2. ad 2. & q. 3. de malo art. 2. ad 1. negando antecedens: quià homo qui peccat, licet per ſe non velit deformitatem peccati, tamen deformitas peccati aliquo modo cadit ſub voluntate peccantis, dum ſcilicet magis eligit deformitatem peccati incurrere, quam ab actu ceſſare. Ob. 5. Qui eſt cauſa antecedentis eſt cauſa conſequentis, ergo ſi Deus præmouet ad actum peccati eſt cauſa peccati ſequentis. R. negando antecedens, datur enim inſtantia in antecedente logico, & etiam in phyſico. In illo, huius antecedentis, ego video Petrum currentem, ego ſum cauſa, nec tamen ſum cauſa huius conſequentis, ergo currit. In iſto: abſoluta voluntas Dei eſt cauſa antecedens voluntatis & actuum voluntariorum, nec tamen eſt cauſa peccatorum quæ ſequuntur. Pater eſt antecedens phyſicum ſiue cauſa filij, nec tamen eſt cauſa homicidij per eum commiſſi: Illud ergò quod eſt cauſa antecedentis eſt cauſa conſequentis, poteſt habere veritatem vniuerſalem quando antecedens eſt cauſa naturalis & neceſſaria conſequentis; iuxtà illud quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſati cauſa. Sed ad argumentum ex eo petitum reſpondet D. Tho. 1. 2. q. 79. art. 1. ad 3. Ob. 6. qui eſt cauſa alicuius eſt cauſa alterius quod ei iungitur inſeparabiliter, ergo ſi Deus eſt cauſa actus, eſt etiam cauſa peccati quod actui iungitur inſeparabiliter. R. 1. quod nulli actui ſit neceſſariò & inſeparabiliter annexa malitia, eo quod non detur vllus actus eſſentialiter malus: quamuis enim odium Dei, adulterium, & homicidium ſint eſſentialiter peccata, actus tamen humani quibus illa fiunt ſunt boni ſecundum ſubſtantiam, & ſeorſum à malitia conſiderari poſſunt. Secundo reſpondeo ex Capreolo vbi ſuprà quod antecedens verum ſit quando illa inſeparabilitas conſurgit ex natura & eſſentia actus in ſe conſiderati, & non ſpecialiter ex ſola relatione actus ad aliquod principium inſtrumentale vel principale: deformitas autem peccati, vt dicit S. Th. q. 3. de malo art. 2. ad 2. non conſequitur ſpeciem actus ſecundum quod eſt in genere naturæ, ſed ſolum prout eſt in genere moris, & prout ſequitur ex principio deficiente. Hinc eſt quod B. Tho. in 2. diſt. 37. q. 2. art. 2. ad 5. abſolutè negat antecedens: *Etiamſi*, inquit, *in aliquo effectu plura inſeparabiliter coniuncta ſint, non oportet vt quidquid eſt cauſa eius quantum ad vnum, ſit cauſa eius quantum ad alterum, ſicut natura eſt cauſa oculi quantum ad ſubſtantiam eius, & non quantum ad defectum cæcitatis quæ ex naturæ defectu incidit.* Petes quomodò poteſt eſſe quod Deus ſit cauſa eiuſdem actus cum voluntate, & tamen voluntati imputetur peccatum, & non Deo? R. ex S. Thoma 1. p. q. 49. art. 2. ad 2. quod *effectus cauſæ ſecundæ deficientis reducuntur in primam non deficientem quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis, non autem quantum ad id quod habet de defectu: ſicut quidquid eſt motus in claudicatione cauſatur à virtute motiua ſed quod eſt obliquitatis in ea, non eſt ex virtute motiuâ, ſed ex curuitate cruris: & ſimiliter quidquid eſt entitatis & actionis in actione mali reducitur in Deum ſicut in cauſam, ſed quod eſt ibi defectus non cauſatur à Deo ſed ex cauſa deficiente*, quià ſcilicet ab ea cauſatur in quantum exit ab ordine cauſæ primæ vt dicit in 2. diſt. 34. q. 1. art. 3. Similia habes 1. 2. q. 79. art. 2. & dicta diſt. 37. l. 2. q. 3. de malo art. 2. lib. 3. cōtra Gent. cap. 71. & 162. Opuſc. 3. c. 141. & declarare poſſumus familiari exemplo: Propellens claudum vt progrediatur eſt cauſa cur progrediatur, & tamen non eſt cauſa cur ille progreſſus ſit claudicatio. Quando duo trahunt nauem, is qui eſt alteri cauſa trahendi non peccat ſi bono fine id faciat, cum tamen alter peccare poſſit ſi trahat in malum finem: ſi reſpondeas id fieri, quia hi ſunt cauſæ partiales. R. multò magis fieri poſſe quando ſunt duæ cauſæ totales ſubordinatæ vt defectus referatur in cauſam proximam & non in remotam.

Digitized by Google

Hæc ſunt, quæ ad præſens de q. difficili dicenda habui. Supereſt nunc vt qui fatemur Deum cauſalitate phyſicâ propriè dicta cauſarum ſecundarum efficientiam non impedire ſed præuenire, humiliter eum rogemus vt actiones noſtras ſemper aſpirando præueniat & adiuuando proſequatur; nec vereamur libertatem infringi ab eo qui vt libertatis author non minus poteſt realiter mouendo facere vt liberè agamus, quam vt agamus. Faciat ille vt benè agamus, cuius eſt totum quod eſt optimum, & cui debemus initium, progreſſum & finem boni operis; & qui etiam rebelles poteſt propitius ad ſe compellere voluntates, vt tandem eò perducamur vbi rebelles eſſe non poſſimus.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX RERVM.

Actus peccati eſt à Deo 33.44 83.
Agens mutatur 68.69
Actio in quo ſubiectetur 67
Agens cõtingit id in quod agit 2
Omne agens eſt inſtrumentum 12.17.21.35.36
Applicat 5.6.12.18.55
Cauſa agens eſt perfectior non agente 34
Cauſa contingens determinatur ab exteriore 2.3.53
Cauſa 2. accipit actionem à Deo 53.67.
Cauſæ 2. non mouent niſi motæ 7.10.26.27.28.
S.Chryſoſt.explicatur 52
Chriſtus homo inſtrumentum diuinitatis 36
Ex concurſu in ſolum eff. ſequitur eſſe duo principia 33
Excuſatio peccatorũ nulla eſt 80
S.Damaſcenus explicatur 4.56

Deus

Eſt 1.agens, 1.efficiens,1. mouens. 2.6.
Comparatur ſeſſori 54
Cognoſcit per cauſam 44
Compellit voluntates 48
Eas non expectat 49
Dat motum mobili.10.13.19.37.62
Non ſemper formam 16.37.70
Eſt cauſa volendi 2
Eſt in omnibus dās operationem 2.23.
Determinat,4.8.9.14.39.41.53.61. 62.64.65.76.
Immutat voluntatem 7.20.21
Imprimit 15.23.70.
Influit in cauſam 14.16.22.33.56
Limitat 17
Mouet omnes cauſas 4.10.12.17. 18.22.
Omnia ordinat 3.5.7.15.38.39.40. 41
Operatur immediatè 6.34.60
Operatur in cauſa 6.14.15.16.17. 69.54
Operatur prius 13.29.31
Operatur velle 54
Vtitur omnibus 18.35
Effectus omnes reducuntur in Deum 32
Gubernatio differt à concurſu 46
Gratia præuenit 50
Non neceſſitat 51.53
Homo eſt inſtrumentum Dei 9. 16.63.
Quid accipit inſtrumentum 19. 37.69
Ab eo non tollitur libertas 9.36
Liberum arb.vide voluntas
Omne quod mouetur, ab alio mouetur 25.26
Mouens eſt prius mobili 30
Moueri à ſe & ab alio non pugnant 5.8
Eſſe in poteſtate 14 75.80.72
Prædefinitio 38.40.41.55
Prædeterminatio 4.38.56.66
Præſcientia 42
Præuiſio futurorum 57.59
Præuentio 50.51.73.65
Prouidentia 39.40.41.42.43.

Quæſtio 3. de pot. non eſt retractata 11
Scientia media nulla 38
Scientia Dei non cauſatur à rebus 45
Suaſiones nudæ non ſufficiunt 48. 49. 50. 61
Voluntas Dei determinat 3
Eſt omnium rerum cauſa 31 32
Voluntas creata mouetur à Deo 4 7 8 9. 10. 15
Recipit influentiam & motum 10. 13. 14. 16. 22. 33. 55. 56. 62
Dum agit mutatur 15
Eſt pediſſequa gratiæ 54. 59

ERRATA.

Pag. 5. q. 6. de pot. art. 1. ad 13. lege ad 19. Pag. 9. q. 75. art. 2. l. art. 3. Pag. 14. q. 3. de pot. art. 7. ad 15. l. ad 13. Pag. 14. ad 14. & 15. art. 4. l. & art. 4. Pag. 16. q. 21. l. q. 22. Pag. 17. q. 28 de ver. art. 1. ad 2. l. ar. 4. ad 2. Pag. 19. & per. l. vel per. Pag. 22. q. 5. art. 5. l. q. 1. art. 4. Pag. 35. Hæc verba, & conſequenter Deus, &c. lege charactere Romano. Pag. 39. cap. 136. l. 123. Pag. 40. ad proximos. l. ad proprios. Pag. 41. Deinde cap. 35. l. Deinde l. 2. cap. 35. Pag. 52. in 2. diſt. 27. l. diſt. 26. Pag. 54. pro verbis Gregorij. lege l. 24 mor. c. 12. & l. 33. c. 25. & 26. Pag. 54. de do. perſe. c. 8. l. cap. 9. Pag. 65. ſect. 4. num. 5. & 35. adde, diſput. 22. Pag. 78. Si Deus determinat. l. ſi Deus mouet.

Pag. 59. lin. 23. pro mori lege moliri. Pag. 26. [illegible] 8 [illegible] pag. 10. [illegible] 78.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3